

Samoupravljanje vodilnih

V delavskih svetih nekaterih podjetij se znatno zmanjšuje število delavcev iz neposredne proizvodnje, njihova mesta pa vedno bolj zavzemajo ljudje, ki imajo vodilne položaje v proizvodnem procesu, ali pa tisti, ki delajo v upravi in administraciji. Tudi navzočnost tega zmanjšane števila delavcev iz neposredne proizvodnje se v organih samoupravljanja mnogokrat spreminja v formalnost. S tem so ozko povezana tudi prizadevanja, da se sploh zmanjša število članov delavskih svetov in da se njihov mandat podaljša na tri ali štiri leta. V bistvu gre za to, da se utrdijo oziroma legalizirajo dolocene skupine, ki bi dejansko imele vso oblast v podjetjih.

Iz govora predsednika Tita
v Sarajevu

Kljub vsemu — napredek

Kakorkoli nas čaka še mnogo da bi ustvarili materialne možnosti za nadaljnji razvoj kulture, prosvete in zdravstva, da bi zgradili dovolj stanovanj, šol, otroških vrtcev in bolnišnic, mi vendarle stalno zmanjšujemo razkorak med seboj in tistimi, ki so bili stoletja pred nami. V tej deli se tudi sedanje generacije spominjajo časov, ko sta bila žandar in policijski ovađuh najvišja oblast. Tudi v prvih korakih socializma je morala iskati svojo pot demokracija, da bi objektivno in subjektivno onemogočila dejavnike, ki so bili dobrodošli odtujevanju demokratičnih svobod. Danes je svoboda človeške osebnosti eden od dosežkov, na katerega smo lahko upravičeno ponosni.

Komunist — 29. XI. 1969

Kriza inšpektorjev

Med letom 1968 je 180 tržnih inšpektorjev zapustilo svojo službo, a v službo tržne inšpekcije so sprejeli 150 novih inšpektorjev. V približno enakih proporcijah se je ta proces nadaljeval tudi letos v prvi polovici leta. To pomeni, da je večina tistih, ki naj bi se bali tržne inšpekcije, lahko mnogo mirnejša. Število organizacij, poslovnih in obratnih enot in delavnic je nad 244.000; predno so inšpektorji začeli odpovedovati službo, so letno opravili 160.000 pregledov; sedaj ko pa na vsakega od 820 tržnih inšpektorjev odpade najmanj 300 objektov, niti najbolj optimističen verjetnostni račun ne dopušča možnosti, da bi kršilce predpisov kontrolirali pogostje kot vsakih 18 do 20 mesecev. In čeprav ima že 41% inšpektorjev višjo šolsko in strokovno izobrazbo ni mogoče skrajšati tega razdobja.

Ekonomika politika — 1. XII. 69

Cerkveni davek

Ko naš delavec v ZR Nemčiji ob popisu osebnih podatkov izjavi, na primer, da je rimo-katoliške vere, jih večina ne ve, da bodo to izjavo vsak mesec plačali s posebnim odtegljem od plače na račun davka za Cerkev.

Zgodil se, da poda tako izjavo »za vsak primer« tudi kak član ZK. Tako se partijski članarini pridruži še cerkveni davek.

Dnevnik — 26. XI. 69

Boljše kot nič...

Milan Vukas, podpredsednik beograjske skupščine se je, sodelujoč v anketi »Večernjih novosti«, zavzemal za oster kurs proti šundu in pri tem rekel: »V vsakem primeru — tudi napačna politika je boljša kot nobena politika.« Izgleda, da je mestna skupščina dosledna temu stališču, kajti samo nekaj strani pred to izjavo beremo v istem listu, da za prihodnje leto predlaga uvedbo davka na reklamne oglase v tisku. S tem lahko najbolj prizadenejo ravno resni tisk, ki za razliko od »šunda dolguje« znaten del materialne pomoči za svoj obstanek prav oglaševanju.

Ekonomika politika — 24. XI. 69

Odločen ukrep

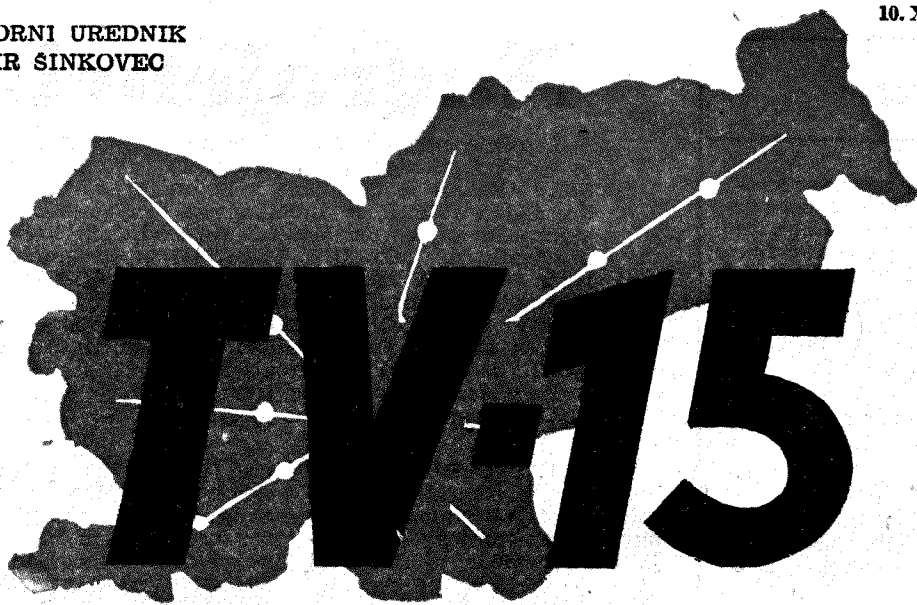
Delavski svet kombinata usnja in obutine v Peči je zamenjal skoraj vse vodilne osebe podjetja zaradi tega, ker so, kot je navedeno v obzorniku, s svojim neodgovornim delom ali nesposobnostjo dovedli kombinat v položaj brez izhoda.

Politika ekspres — 24. XI. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CRATOMIR SINKOVEC

LETO VII
ŠTEV. 49
10. XII. 1969

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

S SEJE REPUBLIŠKE KOMISIJE ZA BORCE NOV

Vrsta pomembnih vprašanj

Dne 4. decembra je bila v Ljubljani seja republiške komisije za vprašanja borcev NOV.

Iz cele vrste vprašanj, ki so o njih na seji razpravljali in katerih naštevane bi zameglilo predstavo o vsebini celotne seje, lahko izberemo nekaj najvažnejših.

Če upoštevamo, da so najmlajši udeleženci NOV že prekoračili štirideseto leto, postaja vedno bolj važno vprašanje pokojnin. Pri tem je stališče naše javnosti, naj bivših borcev ne bi izločali iz celotnega pokojninskega sistema, ker bi to pomenilo tudi izločevanje borcev iz celote. Najbrž bi tudi dalo povod za govorice in mnenja o privilegijih. Posebnost pokojninske zakonodaje glede borcev naj bi bila samo v tem, da omogoča bolnim predčasno upokožitev.

Pri upokoženih boricah se opažajo velike razlike med tistimi, ki so upokoženi zdaj, in onimi, ki so bili pred desetimi ali petnajstimi leti. Eden izmed članov komisije je povedal primer, ko ima član KP Italije od leta 1919 in nosilec Spomenice ter nekdanji direktor zdaj manjšo pokojnino kot pa povojna kurirka, ki je šla v pokoj pred nekaj meseci.

Nadalje so velike razlike med posameznimi občinami glede višine priznavalnina pa tudi glede meril zanje. Že pred leti so se nekateri ogrevali zato, da bi priznavalnino vključili v pokojnino, in da bi torej ta vprašanja urejali enotno v merilih republike. Drugi so ugovarjali, češ da bi bila to zopet nekakšna centralizacija, torej v nasprotju z našim družbenim razvojem, ki teži k vse večji decentralizaciji.

Naročnike opozarjamo

da objavljamo na 12. in 13. strani pregleden sestavek o varstvu borcev NOV in vojaških vojnih invalidov, ki utegne vsakomur s pridom rabiti pri orientaciji, kakšne so njegove pravice.

Priznavalnina pa je sploh le še redkokje tisto, kar pove sama beseda, tj. priznanje zaslužnim, ki jim pritečejo večji prejemki kot njihovim vrstnikom. Priznavalnina se je skoraj povsod spremenila v nekakšno socialno pomoč. Ponekod jo imenujejo tudi družbena pomoč. V merilih za podeljevanje pa vedno bolj prevladujejo socialne potrebe. Marsikje dobivajo gospodarsko premalo razvite občine v ta namen tudi prispevek iz republiškega proračuna.

Predlog o vključevanju priznavalnina v pokojnino pa je kljub vsemu še vedno deležen pozornosti. Komisija socialnega zavarovanja prav zdaj proučuje vse možnosti za kaj takega. Zdi se, da bodo prvi, ki bodo dobivali enotne, zvišane pokojnine, nosilci Spomenice in španski borci.

Se vedno je veliko nejasnosti, koga šteti za predvojnega revolucionarja in koga ne, ter koliko je teh tovarišev in v kakšnih razmerah živijo. Zato bo najprej treba zbrati podatke v sodelovanju z zgodovinsko komisijo CK ZKS. Prav tako bo potrebno zbrati podatke in proučiti položaj tistih upokoženih borcev, ki so jih upokožili v drugih republikah in so se zdaj vrnili v Slovenijo. Drugje so zaradi nižjih cen imeli namreč tudi nižje dohodke in seveda imajo tudi nižje pokojnine, ki ne zadostujejo za življenje v Sloveniji.

Nadalje bo potrebno urediti tudi vprašanje borcev po 9. septembru 1943. Morda zaradi dneva ali dveh razlike ti tovariši nimajo cele vrste ugodnosti. Znano pa je, da je na primer na Štajerskem nastopil takšen prelom, kot je bila na Notranjskem in Dolenjskem kapitulacija Italije, šele po prihodu 14. divizije. Do takrat pa so partizani živeli v takšnih razmerah kot na Dolenjskem leta 1941 ali 1942. Vsekakor se je to odrazilo na zdravju mnogih. Posebno so glede ugodnosti okoli 9. septembra 1943 prizadeali takratni mladoletniki, ki jih je

vojna prizadela pri rasti in zorenju.

Na seji komisije so sprejeli celo vrsto sklepov glede nadaljnjega izpopolnjevanja zakonov in predpisov. Ti sklepi se predvsem nanašajo na proučevanje položaja, na kar bodo sledili stvarni predlogi, o katerih bodo odločali v pristojnih skupščinah.

Med pomembne sklepe te se je sodila tudi sklep o predlogu, naj bi veljavnost predpisa o obveznem prispevku za stanovanja borcev in o delitvi zbranih sredstev podaljšali še za leto 1970, ter sklep o povečanju invalidskega dodatka in ublažitvi meril za njegovo podeljevanje.

Svet se je zgrozil

V času, ko si človek utira pot v veselje in ko je mednarodna politika polna človekoljubnih gesel, se je pretrgala zavesa pred prizoriščem enega najhujših zločinov zadnjih desetletij. Človeku se je žejilo lasje, ne more verjeti, a vendar je res: vojaška enota države, ki se ima za najbolj kulturno in ki se je v tehničnem napredku povzpela na vrh lestvice, je v južnovietnamski vasi My Lai zagrešila zločin, ki ga lahko primerjamo samo z nacističnimi zločini med drugo svetovno vojno, zločini, ki so v jeziku mednarodnega prava dobili ime genocid. Gre namreč za pokol v pravem pomenu besede, za pokol cele vasi. In žrtve pokola so bili zvečine žene, otroci in starci, ker fantov in mož ni bilo doma — podobno kot pri nas med zadnjo vojno.

Po zaslugi južnovietnamske fronte narodne osvoboditve in nekaterih pripadnikov ameriške vojske, ki jim čut poštenja ni dopuščal, da bi molčali, je za gnusni zločin zvedela svetovna javnost in se zgrozila — vsi dogodki, z osvajanjem veselja vred, so zbledeli pred njim. Divjanje ameriških gangsterjev v vojaških uniformah je posnela fotografska kamera. To so priori, o katerih bi človek mislil, da sodijo v davno pre-

teklost — in vendar so sestavni del krute sedanosti, ki ji daje pečat uveljavljanja pravice močnejšega. Kolikokrat smo se že zgrozili nad posnetkom iz časov druge svetovne vojne, ko nemški vojak s čelado na glavi strelja na mater z otrokom v naročju! Zda počenja isto Američani v Vietnamu. Fotoreporter Roberts je povedal med drugim: »Zaslišal sem rajal iz mitraljeza, in ko sem se obrnil sem videl več ležati mrtve... otroke in starce.«

Svetovna javnost obtožuje, zahteva kaznovanje zločincev in konec umazane vojne v Vietnamu.

Spričo enodušne obsodbe se je začel v ZDA proces proti rabljem My Lai. Morda bodo kaznovani, toda svetovni javnosti s tem še ne bo zadostovalo. Svetovna javnost namreč zahteva takojšen umik ameriške vojske iz Vietnama in pravico za to izmučeno ljudstvo. Svetovna javnost ve, da zločin v My Laiu ni osamljen. Bogve koliko je bilo v tej umazani vojni My Lai, ki jih še ne poznamo!

Tistim, ki vodijo to vojno, zastavlja človeštvo vprašanje: »KAKO SE BOSTE OPRALI?«

F. Š.

Občanova beležnica

Letos je sadje na slovenskih posestvih bogato obrodilo. To je lepo, kakovostno sadje. O njem trdijo kmetijski strokovnjaki, da je celo boljše od tistega, s katerim so vzhodne dežele preplavile zahodna tržišča in nas tako na tem področju zunanje trgovine prehitile.

Domače tržišče, pravijo, je s sadjem nasičeno, da ga ne more prodati toliko več, kolikor je letina večja. Če se postavimo zgolj na stališče narodnogospodarske računic, bi bilo normalno pričakovati povečanje izvoza sadja na tuja tržišča. Toda trgovska podjetja kažejo premalo zanimanja za to; imajo premajhen zaslužek.

Sadje torej ostane doma. Polovico ga zgine v zasilnih skladiščih ali ostane na drevesih. Trgovina ga zaradi svojih računov ne odkupi niti polovico. Po bivših odkupnih postajah visijo obvestila, da jabolk oziroma

Kam z viški sadja?

krompirja ne odkupujejo. Viški pridelka ostanejo kmetu, pridelek kot dobrina z vložnim delom in materialom je obsojen na propad. Po drugi strani pa statistike govorijo, da Jugoslavlani pojemo mnogo manj sadja, kot zahtevajo norme zdrave prehrane.

Tržišče se tudi na področju preskrbe s sadjem poigrava s potrošnikom. Upravičeno postavljamo vprašanje: ali so poslovna združenja storila svojo dolžnost, da bi vsaj kakovostne viške sadja in krompirja zajela z odkupom in jih na najcenejši način posredovala potrošniku? Kdo je za to odgovoren?

Neurejeno tržišče pri nas vleče za seboj tudi problem zasebnega kmetijstva. Kmečke

družine se tako znajdejo v še težjem finančnem položaju. Nepotrjene zdravstvene izkaznice, slabo preskrbljeni šoloobvezni otroci itd. — vse to bi bila logična posledica tega položaja. Ali smemo biti malodušni do tega problema? Nikakor ne. Jasno je treba povedati kmetu, ali ga potrebujemo na področju, kjer se ni specializirane kmetijske proizvodnje. Če ne želimo, da kmečka posest odmre, potem moramo zagotoviti ozdravitev in normalen razvoj kmečkih posestev.

Enotni smo si, da je mogoče rešiti ogromne viške sadja samo z zgraditvijo skladišč ter predelovalne industrije pa z osvajanjem tujih trgov. Tudi o zgornji meji dopustnosti delovanja tržnih zakonitosti bi veljalo razpravljati. Za zgraditev skladiščnih objektov pa gospodarske organizacije in občinske skupščine nimajo denarja. Toda z odlaganjem urejanja tega vprašanja pa se bo stanje le poslabšalo.

Z. Č.

Dogodki tedna

Predsedniku republike Josipu Brozu Titu so na veliki slovesnosti v Sarajevu izročili listino častnega člana akademije znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine. To so storili na seji te najvišje znanstvene ustanove v republiki, ki je bila v dvorani »Djura Jakovica«. Listino častnega članstva je predsedniku Titu izročil predsednik akademije znanosti in umetnosti, ugledni zgodovinar in profesor filozofske fakultete v Sarajevu dr. Branislav Djurdjević, ki je v svojem govoru poudaril Titove zgodovinske zasluge za nastanek in razvoj nove Jugoslavije, rekoč, da je Tito največja osebnost sodobne jugoslovanske zgodovine. Tudi v Zagrebu bodo podelili Titu naslov častnega doktorja znanosti. V Skopju pa so Tita predlagali za častnega člana makedonske akademije.

Izvršni biro predsedstva ZKJ je na svoji seji razpravljal o konceptu idejnega dela in delovanja ZKJ. Razprava o tem vprašanju sodi med priprave na 7. sejo predsedstva ZKJ, ki bo 15. decembra v Zagrebu. Izvršni biro je razpravljal tudi o nekaterih vidikih tuje propagande do naše države, o organiziranosti naše družbe in o nalogah ZKJ v tej zvezi.

Na seji sekretariata CK ZK Slovenije so obravnavali vprašanja s področja idejno političnega izobraževanja članov ZK ter pretresali gradivo za 9. sejo CK ZKS in za prvo sejo konference ZKS, ki bo predvidoma 7. in 8. januarja prihodnje leto. Konferenco sestavljajo člani CK in člani konference. Po kongresu decembra 1968 bo to prva seja. V zvezi z razpravo o idejnopolitičnem izobraževanju so sklenili, da bodo organizirali seminarje, na katerih bodo obravnavali vse probleme sedanjega družbenopolitičnega življenja. Na posebnih študijskih seminarjih bodo obravnavali nacionalna vprašanja in mednarodne odnose, vprašanje religije in klerikalizma, ideologije in drugo.

V ZIS je bil posvetovalni sestanek s predstavniki vseh republiških in pokrajinskih izvršnih svetov, ki ga je vodil Mitja Ribičič. Razpravljali so o predlogih o gospodarski politiki za prihodnje leto, o nekaterih vprašanjih o zveznem proračunu za prihodnje leto, o poteku priprav bodočega srednjeročnega načrta in nekaterih vprašanjih kadrovske politike v federaciji. Med drugim so tudi sklenili, da bodo sprejeli predlog kongresa zveze borcev in s sredstvi federacije pomagali republikam čim učinkoviteje izboljšati materialni položaj družinskih invalidov. V skladu s tem bodo predlagali ustrezne zakonske predpise.

Predsednik Tito je v izjavi Tanjugu poudaril, da se je položaj na Bližnjem vzhodu do skrajne mere zaostрил. Izraelska vlada onemogoča vsa prizadevanja za miroljubno in pravično ureditev krize na Bližnjem vzhodu. Izrael prav gotovo ne bi počel tega, če takšna njegova politika ne bi bila deležna podpore od zunaj. Tak razvoj na tem področju grozi z nevarnostjo, da pride do še širših oboroženih spopadov in da se razplameni vojna, ki bi imela nedogledne posledice za svetovni mir in varnost. Ker se Izrael trmasto upira pravični miroljubni ureditvi in ker take ureditve ni od nikoder, je pri jugoslovanskih narodih deležna vsega razumevanja in podpore pripravljenost arabskih držav, katerih ozemlje je zasedel Izrael, da uporabijo vsa sredstva in si priborijo nazaj to, kar so jim odvzeli.

Na sedežu OZN v New Yorku se nadaljujejo pogovori štirih velikih sil o Bližnjem vzhodu. U Tanj jih je pozval, naj storijo vse, kar je v njihovi moči, da bi prispevali k pravični in miroljubni rešitvi razpeta na Bližnjem vzhodu. — Znani britanski filozof Bertrand Russell pa je zahteval od generalnega sekretarja OZN U Tanta, naj organizira mednarodno komisijo za proučevanje vojnih zločinov, ki so jih storili Američani v Vietnamu. V pismu, ki ga je poslal U Tantu in je bilo tudi objavljeno, Russell pravi, da je »zahodni svet končno spoznal barbarsko stran vojne proti ljudstvu Vietnamu«.

Zveza sovjetskih društev za prijateljstvo in kulturno sodelovanje s tujimi državami je priredila slovesnost v čast jugoslovanskega nacionalnega praznika — 29. novembra. Na prireditvi je govoril generalpolkovnik letalstva Oljag Tolstikov, ki je sodeloval v bojih za osvoboditev Beograda, o takratnih skupnih bojih jugoslovanskih in sovjetskih vojakov.

V Moskvi je v 89. letu umrl dolgoletni sovjetski državni, partijski in vojaški voditelj maršal SZ Kliment Jefremovič Vorosilov. Več kot šestdeset let je bil v vrhu sovjetske oblasti. S političnega pozorišča se je Vorosilov umaknil tik pred XXII. kongresom KPSZ.

V Helsinkiju se nadaljujejo sovjetsko-ameriška pogajanja o omejitvi strateške oborožitve. Kaže, da se utegnejo preliminarne pogajanja uspešno končati. O konkretnih vprašanjih bodo razpravljali na širših pogajanjih v prihodnjem letu. — Dvanajst držav — Argentina, Brazilija, Burma, Etiopija, Indija, Mehika, Maroko, Pakistan, Nigerija, Švedska, ZAR in Jugoslavija — pa ob pogajanjih v Helsinkiju zahteva in predlaga v generalni skupščini OZN, naj pozove obe velesili, da kot nujen preliminarni ukrep proglasita moratorij za preizkušanje in postavljanje novih ofenzivnih in defenzivnih strateških jedrskih sistemov.

Boji na meji med Saudsko Arabijo in Južnim Jemenom divjajo z nezmanjšano srditostjo. Oboroženi spopadi na meji med tema dvema arabskima državama trajajo že deset dni. Predsednik južno-jemenskega republikanskega sveta Salem Rubaja Ali je obtožil Saudsko Arabijo, da si hoče prilastiti severovzhodne dele Južnega Jemena, ki so bogati z nafto. Vmes imajo prste velesile. — Predsednik ZAR Naser razmišlja o možnosti, da bi prevzel posredniško vlogo v oboroženem spopadu med Saudovo Arabijo in Južnim Jemenom, saj je to še bolj zapletlo položaj v arabskem svetu.

V Moskvi so se zbrale na posvetovanju partijsko-državne delegacije sedmih vzhodnoevropskih držav: Poljske, Češkoslovaške, Rumunije, Bolgarije, ZR Nemčije in Madžarske, se pravi, vseh članic varšavskega pakta. Posvetovanja se prvič udeležujejo vsi, tudi Rumuni. Zanimiva je sestava češkoslovaške delegacije, v kateri nerazumljivo manjka predsednik republike Ludvík Svoboda, medtem ko nastopa v njej znani stalinist Vasil Bilak. Na dnevnem redu posvetovanja so bili problemi evropske varnosti. — V Moskvi so tudi objavili skupno sporočilo partij in vlad Bolgarije, Madžarske, NDR, Poljske, ZSSR in ČSSR v zvezi s položajem na Srednjem vzhodu. Izjava je zbudila veliko zanimanje in zaskrbljenost, ker to pot ni poudarek na znani sovjetski tezi, da se mora izhod iz krize na Bližnjem vzhodu najti po mirni poti, temveč poudarja pripravljenost držav podpisnic izjave, da arabskim narodom nudi pomoč in da bodo »naredili vse, kar je v njihovi moči, da bi zrušili načrte agresorjev na področju Bližnjega vzhoda. Na podlagi te izjave nekateri sklepajo, da ZSSR polagoma izgublja upanje, da je krizo na Bližnjem vzhodu mogoče rešiti na mirnem načinu.

Nagrajenci AVNOJ

Letošnje nagrade AVNOJ za ustvarjalnost in delo, ki je splošno pomembno za razvoj SFRJ, so prejeli: MIROSLAV CERAR iz Ljubljane s področja športa, akademik dr. ALIJA KOŠIR iz Ljubljane iz medicinskih znanosti, akademik književnik MIŠKO KRANJEC iz književnosti, akademik inž. MILADIN PEČINAR iz Beograda s področja tehnične znanosti, dr. IVO POPOVIĆ-DJANI iz Beograda s področja medicinske znanosti, akademik dr. MAKSO ŠNUDERL iz Ljubljane iz pravne znanosti, UNIVERZA »KIRIL I METODIJ« v Skopju, in DUSAN VUKOTIĆ iz Zagreba s področja filma.

Nagrade so podelili na slovesni seji, ki je bila 5. decembra v prostorih zvezne skupščine v Novem Beogradu.

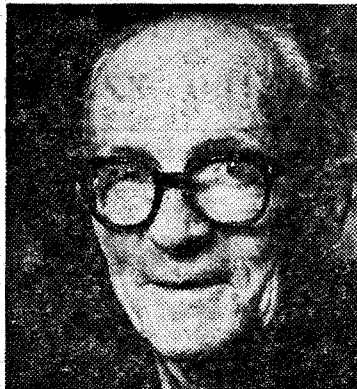
MIROSLAV CERAR je najboljši jugoslovanski športnik vseh časov. Z gimnastiko se ukvarja že skoraj dve desetletji. Od leta 1958 je sodeloval

na vseh svetovnih prvenstvih, olimpijskih igrah in evropskih šampionatih, kjer je dosegel velike uspehe in osvojil več zlatih, srebrnih in bronastih medalj.

Akademik in profesor dr. ALIJA KOŠIR je vse svoje življenje posvetil razvoju in napredku medicinskih znanosti, razvoju in napredku ljubljanske medicinske fakultete. V petih desetletjih svojega neumornega dela je na tej fakulteti uveljavil histologijo kot samostojno vedo in jo izpopolnil do zavirljive ravni, obenem

pa tudi veliko prispeval k eksperimentalni onkologiji. Svojo osnovno metodo eksperimentiranja in laboratorijskega dela je posredoval svo-

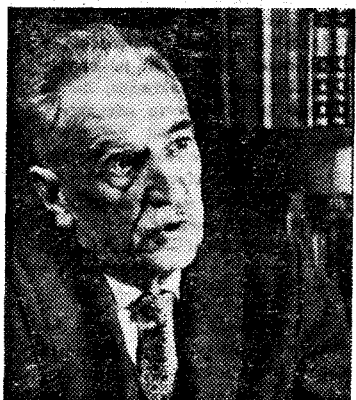
jim študentom, med katerimi jih je veliko prejelo Prešernove nagrade in so se uveljavili kot dobri zdravniki in znanstveni delavci.

MIŠKO KRANJEC sodi med najbolj plodne jugoslovanske pisatelje in najpomembnejše slovenske pripovednike. Iz vseh Kranjčevih del veje epska lirčnost, neločljivo povezana z zemljo, kjer žive in delajo njegovi junaki. Prvi knjigi »Življenje« in »Težaki« je objavil že leta 1932 in si z njima utrl pot v slovensko književnost. Posebno pozornost je

zbudil, ko je vresel v našo literaturo življenje in delo prekmurskih ljudi.

Dr. MAKSO ŠNUDERL je znani znanstvenik v proučevanju ljudske oblasti, tako v slovenskem kot tudi v jugoslovanskem okviru in eden od aktivnih sodelavcev pri sestavljanju nove ustave SFRJ in slovenske ustave. Objavil je več študij o razvoju ljudske oblasti v Sloveniji in zgodovini ljudske oblasti na vsem območju Jugoslavije. Posebno pozornost je posvetil proučevanju naše družbene ureditve, med drugim bistvu našega federalizma.

Delo v organizacijah ZZB je treba uskladiti z določili statuta

Na svoji tretji seji je predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije med drugim sklenilo, naj združena borcev in vojaških vojni invalidov že v decembru začnejo sklicevati svoje letne skupščine, a občinske organizacije ZZB naj bi imele svoje skupščine podeliti prihodnje leto.

Zakaj je to potrebno, ko pa novi statut določa, da traja v prihodnje mandat odborov združenj in republiških odborov dve leti?

To vprašanje, ki ga zastavljajo nekateri člani je do neke mere upravičeno, toda ne gre prezreti, da je v statutu prav tako določilo, ki pravi: skupščina združenja se sestane po potrebi, najmanj pa enkrat na leto.

Toda ne gre samo za to. V letu 1973 poteče mandat republiškim in zveznemu odboru ZZB. Zato je treba poslovanje organizacij, tako združenj, kakor tudi občinskih odborov ZZB prilagoditi novim določilom statuta, da bo dvoletna mandatna doba usklajena s štiri-letno mandatno dobo republiških in zveznega odbora. To bi lahko

dosegli tudi na ta način, da bi v letu 1970 podaljšali mandatno dobo odborov združenj in občinskih odborov za eno leto. Ker pa je sedaj v organizaciji ZZB toliko novega in pomembnega, da ne gre zamuditi priložnosti, seznaniti članke z nastalim položajem, je bolje, da združena opravijo svoje letne skupščine v decembru letos ali pa v januarju in februarju prihodnje leto, a občinski odbori ZZB morda v marcu in aprilu.

Zadeve, ki jih bo mimo drugih treba obravnavati na skupščinah so:

— izločitev rezervnih oficirjev in podoficirjev iz organizacij ZZB in ustanovitev Zveze rezervnih vojaških starešin;

— VI. kongres ZZB NOV in njegovi sklepi;

— novi statut ZZB NOV Jugoslavije.

Spričlo tega, ker steče mandatna doba republiških in zveznega odbora šele leta 1973 zopet ne bodo usklajene mandatne dobe odborov združenj in občinskih odborov z mandatnimi dobami republiškega

oziroma zveznega odbora. To je sicer res, toda v letu 1972 jo bo mogoče uskladiti na ta način, da se doba odborov združenj in občinskih odborov ZZB podaljša še za eno leto. V združenjih bodo o tem odločale skupščine šele takrat, ker se pač sestajajo vsako leto, v občinskih odborih pa lahko o tem sklepajo že skupščine, ki bodo v letu 1970.

Nalog je torej precej — uresničiti je treba le vse možnosti in pogoje za njihovo izpolnitev.

POMAGAJ SI SAM
IN UNIO
TI BO POMAGAL

zahtevajte prospekte

sodobni družini
sodoben dom

marles®

marles - maribor

Besede naših dopisnikov

LJUBLJANA—BEŽIGRAD

Razvili so prapor

Konec novembra je ZB Ljubljana — Bežigrad priredilo skromno, toda pristrčno slavo z razvitjem prapora. V programu so sodelovali otroci harmonikaši, vokalni trio in recitator, vsi iz osnovne šole Maksa Pečarja. Razviti prapora, ki mu je kumovalo podjetje DINOS, se je udeležilo mnogo gostov iz sosednjih združenj borcev, ki so prišli s svojimi prapori.

S. K.

KAMNIK

Počastitev upokojencev v Svilanitu

Kot vsako leto so tudi letos člani kolektiva Svilanit povabili medse vse upokojence, nekdanje članke delovne skupnosti. Več kot tretjina današnjih upokojencev iz te tovarne je članov ZB. Najprej je sekretar podjetja nagovoril goste, nato pa so vsi prejeli lepa darila. Nato so si ogledali novo moderno tovarno, ki je nastala iz treh obrtnih podjetij. Od prejšnjih 50 delavcev je kolektiv do danes narasel na 500 zaposlenih. Za zaključek srečanja so vsi gosti odšli na kosilo v Radomlje.

RAVNE NA KOROŠKEM

Delovno združenje borcev

Z vso upravičenostjo lahko trdimo, da je Združenje borcev NOB Ravne na Koroškem eno izmed najbolj delavnih pri nas, kajti njegovo dejavnost je opaziti vsepovsod tam, kjer se odvijajo pomembnejši dogodki in kjer je treba priskočiti na pomoč. Tako bodo kljub skromnim finančnim sredstvom prispevali za vse tiste, ki so v Banjaluki ostali brez strehe. Nadalje bodo prispevali tudi nekaj sredstev za postavitev spomenika znanemu koroškemu revolucionarju in borcu, predvsem pa pisatelju, Prežihovemu Vorancu. Spomenik bodo postavili v Kotljah, njegov rojstnem kraju.

Na minuli seji predsedstva občinskega odbora ZB NOV v Ravnah so se zavzeli, da je treba podeliti enkratno priznanjino vsem tistim članom ZB, ki živijo v težkih življenjskih razmerah. To priznanjino bi naj prejeli za novo leto. Kot smo zvedeli, bodo dali enkratno priznanjino okrog 70 članom. Te pomoči bodo predvsem deležni tisti, ki sredstva za preživljanje najbolj potrebujejo. To pa so večinoma ostareli ljudje,

ki živijo v krajih, kjer je tekla zibelka koroških partizanov.

F. H.

KRANJ

Reševanje stanovanjskih težav borcev

Po tolikih letih mnogih upravičenih kritik in zelo kričečih stanovanjskih težav borcev NOV so se v kranjski občini končno odprle perspektive. V letošnjem in naslednjem letu bodo, kot je predvideno, rešili kakih 240 utemeljenih prošelj. V te namene je skupno z bančnimi prispevki na razpolago okroglo 6 milijonov dinarjev.

O tej zadevi je razpravljal svet za zadeve borcev NOV občine Kranj. Razprave so se začele že pred meseci. Seznam prosilcev je bil javno objavljen v lokalnem listu Glas. Prejeli so kakih 70 pripomb (v glavnem gre za individualne prošnje) medtem ko o predlogu meril oziroma kriterijev ni bilo pripomb.

Največ, in sicer 108, je prosilcev za stanovanja. Prek gradbenege oziroma stanovanjskega podjetja bodo večini teh prosilcev ugodili že v prihodnjem letu. Zlasti jim bodo zagotovili najpotrebnejše. V ta namen je predvidenih okroglo 2 milijona dinarjev. Prosilcev za lastno stanovanjsko gradnjo pa je 39. Da bi se izognili raznim poznejšim težavam in odklonom od sprejetih stališč, so sprejeli merilo, da ti prosilci dobijo posojilo za individualne gradnje le, če zagotovijo, da bo sedanje, kasneje izpraznjeno stanovanje dano na razpolago drugemu borcu, utemeljenemu prosilcu istega podjetja oziroma lastnika hiše. V nasprotnem primeru bodo morali sposojeni denar vrniti v štirih letih (namesto v 25), in še to z 2 odstotnimi obrestmi.

Za razne adaptacije oziroma popravila hiš je trenutno 93 prosilcev. Za to je predvidenih 1,5 milijona dinarjev. Za te prošnje med drugim velja, da morajo dokazati lastništvo določene hiše. Sicer bi se lahko dogajalo, kot se je že nemalokrat, da je borec, prosilec po pomoči te vrste nazadnje prišel na cesto z družino, ker je bil lastnik drug, in problem se je znova odprl.

Upoštevani so trenutno vsi, ki so vložili prošnje do 1. septembra. Ustrezna komisija pa je vsak primer ocenila in opisala na kraju samem. Za vse pa veljajo sprejeta pravila o dokumentaciji in pogojih, ki so potrebni za uveljavljanje teh pravic.

S tem, kot pravijo v Kranju, so končno nakazane realne rešitve stanovanjskih težav vseh borcev NOV in njihovih družin v tej občini. Zavzemajo pa se, da bi vsaj v prihodnjem letu še ostal v ve-

ljavi sedanji način zbiranja teh sredstev v republiškem merilu.

K. M.

IZOLA

Invalidi iz Kopra ponovno osvojili pokal

V nedeljo, 16. novembra, je bilo na dvosteznem kegljišču v Izoli pokalno tekmovanje v kegljanju invalidov obalnih občin, na katerem so tekmovali za memorial preminulega člana Antona Fabjančiča. Doseženi so bili sledeči rezultati: invalidi Koper so osvojili prvo mesto s 517 podrtimi keglji; sledijo invalidi iz Isole, ki so podrti 394 kegljev in invalidi Pirana, ki so podrti 389 kegljev.

Ta tekmovanja prirejajo trikrat letno izmenoma v Kopru, Izoli in Piranu. Pokal prejme tista ekipa invalida, ki ima največ podrtih kegljev; do sedaj vodi še vedno ekipa iz Kopra, ki ima skupaj v dveh nastopih 954 podrtih kegljev. Sledi ekipa iz Pirana s 718 podrtimi keglji.

Invalidi iz Isole imajo za seboj samo en nastop, ker so sodelovanje v Kopru odpovedali iz neupravičenega vzroka. Invalidi iz Kopra imajo zagotovljeno 1. mesto in prejmejo prehodni pokal za memorial Antona Fabjančiča. Pošamezno so bili najboljši 3 člani iz Kopra: Lado Trebižan, Tone Svetina in Milan Terčon.

A. Z.

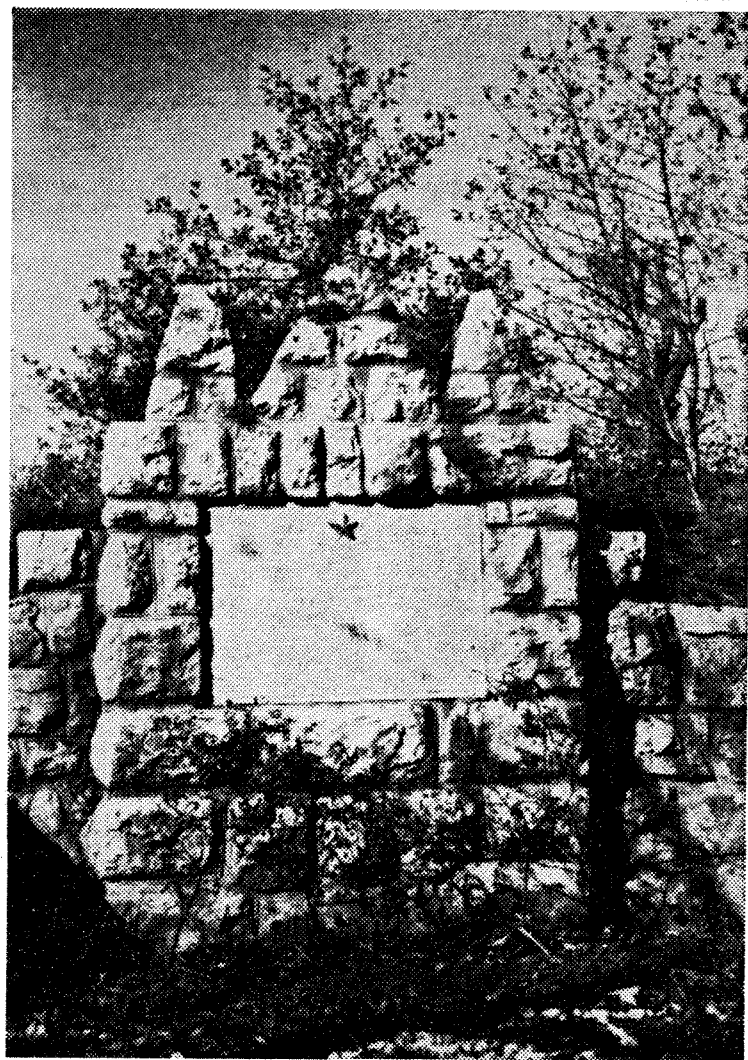
ČABAR

Slavnostna seja občinske konference ZK

Minulo soboto je bila slavnostna seja občinske konference Zveze komunistov občine Čabar v spomin na 50-letnico ustanovitve KPJ, sindikatov in SKOJ. Na to osrednjo prireditev so povabili tudi predstavnike družbeno političnih organizacij vseh okoliških občin in tudi iz Slovenije. V prikazu 50. letnega dela in borbe komunistov in organizacij KPJ v tem obmejnem predelu so poudarili, da je uspeh komunistične partije plod tesnega medsebojnega sodelovanja komunistov in organizacij iz območja občin Cerknica, Ribnica in Kočevje.

To sodelovanje se je zlasti okrepilo v prvih dneh oborožene vstaje in je trajalo vse do osvoboditve, pripomoglo pa je, da so bile domala vse borbene akcije proti okupatorju in njegovim sodelavcem zelo uspešne.

V razpravi o nalogah v današnjem obdobju so se zavzeli zato, da je nujno potrebno tesneje so-

Letos je minilo 25 let, odkar si je narodni heroj Marko Redelighi, doma iz Zapotoka v Slovenski Benečiji sam pognal kroglo v srce, da ne bi težko ranjen prišel sovražniku v roke. Na Brcih, pol ure hoda nad Breginjem, je že pred nekaj leti ZB Breginj postavilo Marku Redelighiju in namestniku komandanta bataljona Avgustu Vrečarju, ki je padel na istem kraju, lep spomenik.

delovati na gospodarskem in ostalih področjih, kar je pogoj za hitrejšo gospodarsko rast kraja.

V. D.

ČRNA NA KOROŠKEM

Spomenik NOB na Beli peči

Združenje koroških borcev NOV bo skupaj z drugimi družbeno političnimi organizacijami v Črni pomagalo pri gradnji spomenika padlim borcem, ki ga bodo postavili na Beli peči — prelazu med Koroško in Zgornjo Savinjsko dolino.

F. H.

LESNA INDUSTRIJA STARI TRG-LOŠKA DOLINA

Kuhinja VEGA 55 pojem sodobnosti in praktičnosti

Ob tabornem ognju

Da ne bi reforma splavala po vodi

Na nedavnih najvišjih zveznih organih je bil govor o glavnih značilnostih letošnjih gospodarskih gibanj in o elementih gospodarske politike v prihodnjem letu. Pri tem je bilo poudarjeno, da si moramo v prihodnjem letu predvsem prizadevati za stabilizacijo gospodarstva, kajti od nje je odvisna tudi trdnost političnega položaja v deželi.

Dejstvo, da v leto 1970 vstopamo z dobrimi upi glede materialne proizvodnje — dosedanja visoka stopnja povečanja industrijske in kmetijske proizvodnje, visok porast izvoza posebno na konvertibilno področje itd. — utegne biti zelo varljivo. Če namreč pravočasno ne zajezimo poplave raznih pojavov, ki niso v skladu z načeli gospodarske reforme iz leta 1965, bodo uspehi reforme,

ki smo jih dosegli v minulih letih, splavali po vodi. Oglejmo si nekaj negativnih pojavov in ugotovitev:

- povečanje trgovinskega in plačilnega deficita;
- niso se uresničila predvidevanja o povečanju reproduktivne sposobnosti gospodarstva;
- denar se ne obrača dovolj hitro;
- pojavljajo se zahteve po metodah izpred gospodarske reforme;
- vse oblike potrošnje naraščajo hitreje od proizvodnje in proizvodnosti.

Cene so narasle, kar se odraža tudi v poslabšanju odnosov v zunanjetrgovinski menjavi. Omeniti moramo še občutno povečanje proizvodnih stroškov kot posledico velike obremenjenosti gospodarstva z dajatvami in drugimi stroški poslovanja. Tako smo se znašli v vrtincu, ko gospodarski dejavniki pritiskajo drug na drugega: velika obremenjenost gospodarstva zvišuje cene proizvodnje, kar povzroča novo dvigovanje nominalnih osebnih dohodkov.

Iz navedenega sledi jasen sklep, da mora biti v prihodnjem letu težišče ekonomske politike na

stabilizaciji. Ne gre za politiko stagnacije! Ob ustvarjanju možnosti za uveljavljanje prvotnih načel samoupravljanja je treba nuditi možnost za razvoj tistih podjetij, ki so sposobna uspešno nastopati na domačem in tujem trgu, ki se bodo borila za večjo proizvodnost, za boljše izkoriščanje zmogljivosti, za modernizacijo proizvodnih programov.

Najbolj zanima vsakega izmed nas, kako bo v prihodnjem letu s cenami. V zveznih organih je bilo poudarjeno, da niso dopustni ukrepi, ki bi lahko povzročili povečanje cen oziroma vplivali na stroške proizvodnje in življenjske stroške v širšem obsegu.

Smernice ekonomske politike za prihodnje leto ne vsebujejo česa presenetljivega — je med drugim dejal predsednik zveznega izvršnega sveta Mitja Ribičič — pač pa ustvarjajo možnosti za nadaljnji uspešen razvoj gospodarstva in družbe, kar bomo lahko uresničili z ustreznim prizadevanjem in splošno družbeno disciplino.

Ž. Č.

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Komisar Gregor

Obiskal sem ga v zdravilišču Slatina-Radenci, kamor ga je napotila zdravniška komisija, da si okrepi zdravje. In potreben je zdravljenja in oddiha, zakaj predvojni komunist je, in za njim je dveipolletna robija v Sremski Mitrovici, leta omejenega gibanja in policijskega nadzora, štiri leta boja 1941—45, da ne govorimo o njegovih poveljskih naporih in vztrajnem delu za praktično uveljavitev tistega, kar smo si v najtežjih letih naše zgodovine izbojevali za ceno stotisočev žrtev. Kdo je ta tovariš? Moj nekdanji komisar Gregor, ali točneje rečeno Jože Kopitar-Gregor Oven, pred sedemindvajsetimi leti komisar 2. bataljona Notranjskega odreda. Nekdanji komisar in sedanjí upokojeni partizanski prvoborec je seveda nosilec Spomenice 1941 in imetnik številnih odlikovanj za zasluge v NOB in poveljski graditvi. In prav letos, ko praznujemo 50-letnico delovanja naše KP, je Gregor prejel visoko odlikovanje predsednika republike Tita. To so družbeno moralna priznanja človeku, ki je od mladih nog v prvih vrstah borcev za izgradnjo boljšega in pravičnejšega družbenega sistema, bistveno boljše družbene ureditve, kot pa je bila tista v stari Jugoslaviji. Dolgo sva se pomenkovala. Čudoviti so letošnji oktobrski dnevi. Prav takšno vreme kot tisto jesen leta 1942. In zdelo se mi je, kot da z Gregorjem nisva v tem našem znanem zdravilišču, temveč v snežniškem pogorju. V duhu sem gledal tistega komisarja Gregorja, človeka zrelih let, z velikimi življenjskimi izkušnjami, predvojnega partijca, ki smo ga vsi cenili in spoštovali. Da, Gregor je bil sicer strog, toda pošten, pravičen

in human tovariš. Njegove besede so bile vedno v skladu z dejanji. Obujala sva spomine. In pred mojimi očmi je zaživelo taborišče blizu Otrobovca, znanega izvirkar z dobro pitno vodo. Gregor izvaja svoje partijsko poslanstvo v partizanski vojski. Politične ure so na dnevnem redu. Komisar pa nam govori o tedanjem mednarodnem političnem položaju, dogodkih na svetovnih bojiščih, boju jugoslovanskih partizanskih borcev in o programu naše vse ljudske osvobodilne fronte. Zvečer je taborni ogenj. Nastopijo pevci-partizani in v snežniških gozdovih odmevajo borbene in narodne pesmi. Daleč proč od naših straž se čuje harmonika borca Kostje in nekdo ga spremlja s havajsko kitaro. Nepoučen bi morda pomislil: to vam je bilo romantično... Toda tisti čas je bil daleč od romantike. Hodili smo v akciji. V nočnih urah smo hodili po Loški dolini, kjer se je bilo razbohotilo legio narodnega izdaj-

stva: bela garda! Prehajamo v ofenzivo. Težko otovorjeni in prepoteni v jutranjih urah dospemo v taborišče. Glejte, zgradili smo si veliko barako. V snežniških gozdovih je tudi partizanska bolnišnica, ki jo vodi dr. Peter. In še ena značilnost tistega časa: begunsko taborišče, ali kakor smo takrat rekli civilni logor. Kakih sto partizanskih svojcev iz Loške doline in Babnega polja je tu dobilo začasno domovanje. In pomagali smo jim pripravljati zaloge hrane za zimo. Po našem odhodu pa so nemočne starejše ljudi in otroke iznenada napadli belogardisti. Da, boleč je spomin na tiste čase. S komisarjem Gregorjem je bila tisti čas tudi njegova žena Marijana. Julija 1942 je odšla v ilegalo iz Ljubljane. Živo se je še spominjam, kako si je dajala opravka okrog kuhinje, in poleg nje življenjska družica Matevža Haceta Terezija.

Usedel se je na smrtni sedež mojega fička in odpeljala sva se v tri kilometre oddaljeno Kapelo, od koder je ob sončnih dnevih čudovit razgled na okoliške hribe, vse posejane z vinsko trto.

Jože Kopitar-Gregor je takorekoč že nastopil svojo življenjsko jesen, zakaj 10. marca prihodnje leto bo izpolnil 65-rojstni dan. Stari in zaslužni revolucionar tudi v pokoju ne miruje. Dlje časa je bil sekretar republiškega odbora Rdečega križa. In prizadevno bo deloval v družbeno-političnih organizacijah in društvih, dokler bo le mogel. Osebnostno skromen ne hlepi po materialnih dobrinah. Moralne vrednote so zanj primarne. Ostani mi zdrav, ti moj nekdanji komisar Gregor!

JOZE JANEŽ

TURIST

Turistična agencija „Ljubljana transport“

TELEGRAM: LJUTRANS — PP 01-122

ENODNEVNI IZLET VSAKO NEDELJO NA VIŠARJE — GOSPO SVETO — CELOVEC

Odhod iz Ljubljane ob 6.00 uri ali po dogovoru — izpred TURIST biroja v Trdinovi 3.

Kratek ogled Belopeških jezer nato Trbiža (kratek postanek) in dalje do žičnice, ki pelje na Višarje.

Povratak mimo Trbiža in Beljaka, ob severni strani Vrbskega jezera, do Gosposvetkega polja — ogled Gospe Svete in vojvodskega prestola. Povratak v Celovec — postanek — in skozi predor Ljubelj v Ljubljano.

Cena izleta 68,00 din.

ENODNEVNI IZLET V TRST, DOBERDOB IN STARO GORICO VSAKO SOBOTO

Odhod ob 7.00 uri izpred TURIST biroja v Trdinovi ulici 3. Prihod v Trst okrog 10. ure. Kratek ogled mestnih zanimivosti, nato prosto do 14.00 ure. Nadaljevanje poti v Dobrdo. Ogled spomenika padlim v I. svetovni vojni. V Stari Gorici kratek postanek. Povratak skozi Ajdovščino in Col.

Cena izleta je 55,00 din.

POPELJITE SE Z NAMI NA ENODNEVNI AVTOBUSNI IZLET V TRBIZ VSAKO SOBOTO

Odhod iz Ljubljane izpred TURIST-a v Trdinovi ul. 3, ob 7.00 uri. Povratak iz Trbiža ob 16.00 uri; prihod v Ljubljano okrog 19.00 ure.

Cena izleta je 39,00 din.

DVODNEVNI IZLET PO POTEH KOROSKIH PARTIZANOV IN PO SLOVENSKE DOMACIJAH VSAKO SOBOTO

1. dan

Odhod iz Ljubljane izpred TURIST-a v Trdinovi ulici ob 7.00 uri. Ogled Železne Kaple (krajši postanek), Velikovec in najsevernejše slovenske vasi Djekše. Povratak skozi Velikovec do Klopinskega jezera in do Vesel. Razmestitev v hotelu, večerja in sre-

čanje pri Johanu Wutteju — Lucu.

2. dan

Po zajtrku vožnja skozi Škocjan v Celovec — postanek za ogled — nato do Gospe Svete, ob Vrbskem jezeru ogled Minimundusa. Kosilo v Bilčovsu pri Janku Ogrisu. Povratak mimo Borovlj, preko Ljubelja v Ljubljano.

Cena 120,00 din.

Prijave sprejemajo TURIST biroji Ljubljana Transporta v Ljubljani, Vrhniki, Kamniku, Šentvidu in Domžalah vsakodnevno pred odhodom.

7-DNEVNO SMUČANJE V MALLNITZU (Avstrija)

I. skupina:

odhod iz Ljubljane 17./I. ob 7.00 uri

prihod v Ljubljano 24./I. popoldne

II. skupina:

odhod iz Ljubljane 24./I. ob 1.00 uri

prihod v Ljubljano 30./I. popoldne

CENA: 750.— din

Smučanje v MALLNITZU, in na Ankoglu (3.251 m), kamor vas popelje žičnica z vrhno postajo pri 2.000 m višine in postajo na vrhu Hannoverhausa (2.719 m).

V ceno aranžmana je vračunan prevoz, 7-dnevno bivanje v Mallnitzu — polni penzion, neomejeno število voženj z žičnico in vlečnicami na Ankogel v tem terminu in kopanje v zimskem bazenu.

Bivanje v Mallnitzu bo nudilo posebno zadovoljstvo najzahtevnejšemu smučarju. Popoldne se lahko posvetite drsanju, lahko izberete sauno, si ogledate filmsko predstavo ali posedite v kavarni. Zvečer lahko plešete ali se zabavate v domačem baru.

Prijave sprejemajo vsi naši biroji do 5./I. — 1970. Obvezno plačilo akontacije 100.— din.

TURISTIČNA AGENCIJA
TURIST
LJUBLJANA TRANSPORT

Fotografija z vprašajem

Fotografijo iz 46. številke »TV 15« nam je delno pojasnil tovariš Vlado Cencelj — Živko. On je tretji od leve proti desni. Drugi z leve s torbico je obveščevalec KM Žužemberk Ivan Hrovat, četrti je Jože Janežič, namestnik komandanta KM Žužemberk. Šesti s knjigo v roki je Karel Grabnar, komandant KM Žužemberk. Zadnja tovarišica v vrsti je bolničarka. Slika je nastala spomladi leta 1944. V ozadju sta požgana žužemberška cerkev in vas Zafara. — Prosimo za pojasnilo tudi današnje fotografije. Pišite nam, dragi bralci, o vsem, kar boste spoznali na fotografijah, posneti verjetno nekje na Primorskem.

Partizanske smuči

Leta 1944 in 1945 je v prostorih nekdanjega hotela Porezen v Cerknem delovala partizanska smučarska delavnica, vodil jo je Rudi Finžgar. V Cerknem so izdelali več kot 800 parov smučí, ki so imele vtisnjen poseben znak, opremljene pa so bile z okovjem, ki je bilo izdelano v Kropi. Kdor hrani kate-re od teh smučí ali ve za koga, ki jih hrani, naj to takoj sporoči na RTV Ljubljana Tavčarjeva 17 (Franci Strle). Tovariš Rudi Finžgar je tistemu, ki te originalne partizanske smučí iz Cerknega iz-

roči, pripravljen za nagrado dati najboljše in najsodobnejše Elanove smučí, posebno nagrado pa bo dala tudi televizija. Smučí rabi televizija v Ljubljani, ki pripravlja poseben film o delu partizanskih delavnic.

Prosimo tudi vse, ki hranijo kakršnekoli izdelke partizanskih delavnic, ali fotografije partizanskih delavnic, da nam to sporoče, oziroma da jih posodijo za snemanje. Sporočila pošljite na RTV Ljubljana, Tavčarjeva 17 (Franci Strle).

Pogovor o Bazoviški brigadi

Zgodovino Bazoviške brigade piše tovariš France Bavec, upokojeni kapetan bojne ladje (polkovnik), ki zdaj živi v Splitu. Nanj smo se obrnili z nekaj vprašanji o njegovem delu.

Kdaj ste se lotili pisanja, oziroma zbiranja gradiva za zgodovino Bazoviške brigade, na čigavo pobudo? Kakšne težave ste imeli pri zbiranju, koliko in kako vam je pomagal brigadni odbor?

Odgovor: Leta 1953 sem sodeloval pri pisanju zgodovine 9. korpusa, napisal sem kratko zgodovino ali bolje rečeno kroniko Bazoviške brigade. Drugače sem leta 1955 pisal zgodovino brigade v okviru vsega osvobodilnega gibanja na desnem bregu Soče kot dokazni material za spomenico naše vlade italijanski v zvezi s procesom proti »beneški četki«. Nato sem sodeloval s tovarišem Črnugljem, ki je pripravljaval knjigo o 30. diviziji. Ta ni izšla, ker so sklenili, da bomo pisali zgodovino po brigadah. Končno sem se z odborom Bazoviške brigade dogovoril za pisanje zgodovine leta 1966. Ze iz navedenih podatkov lahko sklepam, da mi je odbor poveril nalogo pisanja zgodovine, ker sem že večkrat o brigadi pisal. Razen tega pa sem bil v njej od ustanovitve do 1. maja 1944. Sprva sem bil namestnik, nato pa komandant brigade.

Največja težava pri zbiranju gradiva so tovariši, ki ne izpolnjujejo obljub in ne pošljejo spominov ali podatkov. Zato so mi največja opora pri pisanju predvsem dokumenti, zlasti iz Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, pa tudi posamezni njegovi sodelavci, ki mi marsikaj svetujejo. Tudi brigadni odbor mi je veliko pomagal. Ne samo da mi je plačeval stroške, ampak so mi člani tudi veliko povedali. Med dokumenti pa so zelo redki sovraški kovi dokumenti. Šele zdaj prihajajo drobiči iz ZDA, kjer je del nemškega arhiva. To zlasti pride do veljave pri objavljanju podatkov o tem, katera enota se je bojevala z nama. Drugače pa lahko rečem, da ima naša brigada še kar zadovoljivo število dokumentov, morda največ, če primerjamo druge brigade 9. korpusa.

V Bazoviški brigadi se je bojeval tudi »ruski bataljon« kot edina enota, sestavljena iz sovjetskih državljanov, ki je kot taka ostala do konca vojne. Kako ste obdelali zgodovino tega bataljona, posebej ali v sklopu brigade in zakaj?

Odgovor: Naša brigada je bila ustanovljena na naših najbolj zahodnih mejah, zato je vanjo prišlo razen naših ljudi tudi mnogo tujcev. Tako smo imeli nekaj časa pri nas okoli 100 Angležev, ki so ušli iz ujetništva. Sovjetski državljani, ki so bili pri nas, so prišli k nam na tri načine. Takoj v začetku je nastal »ruski vod«. Vanj so se vključili sovjetski državljani, v glavnem oficirji, ki so jih zajeli Italijani in jih

potem prepeljali v svoja taborišča. Nekaj je bilo tudi žensk, ki so bile civilne interniranke ali prisilne delavke. Drugi so prišli na naše ozemlje kot pripadniki delovnih enot ali nemške vojske, predvsem 162. divizije, tretje pa smo zajeli ali so se nam vdali. Sprva smo imeli »internacionalni bataljon«. V njem so bili sovjetski državljani, sledili so jim Čehi in Poljaki. Bilo je tudi nekaj Angležev, Kanadčanov, Južnoafričanov, Nemcev, Francozov in Indijec itd. V bataljonu je bila tudi ena »jugoslovanska četa«. V njej so bili pripadniki vseh jugoslovanskih narodov, ki so pobegnili iz taborišč in zaporov v Italijo. Italijanov je bilo še najmanj, ker smo jih sproti pošiljali v njihove enote. Šele kasneje so v bataljonu prevladali sovjetski državljani raznih narodnosti. Naša brigada je imela menda najbolj pisano narodnostno sestavo izmed vseh naših brigad.

»Ruski bataljon« je bil številčno najmočnejši, včasih je štel več kot druga dva bataljona skupaj. V njem so služili ljudje, ki so že bili na fronti kot sovjetski in nemški vojaki, zato so bili dobro izurjeni. Podžigal jih je tudi občutek, da so krivi, ker so prijeli za orožje v nemški vojski.

Ta bataljon opisujem v sklopu brigade, ker se borci niso razlikovali od drugih in ker so se bojevali v sklopu brigade. Pač pa bodo v knjigi razni podatki sovjetskih državljanov ter nekaj življenjepisov.

Skoraj vsaka brigadna zgodovina je načela katero izmed kočljivih vprašanj zgodovine in naših medsebojnih odnosov. V zgodovini 5. prekomorske je na primer pisec obdelal vprašanje odnosov do naših ljudi, ki so bili prej v nemški vojski. V knjigi o Prešernovi brigadi so opisana pogajanja med NOV in Nemci ter tragedija, ki je tem pogajanjem sledila na Zirovskem vrhu. Kakšno bo takšno »kočljivo vprašanje« v zgodovini Bazoviške brigade?

Odgovor: Menim, da takega »kočljivega vprašanja« pri nas ne bo. Razen če mislite, da je to opis odnosov med sovjetsko misijo in »ruskim bataljonom«. Ti odnosi so bili s strani misije zelo strogi. Mnogi so se bali, kaj bo z njimi, ko se vrnejo, ker so služili v nemški vojski. Korpusni štab je zato zahteval, naj se predstavnik misije podpolkovnik Ribacenko javno izrazi o tem vprašanju. To je tudi naredil in obljubil, da se tistim, ki se bodo izkazali v boju, ne bo nič zgodilo. Krutosti pri nas ni bilo, ker so si borci tega bataljona pridobili velik ugled zaradi hrabrosti in borbenosti. Posebno vprašanje je bilo pri njih partijska povezava. Niso mogli biti člani KPJ, imeli pa so nekakšno lastno organizacijo, ki pa je najbrž njihova partija ni priznavala.

Kakšne so po vašem mnenju značilnosti Bazoviške brigade, njenih borcev in načina bojevanja, kako jih boste opisali?

Odgovor: Bazoviška brigada je bila ena izmed naših najmlajših

brigad, saj je bila ustanovljena šele 1. oktobra 1943 v Kobaridu. Štela je okoli 700 ljudi. Starih partizanov ali aktivistov ni bilo niti 30, vsi drugi so bili novinci. Ob ustanovitvi se ni niti zbrala, razpršena je bila na najmanj 200 kvadratnih kilometrov. Prav takrat je morala braniti pred Nemci »kobariško republiko«. Prvič se je zbrala šele po ofenzivi proti koncu novembra na Tolminskem, pa še tedaj zaradi reorganizacije. Brigada je doživela samo en poraz in sicer na Matajurju 9. novembra 1943, ko je bila obkoljena. Imeli smo okoli 30 mrtvih, zato tudi borci imenujejo Matajur krvavi. Hude žrtve je imela tudi v bojih za Trst, ko je bilo ranjenih in ubitih okoli 25 odstotkov borcev. Padel je tudi komandant poročnik Franc Nemgar. Sosedna, 9. dalmatinska, pa je izgubila 40 odstotkov.

Glede značilnosti bojevanja ne bi imel kaj dosti povedati, delali smo tisto, kot vsi drugi. »Ruski bataljon« je napadal dosti postojank in je opravljal navadno najtežje naloge. Brigada je imela sprva precej izkušenj v položajnem bojevanju. Kasneje pa je napadala postojanke. Opisoval pa bom boje pač take kot so bili brez olepšavanja.

Med značilnosti naše brigade spada tudi zelo pestro kulturno-prosvetno delo. Govorili smo v mešanici vseh slovanskih jezikov. Sovjetski državljani, pripadniki raznih narodov, so znali plese in pesmi, ki jih naši ljudje še niso ne videli ne slišali. Podobno so tudi naši Hrvati in Srbi nastopali s takimi programi, ki so pomenili za nas in civiliste pravo doživetje.

V kakšni fazi ste s pisanjem, koliko strani bo imela knjiga in kdaj bo izšla?

Odgovor: Knjiga je prvič napisana, zdaj jo prepisujem drugič. Pred tem jo je pregledal Zdravko Klanjšček, ki je bil sam v brigadi komisar bataljona. Imela bo okoli 600 do 700 strani, izšla pa naj bi prihodnje leto maja meseca. Radi bi jo podarili borcem za občinski praznik Ajdovščine, kjer ima brigada domilec. Sovjetskim državljanom in drugim jo bomo poslali. Naslovov drugih tujcev nimamo.

Zapisal MP

Pisma uredništvu

Moje mnenje

Naj se vam predstavim. Sem borec NOV od 1943–1945. Naročen sem na vaš list že od vsega začetka in zaradi moje živčne izčrpanosti je to še edini časnik, ki ga berem. Sem zaposlen v gospodarski organizaciji in sem se omejil le na gospodarska dela. Sport me ne zanima, v družbo grem zelo malo, nisem član ZKJ. Sem pa v celoti za socialistično ureditev. Socializma si ne tolmačim tako kakor nekateri češi, da bi morali jesti vsi z enako žlico iz iste skleda, vendar pa se bojim, da prehajamo v prevelike diferenciacije. Večkrat namreč beremo n. p. strokovnjake moramo dobro plačati, strokovnjakom moramo nuditi stanovanje... Ali tovarnam niso potrebni tudi delavci? Ali lahko obsega oziroma deluje tovarna brez prav navadnega in najnižjega čistilca? Danes berem v listu TV 15 št. 45 med »Dogodki tedna« nekaj podobnega: »V porušeno Banjaluko nenehno...« V nekaterih

podjetjih so stroji sicer stekli, toda proizvodnja še ne daje pričakovanih rezultatov, ker je nastanitev strokovnjakov in njihovih družin še vedno vprašanje. Mogoče, da sem članek slabo razumel? Sprašujem se zakaj pa ni pereče vprašanje nastanitev delavcev, ki delajo na strojih in njihovih družin.

Jaz pojmem socializem tako, da osebni dohodki naj bodo deljeni po delu, stanovanje in naše družine so pa zunaj tovarne, zato naj bi tam bili vsi enakovredni in, če pa tudi zunaj tovarne ne moremo biti enakovredni, vsaj v časopisih naj nebi strokovnjake toliko poviševali, ker s tem se mi čutimo zelo zelo poniževane oziroma tudi kot ljudi, manj vredne.

Ker sem v pisanju bolj slab upam, da me ne boste napak razumeli.

Naj povem še to, da nisem socialno ogrožen, pa tudi stanovanja ne iščem. Kot borec za pravico pa zagovarjam stališče, da bi naši vodilni ljudje morali biti pravičnejši, do tako imenovanega nižjega sloja ljudi.

RADOŠ MAKOVEC

Popravek

V tretji odstavek članka »Odstranimo staro mejo«, ki je bil objavljen v rubriki Pisma bralcev v zadnji številki »TV 15«, se je vrnila groba tiskovna napaka. Pravilno se stavek glasi: To je bila pokrajina tovarnikov in splavarjev (namesto sleparjev).

Gre za čisto tiskovno napako!

Opomba uredništva:

Povsem dobro vas razumemo, toda k vašim izvajanjem le moramo pripomniti, da brez strokovnjakov ne more biti nobena tovarna niti zgrajena, niti usposobljena za proizvodnjo in tudi ko steče, ne more uspevati brez strokovnjakov. Zato je o njih pa toliko govora.

Vse se da spremeniti

Vse tuje filme, ki jih predvajajo v Avstriji sinhronizirajo v Nemčiji. To sicer ne bi bilo nič slabega, če pri tem ne bi popačili filmske vsebine. Tako so n. p. pri sinhronizaciji angleškega filma, v katerem nastopajo znani igralci Senta Berger, Sir Alec Guinness, George Segal in kaerega dejanja se dogajajo v Berlinu, kjer podtalno delovanje neonacistov zaposluje angleško tajno službo, spremenili vsebino tako, da je vsak gledalec filma imel občutek, da ne gre za neonacistične, marveč za komuniste.

Po izjavi nekega člana ekipe, ki

sinhronizira filme, pri sinhronizaciji lahko strahotnega morilca spremenijo v človeka, ki razpravlja o pacifizmu, ameriškega gangsterja spremenijo v ruskega vohuna, gangstersko nevesto v policijsko agentko ali pa nemškega lopova v kriminalnega emigranta s poljskim naglasom itd.

Nad 350 tujih filmov gre letno skozi zahodnonemške študije za sinhronizacijo v Berlinu, Münchnu in Hamburgu in ni jih med njimi malo, katerih vsebino povsem popačijo, ko jih sinhronizirajo.

Johann Müller

Pravna posvetovalnica

Izjemna starostna pokojnina

B. Z. iz Vr. Bili ste borec NOV od leta 1942, imate pa vsega skupaj nekaj nad 16 let pokojninske dobe. Pred kratkim ste se ponovno zaposlili vendar ste ugotovili, da ne morete opravljati niti najlažjega dela. Čeprav ste stari 51 let zaradi boleznih, ki so posledica vojne, niste sposobni za delo. Doma imate sicer hišo in majhen vrt, to pa je tudi vse, tako da skrajno težko živite. Vaši edini dohodki so bili do pred kratkim invalidnina, ker ste vojaški vojni invalid VI. skupine. Zdaj ste res v službi pri zadrugi, vendar so dohodki minimalni in vse skupaj niti ne zadošča za preživljanje štirih otrok. Najbolj pa vas skrbi, ker boste morali še to službo pustiti, saj niste sposobni prekladati vreč in opravljati težka dela, kake težje zaposlitve pa pri zadrugi niti kje drugje v bližini ne morete dobiti. Znano vam je, da bi se lahko upokojili, če bi vam to priznala posebna komisija. Zato prosite za pojasnilo ali se pri vaši starosti in glede na

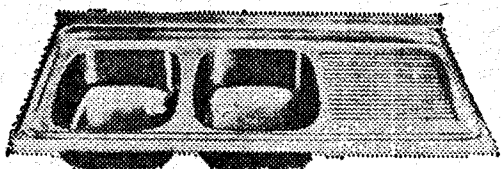
leta zaposlitve lahko upokojite. Nekateri so vam rekli, da vam bodo kot borcu NOV priznali pokojnino, drugi pa vam pravijo, da ni nikjer določeno, da pokojnino morate dobiti. Lahko da jo dobite lahko pa tudi ne. Poučili so vas tudi, da je v pripravi nov pokojninski zakon, pa vam svetujejo, da bi še nekaj časa vzdržali v službi, ker bi vam morda z novim zakonom bilo lažje doseči upokojitev.

Ker imate po lastnih navedbah komaj nekaj nad 16 let pokojninske dobe, stari pa ste 51 let, ne izpolnjujete pogojev za dosego starostne pokojnine. Za to se tudi za udeležence NOV pred 9. 9. 1943 zahteva, da imajo 35 let pokojninske dobe ali pa da so dosegli starost 55 let in imajo najmanj 20 let pokojninske dobe. Vi pa nimate niti zadosti let pokojninske dobe, niti predpisane starosti. Pokojnino torej ne morete še doseči. Biti bi morali nekako še štiri leta v delovnem razmerju, s tem bi izpolnili 20 let pokojninske dobe, dosegli pa bi tudi starost 55 let.

Pač pa obstoji možnost, da vam posebna republiška komisija prizna izjemno starostno pokojnino, o kateri smo tudi že večkrat pisali. Zakon o pokojninskem za-

varovanju določa, da lahko borec NOV izpred 9. 9. 1943 posebno republiška komisija prizna izjemno starostno pokojnino, če spozna, da je to potrebno glede na splošno zdravstveno stanje in glede na delovne zmožnosti. Predpogoj pa je, da ima tak prosilec najmanj 15 let pokojninske dobe, od tega 10 let zavarovalne dobe. Ker po vaših podatkih izpolnjujete pogoje za tako pokojnino, bi lahko za tako izjemno starostno pokojnino zaprosili. Vendar pa je treba vedeti, da vam komisija, tudi če izpolnjujete pogoje, pokojnino ni dolžna priznati, temveč vam pokojnino lahko prizna. Res pa je, da lahko to pokojnino dosežete tudi če niste zdaj zaposleni, poglavito je, da izpolnjujete pogoje. V dopisu omenjate tudi novi pokojninski zakon. Za zdaj je gotovo, da z januarjem leta 1970 ta še ne bo stopil v veljavo, morda šele leto dni kasneje. Res je sicer govor, da se za borec NOV pogoji za upokojitev ne bodo poslabšali. Toda kaj bo konkretno glede tega prinesel novi zakon, bi bilo preuranjeno govoriti. Svetujemo vam torej predvsem to, da zaprosite za izjemno starostno pokojnino, če je vaše stanje res tako slabo in težko, kot ga prikazujete.

POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA
NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

TOVARNA ELEKTROMATERIALA
LJUBLJANA — ČRNUČE

IZDELUJE:

- ELEKTROINSTALACIJSKI MATERIAL
- VODOTESNI ELEKTROINSTALACIJSKI MATERIAL
- PEŠEL CEVI IN PRIBOR
- ELEKTRIČNE LIKALNIKE — NAVADNE IN Z REGULACIJO (SISTEM ROWENTA)
- IZOLACIJSKI MATERIAL:
BOUGIER CEVI
DIAGONALNE TRAKOVE
OLJNO SVILO
OLJNE TRAKOVE
ALGLAS TKANINO
- SUHE TRANSFORMATORJE

tekstilna tovarna in konfekcija

telefon: 29-73/5 — Brzjav: Metka Celje

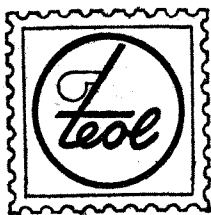
proizvaja najkakovostnejše tkanine za posteljnino kot:

- INLETE, DAMASTE IN KANAFASE V VSEH ŠIRINAH IN DESENIH, MODNE POPELINE ZA ŽENSKO LETNO OBLEKE IN BLUZE TER MOSKE SRAJCE

Iz priznana najboljših tkanin konfekcionira

- POSTELJNO PERILO, FLANEL RJUHE, MOSKE IN ŽENSKO ROBCE V NAJSODOBNEJSIH VZORCIH

ZAŠČITNI ZNAK »METKA«
JE JAMSTVO ZA KVALITETO!

»TEOL«

LJUBLJANA, Zaloška cesta 54

izdeluje:

tekstilna in usnjarska pomožna sredstva, sintetična lepila, detergente, sredstva za gašenje požarov, sredstva za hlajenje v kovinski industriji, proizvode na bazi etilenoksida ter ricinovo in laneno olje.

Imamo **lasten servis** za uvajanje naših izdelkov pri odjemalcih.

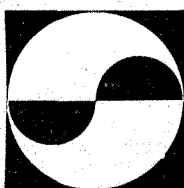

KDAJ SE BOM VSELIL?
IZRAČUNAJTE IN IZBIRAJTE SI SAMI

Varčevalna doba	Posojilo izraženo z odstotkom od privarčevanega zneska brez obresti		Doba vračanja posojila
	pri rednem mesečnem varčevanju	pri enkratnem pologu ali občasnih pologih	
13 mesecev	30 %	60 %	4 leta
18 mesecev	50 %	80 %	7 let
2 leti	80 %	120 %	12 let
3 leta	130 %	160 %	18 let
4 leta	160 %	200 %	24 let
5 let	200 %	250 %	30 let
6 let	240 %	300 %	30 let
7 let	280 %	350 %	30 let
8 let	320 %	400 %	30 let
9 let	360 %	450 %	30 let
10 let	400 %	500 %	30 let

KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA

**NE ZGRADITE
SVOJE HIŠE
BREZ VRAT IN OKEN**

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR, hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Kulturni obzornik

»Mi, borci Dolomitskega odreda, smo ponosni, srečni in zadovoljni, da ena najmodernejših šol pri nas nosi ime naše partizanske enote, in prepričani smo, da boste vsi, ki boste šli skozi to šolo, s ponosom nosili naše ime in to ime z marljivim in vztrajnim učenjem in delom tudi upravičili.« Je ob odkritju plošče Dolomitskega odreda dejal generalni polkovnik Rado Pehaček.

Šola — pomembna pridobitev za Polhov Gradec

„Mi borci dolomitskega odreda smo ponosni...“

V nedeljo, 23. novembra, je bilo v Polhovem Gradcu nevsakdanje, toda pomembno slovanje. V počastitev dneva republike se odprli novo šolsko poslopje, ga poimenovali po Dolomitskem odredu in razvili zastavo pionirskega odreda, ki bo nosil ime narodne herojnice Lizike Jančar—Majde.

Povsem upravičeno lahko zapišemo, da za prebivalce tega prelepega dela Polhograjskih Dolomitov pomeni nova moderna šola najpomembnejšo pridobitev. V poslopju so štiri učilnice za razredni pouk, devet specialnih učilnic s kabinetom, učilnica za posebne šole, učilnica za voznike, dva oddelka za otroški vrtec, telovadnica, zimski plavalni bazen z zakloniščem, upravni prostor, kleti, sanitarije in kuhinja — torej vsekakor revolucionaren napredek sodobnega šolstva! Ustvarjeni so pogoji, da postane šola kulturno žarišče kraja, medtem ko je poprej vedrila v starih temačnih in celo življenjsko nevarnih prostorih nekdanje graščine. Do poimenovanja šole po partizanski enoti in pionirskega odreda po narodni junakinji pa ni prišlo samo zaradi sim-

bolične povezanosti mlade generacije s partizansko borbo, temveč zaradi globoko in družbeno-revolucionarnih ciljev NOB in njene nujne povezanosti s potrebami sedanjega časa.

Slovesnosti v šolski dvorani so se udeležili predstavniki družbeno-političnih organizacij, nekdanji borci Dolomitskega odreda z generalnim polkovnikom Radetom Pehačkom, bivši učitelji s tega kraja in šolski otroci, ki so izvajali skrbno pripravljen program, ter domačini.

STANE ŠKRABAR

O novejši slovenski zgodovini

Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani je priredil ob petindvajsetletnici ustanovitve institutovega predhodnika, Znanstvenega instituta pri predsedstvu SNOS, in ob desetletnici svojega dela posvetovanje o problemih zgodovinskega novejšega slovenskega zgodovine in o nalogah instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

Nove knjige

Proslava v Trbovljah

V gledališki dvorani delavskega doma v Trbovljah je bila 27. novembra sklepna proslava ob petdesetletnici ZKJ, sindikatov in SKOJ ter počastitev dneva republike. Slovesnosti so se udeležili podpredsednik republiške skupščine Marjan Orožen, član predsedstva RK SZDL Franc Kimove—Žiga, preživeli borci IV. operativne cone in drugi povabljeni.

Po govoru Staneta Dolanca, člana izvršnega biroja predsedstva ZKJ, so moški pevski zbori iz Trbovelj in Zagorja ter orkester — med nastopajočimi je bilo več nekdanjih članov kulturniške skupine IV. operativne cone — izvedli partizansko kantato Radovana Gobca »Hej, partizane«. To je bila hkrati tudi petindvajsetletnica njene izvedbe — kantato je prvič izvedla kulturniška skupina IV. operativne cone v osvobojenem Gornjem gradu leta 1944.

Na slavnostnem sprejemu, ki so ga priredili v predavalnici delavskega doma, so preživeli članom kulturno-umetniške skupine in štaba IV. operativne cone podelili tudi spominske plakete.

I. B.

Picasso

Tudi veliki španski slikar Pablo Picasso je prispeval za »Bitko na Neretvi«. Potem ko je videl del gradiva iz filma in se spoznal z zgodovinskimi dogodki te velike legendarne bitke, je napravil reklamni plakat za ta najnovejši jugoslovanski film. Za plakat je uporabil motiv iz ene svojih kompozicij.

Svetloba izpodriva temo

Pred kratkim je izšel zbornik slepih Slovenije »Svetloba izpodriva temo«, ki ga je izdal in založil republiški odbor Zveze slepih Slovenije v Ljubljani. Gre za pregled dela ob petdeseti obletnici obstoja in delovanja organizacije slepih v Sloveniji. Na 329 straneh je 54 prispevkov, ki jih je napisalo 32 piscev; 126 slik in preglednice pa hkrati nazorno pojasnjujejo objavljeno gradivo. Zbornik je skupaj z uredniškim odborom priredil in uredil Vekoslav Mlekuž.

Publikacija je razdeljena na štiri dele: Temelji razvoja skrbi za slovenske slepe — Organizacija in druge ustanove slepih v Sloveniji — Odzvali so se klicu zasužnje ne domovine — Vse to so že dosegli. Tako je urednik živahno in nazorno prikazal delo slepih kot dokaz, kako ogromni so rezultati premišljenega načrta, ko se znanost in praksa povežeta v trdno zvezo z določenim namenom — torej smo Slovenci s to knjigo prvič dobili lep vpogled v obsežno in mnogostransko delovanje slepih v Sloveniji od ustanovitve do danes.

Že uvodna beseda pove bralcu, da je šele nova Jugoslavija dala slepim vso razsežnost in jih poklicno usposabljala, da so se lahko enakopravno vključili v socialistično skupnost. Ob tem se je izpopolnjevalo tudi njihovo zdravstveno varstvo. Uspehi so se kmalu pokazali, in sicer: do osvoboditve je bilo v Sloveniji zaposlenih le 6 slepih, zdaj pa je od 1660 slepih redno zaposlenih 320; 399 je invalidskih upokojencev in 82 jih dobiva starostno pokojnino.

Nadalje vemo, da so za Zvezo slepih poleg pozitivnih teženj iz preteklosti značilne prvenstveno tradicije narodnoosvobodilne borbe in je zveza v vsem svojem bistvu dete naše ljudske revolucije. Prav v tretjem delu »Odzvali so se klicu zasužnje ne domovine« je izražena nenehna želja slepih, da ne bi nikoli utonile v pozabo ideje, ki so nastale sredi krvavega boja za osvoboditev. Posebej pa je v tem delu knjige ganljiv humanistični optimizem, ki ga izpovedujejo slepi: da se ne bi nikdar pripetilo, da bi onemogli in izgubili vero v človeka — v samega sebe! Zato vneto odkrivajo vso lepoto v ljudeh in njihovih stvaritvah, verujejo v svojo vitalnost, dobronamernost in ustvarjalnost.

Prireditelj Vekoslav Mlekuž je vestno in natančno izpolnil svojo nalogo, ter nas obogatil s simpatično vsebino, ki nas bo hkrati družbeno, moralno in estetsko vzgajala. Zato bo knjiga naša pot ne le na zasebne knjižne police, ampak tudi v knjižnice šol, saj nudi dovolj hvaležnega gradiva in smotrni napotkov za pouk temeljev socialistične morale in spoznavanja družbe.

prof. VINKO ZORMAN

Zanimivosti

Cena »Bitke na Neretvi«

Na vprašanje enega izmed zahodno-nemških novinarjev, koliko v resnici stane »Bitka na Neretvi« — v tujini ga reklamirajo kot enega najdražjih — je Veljko Bulajić odgovoril: — Oglejte si film, pa vam bo takoj vse jasno!

Darilo

Na tiskovni konferenci, ki je bila neposredno po projekciji filma »Bitka na Neretvi«, je režiser Veljko Bulajić izročil predsedniku Titu darilo: knjigo o filmu. Knjiga vsebuje dele scenarija in dokumentacijo o pripravah na snemanje »Bitke na Neretvi«, tega doslej največjega jugoslovanskega filmskega dela.

Navdihnjenje

Znani italijanski književnik Alberto Moravia si je v rimskih filmskih laboratorijih že meseca oktobra ogledal velik del »Bitke na Neretvi«. Po projekciji je navdušeno izjavil:

— Moj najnovejši roman bo navdihnjen ta film!

Pismo

Jean Paule Sartre je poslal Veljku Bulajiću dolgo pismo, v katerem pretresljivo opisuje, kako je doživel bitko na Neretvi. Zaradi boleznih se premiere ne morem udeležiti, piše dalje, in obljublja, da si bo film čimprej ogledal:

— Bitka na Neretvi je najusodnejši trenutek v zgodovini druge svetovne vojne. Humanost te bitke in njen značaj sta me tako globoko presunila, da komaj čakam, da vidim, kako ste to prenesli na filmski trak.

Marš

Istočasno s premiero filma »Bitka na Neretvi« se je v prodajalnicah pojavila tudi plošča z glasbo iz tega filma, tiskana v deset tisoč primerkih. Marš, ki nosi naslov »Neretva«, je uglasbil znani zagrebški skladatelj Nikica Kalogjera.

Knjiga

Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti je izdala ob tej priložnosti knjigo »Bitka na Neretvi«. Poleg številnih dokumentarnih in filmskih fotografij, v njej lahko preberemo vojno-politični zapis o zgodovinski bitki partizanov na Neretvi, ki ga je napisal polkovnik Viktor Kučan, in esej Petra Volkja.

Brynnner o Bulajiću

— Bulajić je resnično eksploziven. Se nisem srečal človeka s toliko ognja v sebi, s tolikšno fantazijo in s tolikšnim občutkom stika z umetniki in ekipo kot celoto. Presenetilo bi me, če bi Bulajić ne postal eno od vodilnih filmskih imen...

Partizanska ljudska pesem

Bojanu v spomin

Dragi Bojan, nisem kriva,
da te krogla je umorila.
Ko so, mrtvega te, predme dali,
me pretepli in psovali,
bi najraje k tebi pokleknila,
smrt fašizma! jim zavpila,
pa bi meni, kot je tebi
strojnica zapela v smrt,
ve bi tovarišic iskali,
hišo z njim vred zažgali,
saj iz bunkerja rešiti
ne bi mogle se in uti,
da sem nje tako rešila,
pa sem, Bojan, naju pogubila.

Od nekje so voz privlekli,
nanj so Bojana zavlekli,
meni so roke zvezali
in za vozom me odgnali
vse do mračne postojanke;
tebe so z voza zvrnili,
mene v ječo utaknili.

Pa se je z nočjo začelo:
tepli so me in pljuvali,
da sem partizanka so dejali,
vendar nisem nič izdala.
le tebe, Bojan, nisem več poznala...
Oprosti, dragi Bojan mi,
rešitve druge bilo ni!

Tedaj še hujše strune so napeli
misleč, da bodo v zanko me ujeli,
o vaščanih so me spraševali:
če so partizanom kaj dajali.
Vedela sem vse in vse poznala,
toda nisem nič izdala,
čeprav s požigom so vasi grozili
in da me bodo usmrtili.

Naposled so me izpustili
in spet domov sem pribežala
in spet za našimi hitela cilji —
o, Bojan, upam, da sem dovolj te maščevala!

VIDA KLATZER

Opomba:

Pesem je bila napisana ob smrti Maksa Medveda-Bojana, sekretarja okrožnega komiteja SKOJ za Srednjeprimorsko okrožje, ki je padel 1. decembra 1944 v Pliskovici na Krašu. Doma je bil iz Sentvida pri Stični. Pesem objavljamo ob 25. obletnici njegove smrti.

Peči vseh vrst
domače in uvožene

TUDI NA KREDIT

• NAMA • NAMA • NAMA •

TRGOVSKA HIŠA
TROMOSTOVJE
ŠKOFJA LOKA
KOČEVJE

Vojaška veda in tehnika

»Leopard« dvakrat cenejši kot AMX 30

Francoski AMX 30 je po velikosti in opremljenosti približno enakovreden zahodnonemškemu srednjemu tanku »leopard«, navzlic temu pa je dvakrat dražji. »Leopard« stane milijon mark, AMX 30 pa dva milijona. Zakaj? Cena je odvisna od velikosti serije: Francozi so naročili le 250 tankov AMX 30, »leopardov« pa bodo izdelali 2672.

Saigonskemu režimu slabo kaže

Paris Match poroča o tajnem dokumentu saigonske vlade, ki se nanaša na usodo Južnega Vietnama v primeru, če bi bilo podpisano premirje in bi se Američani umaknili iz te dežele. Saigonski režim bi tedaj branil le večja mesta, z vsega drugega ozemlja, ki ga ne bi bilo moč zadržati v rokah, pa bi se njegove čete umaknile.

Novo ameriško lovsko letalo

Da bi se Američani lahko hitreje umaknili iz Vietnama, je senatni odbor za oborožene sile odobril 28 milijonov dolarjev za konstruiranje novega lovskega letala, ki naj bi bilo v primerjavi z drugimi letali te vrste enostavnejše in bi ga zato lahko uporabljali njihovi zavezniki v jugovzhodni Aziji. Vsa druga letala so namreč tako zahtevna, da jih Vietnamci in Tajci ne morejo sami vzdrževati.

Zveza z ameriškim podmornicami

V Pentagonu so pred kratkim sporočili, da bodo prenehali graditi orjaški podzemeljski oddajnik, prek katerega bi bilo moč vzdrževati radijsko zvezo s podmornicami, ki plovejo zelo globoko. Gradnja tega sistema bi Američane stala približno milijardo dolarjev. Njegovo gradnjo pa so zaustavili zato, ker so medtem ugotovili, da je mogoče s pomočjo najnovejših tehničnih dosežkov v te namene uporabljati precej manjše sprejemnike. Po prejšnjem načrtu bi oddajnik imel več kot 11.000 kilometrov podzemeljskega kabla, ki bi se raztezal po površini 34.000 km². Nove naprave za vzdrževanje zveze s podmornicami »polaris« na velikih globinah bodo potrebovale desetkrat manjšo površino, navzlic temu pa bodo radijski valovi dosegli vsako, še tako oddaljeno podmornico.

Vodikove bombe na Okinavi

Svetovni javnosti je znano, piše sovjetska »Krasnaja zvezda«, da imajo ZDA na japonskem otoku Okinavi, ki so ga po končani drugi svetovni vojni zadržali zase in na njem uredili veliko oporišče, kemično orožje, vse do nedavnega pa ji je bilo prikrito dejstvo, da s Okinave odhajajo na patrolne plete proti Kitajski in Severni Koreji ameriški bombniki B-52, ki nosijo s seboj vodikove bombe. Te bombnike uporabljajo tudi za napade na cilje v Vietnamu predvsem zato, ker je Okinava 2000 km bližje Vietnamu kot ameriško oporišče na otoku Guam.

Neka japonska agencija zatrjuje, da Američani uporabljajo japonsko osebje na letališču le za nalaganje navadnih bomb na letala B-52, namenjena proti Vietnamu, medtem ko k bombnikom, ki imajo vodikove bombe, ne puščajo nobenega Japonca, temveč vsa dela opravljajo le ameriški vojaki. Poveljniki navadnih bombnikov, ki imajo vodikove bombnikov z atomskim tvorom pa polkovniki. Bombniki z atomskimi bombami odhajajo s svojega oporišča vsakega dne, dežurajo pa tako, da je v zraku vselej kaka skupina.

Na Okinavi je sedaj, po podatkih omenjenega časopisa, kakih 40.000 ameriških vojakov, tam imajo jedrsko orožje, bombnike B-52 in vohunska letala, tja pa pogosto zahajajo tudi ameriške jedrske podmornice.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Izvažamo ladje, da bi uvažali - ladje

JUGOSLAVIJA JE NAJUSPEŠNEJŠI IZVOZNIK NA SVETU — SUHI DOK ZA 200.000-TONSKO LADJE — PRODAJAMO 226.000-TONSKO IN KUPUJEMO 250.000-TONSKO SUPERTANKERJE

Če sodimo po podatkih Lloyd's Register of Shipping, je bila Jugoslavija v prvi polovici leta 1969 prva na svetu glede izvoza ladij. Izvozila je namreč 100 odstotkov svojih zmogljivosti, torej precej več od drugih dežel (Švedska 80, Poljska 77, Nemčija 71, Nizozemska 52 odstotkov itd.). Po tem, koliko ladij gradi, pa je s svojimi 437.000 tonami na desetem mestu (ne upoštevajoč ZSSR in Kitajske). Pred našo deželo so Japonska, Švedska, Zahodna Nemčija, Velika Britanija, Finska, Španija, Norveška, Italija in Danska, za nami pa so med drugimi tudi Nizozemska, Poljska, ZDA in še mnoge druge dežele.

Uspešnost poslovanja gre v veliki meri pripisati združenemu podjetju Jadranbrod, ki združuje naše največje ladjedelnice s približno 17.000 zaposlenih delavcev. Preteklo poslovno leto so zaključili s skupnim dohodkom v višini 200 milijard starih dinarjev, medtem ko so v prvih sedmih mesecih tega leta sklenili pogodb za približno 450 milijonov dolarjev. Naročene ladje bodo dobavili v naslednjih nekaj letih.

JUNAŠKA DEJANJA NA MORJU

Na svečani proslavi ob dnevu mornarice so 10. septembra v Ninu podelili nagrado »Modra vrvi« Vjesnika za leto 1969 posadki »Šubičevca«, ki je 17. januarja blizu sardinske obale rešila dvanaest brodolomcev z ladje »Rigela«, ki je bila plula pod panamsko zastavo in ki se je med hudim viharjem potopila. Med rešenimi mornarji je bilo osem Italijanov, dva Sudanca in dva Jugoslavana. Reševanje je bilo zelo naporno, naši mornarji pa so pri tem tvegali svoja življenja.

Posamične nagrade »Modra vrvi« so takrat prejeli tudi trije ameriški zdravniki s Havajev. To

so bili Paul Jenkins, Robert Wheeler in Georg Wikel, ki so se odzvali nujnemu pozivu za pomoč in s padali izskočili, da bi pomagali dvema mladima jugoslovanskima mornarjema, ki sta v požaru na ladji »Miho Pracat« došla hude opekline.

NOVI DOKI ZA ORJAŠKE LADJE

Trogirska ladjedelnica »Jozo Lovzovina Mosora« je za potrebe sovjetske mornarice dokončala že drugi dok izmed štirih, kolikor je naročenih. Dok je dolg 225, širok 45 in visok 18,5 metra, v njem pa je prostora za ladje do 85.000 ton. Dok je sestavljen iz šestih pontonov in dveh stolpov, opremljen je z najsodobnejšimi napravami, ima svoje delavnice in električno centralo, v njem lahko popravljajo vse vrste trgovskih ladij in ima lasten pogon.

Ladjedelnica »Viktor Lenac« lahko sprejme v popravilo ladje, ki imajo do 66.000 ton nosilnosti. Razmišljajo pa že o izgradnji suhega doka, ki bo lahko sprejel ladje s trikrat večjo nosilnostjo — do 200.000 ton. Zakaj potrebujejo tako velik dok? Zato, ker so tudi naše ladjedelnice začele graditi orjaške trgovske ladje in ker že načrtujejo, da bi v bakarskem pristanišču pristajale in izkrcavale svoj tovor ladje z nosilnostjo 100.000 in več ton.

Razen ladjedelnic se širijo tudi pristanišča. Dokončan je, na primer, elaborat za izgradnjo koprškega pristanišča, kar naj bi storili v naslednjih petih letih. V ta dela bodo vložili 370 milijonov novih dinarjev, s čemer se bo zmogljivost koprškega pristanišča povečala za dvakrat.

NAROCILA Z VSEGA SVETA

V ladjedelnici »Uljanik« v Puli so sredi avgusta potisnili v morje

Kdaj se bo vse skupaj sesulo?

Pred kratkim so bile največje demonstracije v ameriški zgodovini, znani »Pohod proti smrti«. Pred Belo hišo v Washingtonu je demonstriralo skoraj četrt milijona ljudi proti vietnamski politiki ameriške vlade, ki goni svojo in hladnokrvno pošilja mlade ljudi v nesmiselno smrt. Milijonom mladine je tudi vedno bolj jasno pred očmi vzrok na to: če dela vojna industrija, rasejo dobički.

Medtem pa so tisoči ameriških mladeničev, oblečenih v vojaške uniforme, ubrali svojo pot. Demonstracije se v vojski ne obnesejo, prehude so kazni. Nezadovoljnež zato ubere drugačno pot...

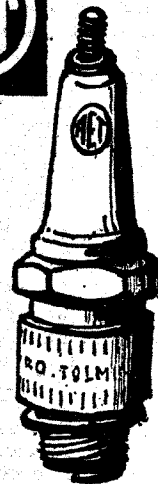
Po uradnih ameriških podatkih je bilo lani v ameriški vojski 53.357 dezertirjev. Po vojaških predpisih v ZDA velja za dezerterja, kdor se za več kot 30 dni oddalji iz enote. V odnosu na 1967 je bilo število dezertirjev za 13 odstotkov večje. Samovoljnih oddaljitvev iz enote za manj kot 30 dni pa je bilo lani kar 155.536.

To pa še ni vse. Zahodnonemški časopis, ki je objavil te podatke iz službenih ameriških virov, poroča, kako je stanje v vojski zaskrbljujoče. Posebno v kopenski vojski je vedno več primerov upornosti, odrekovanja pokorščine, raznih spopadov, ddezerterstva in samovoljnega odhajanja. Najhuje so razne protivojne skupine. Mnogo je tudi primerov, ki vojaki nočejo prisesti.

Pred kratkim je zvezni sodnik Wisanski iz Bostona odločil, da lahko vsak vojak presodi, ali gre za pravično ali nepravično vojno in da zato, če smatra, da je vojna nepravilna, odkloni službo v vojski. Takoj po tej odločbi je 5000 vojnih obveznikov ušlo v Kanado. Mnogi vojni obvezniki, ki nočejo v Vietnam, se sklicujejo na sodbo mednarodnega sodišča v Nürnbergu, ki je sodilo nacističnim voditeljem.

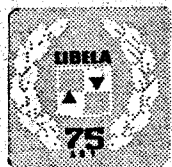
V zadnjih petih letih je število jetnikov v vojaških zaporih in taboriščih še enkrat večje kot pa je bilo prej. Na 140 vojakov pride en jetnik. Tako je zdaj na pol-drug milijon vojakov 10.150 jetnikov, kar velja samo za kopensko vojsko.

Uradna Amerika je že začela priznavati moralni strah svoje politike. Tako je general Westmoreland v razgovoru z dopisnikom vplivnega časopisa izjavil, da so kriva za tako stanje študentska in mladinska gibanja. V ameriškem vojaškem časopisu »Military Review« pa so bralci našli članek, v katerem je pisalo, da je namesto lepih in hrabrih člankov potrebno ljudi seznaniti z resničnim položajem v Vietnamu.

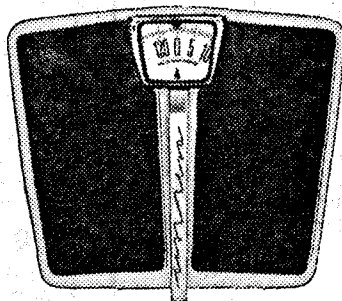
AVTOELEKTRO TOLMIN

nagradu je kupce svojih vžigalnih svečk informacije dobite v vseh prodajalnah avtomobila

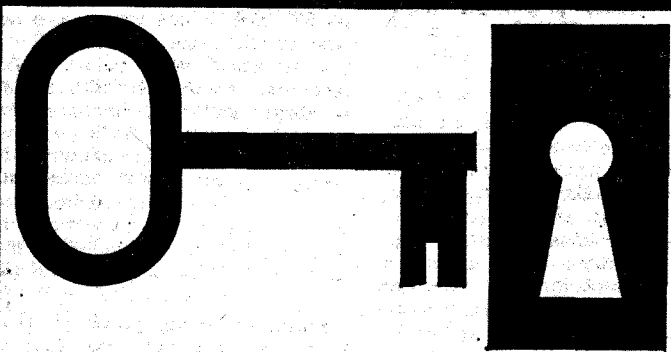

LIBELA - CELJE ZA VSAKODNEVNO KONTROLO VAŠE TEŽE OSEBNA TEHTNICA

NEVA

Praktično darilo za vsako priložnost!

PROTI RJI

WD-40

Povečana mera sevanja — hude težave prihodnjih rodov

KAKO SE ZACNE RADIACIJSKA BOLEZEN?

Človeštvo je po poskusih jedrskih eksplozij in po vse večji uporabi radioizotopov ter po rentgenskih pregledih vse bolj in bolj izpostavljeno povečanemu sevanju, ki presega najmanjše. Samo v naši državi so leta 1968 v protituberkuloznih dispanzerjih pregledali 1.924.000 ljudi, v bolnišnicah pa so zdravili približno 1.200.000 ljudi. Od teh so vsaj polovico pregledali tudi z rentgenom, kar pomeni, da jih je spet vsaj 10 odstotkov prejelo povečano dozo sevanja.

Svetovna statistika nam pove, da je naprimer vsak Američan prejel v zadnjih 30 letih v predel spolovil naslednje doze: pri rentgenskem slikanju 1,1 rentgena, pri fluorografiranju 0,6 rentgena, pri rentgenski diaskopiji 1,5 rentgena in pri raznih drugih pregledih še 0,8 rentgena. Če vse to seštejemo, dobimo skupno dozo, ki je 4,1 rentgena. Ta količina pa že pomeni nevarnost za bodoča pokolenja, ki bi se pri njih utegnile pojaviti razne spremembe.

Nasplošno smo podvrženi trojnemu sevanju. Vsaka zvrst je različna po učinku in so potrebna različna zaščitna sredstva. Za alfa žarke sta dovolj papir ali obleka. Seveda je drugače, če pridejo snovi, ki jih izžarevajo, s hrano ali pijačo v naše telo. Tedaj alfa žarki povzročijo poškodbe na želodčni in črevesni sluznici.

Beta sevanje je močnejše od alfa sevanja. Za zaščito telesa potrebujemo že plastične mase. Za gama žarke pa so potrebni predpasniki iz gume ali svinčeni oklepi.

Kako delujejo razni žarki na človeško telo? Predvsem povzročajo razpadanje nukleol kislin. Razpad celic je posledica oksidacije in redukcije, občutljivost pa je odvisna od količine proteina, ki je pri različnih ljudeh različna. Zato so tudi ljudje različno občutljivi na sevanje.

Predvsem se pri povečanem sevanju pojavijo razne spremembe na zatičniku in zlasti na sluznicah.

To so sluznice dihalnih organov, želodca in črevesja, na spolnih organih in debelem črevesu.

Radiacijska bolezen pa se začne takole:

Nekako po treh ali štirih urah po sprejemu povečane doze sevanja začne bolnik bruhati, postane zaspan in se slabo počuti. V nadaljnjem razvoju včasih pride do notranjih krvavitev. Najhujša oblika pa je razpad rdečih krvnih teles. Pojavijo se podkožne krvavitve, opekline kože, rdeči kostni mozek se spremeni v rumenega. Srčne membrane začno krvaveti, prav tako razne sluznice. Človek izbruha do ene tretine svoje krvi. Bolnik počasi utone v popolno brezbriznost, sledi pa ji počasno umiranje. Zaradi prekinjenega krvnega obtoka začno odmirati udje in jih morajo odrezati.

Najbolj so podvrženi sevanju znanstveniki, ki delajo poskuse z radioaktivnimi snovmi in pa zdravniki. Zato jih zaradi varnosti morajo stalno zdravniško nadzorovati in jim meriti naravno radioaktivnost. Človeško telo namreč vsebuje tudi nekaj naravnih radioaktivnih snovi. To je naprimer K^{40} , ki ima razpadno dobo 10 milijard let ter C^{14} z razpadno dobo 5600 let. Nekaj je tudi radija. Prva dva sta razporejena enakomerno po vsem telesu, medtem ko je radij predvsem v kosteh. Pri razpadanju pa se sproščajo žarki alfa, beta in gama.

Prvič so pri človeku poskusili izmeriti naravno radioaktivnost leta 1937. To delajo v posebnih prostorih, zaščitnih pred sevanjem od zunaj, zlasti iz vsemirja. Od takrat dalje se je oprema zelo izboljšala, poznamo več načinov in aparatov za merjenje. Seveda ima pri vsem postopku glavno besedo elektronika.

Sevanje pa ima poleg škodljivih tudi dobre lastnosti. Znano je, da so že od prvih desetletij našega stoletja uporabljali radij za zdravljenje raka. Zdaj bolj uporabljajo izotope. Razen tega izotope uporabljajo tudi za ugotavljanje raznih bolezni. Hkrati pa izpopolnjujejo tudi načine za za-

ščito pred odvečnim sevanjem.

Med najbolj znane in pogostne preiskave štejemo preiskavo ščitne žleze z radioaktivnim jodom. Zlahka ugotovimo bazedovo bolezen, ki ima povzročitelja v okrepjeni dejavnosti ščitne žleze, tako pa onemogočimo pomote, da bi bolnika zdravili zaradi kake druge podobne bolezni. Prav tako z izotopi ugotavljamo količino krvi in njeno sestavo, kar je važno pri raznih krvnih boleznih kot so leukemija itd.

NAPAD NA OSNOVO DEDNOSTI

Že od nekdaj so potomci podobni staršem, kar velja za vsa živa bitja. Pri ljudeh imajo otroci po enem izmed staršev ali po njihovih prednikih svetle ali temne lase, visoko ali nizko postavbo, smisel za glasbo, vesel značaj in podobno. Znanost, ki se ukvarja z dednostjo, se imenuje genetika, ki je še razmeroma mlada. Pionirsko delo je opravil Gregor Mendel, ki je leta 1886 objavil uspehe svojih raziskav. Njegova načela še zdaj uporabljajo zlasti pri določanju raznih bolezni in pri določevanju očeta po krvnih skupinah.

Nosilci dednosti so kromosomi v celičnih jedrih. Vsako živo ima v vsaki celici določeno število kromosomov, izmed katerih je spet vsak nosilec določene lastnosti. Zaradi sevanja se atomi v kromosomih spremenijo, zato se spremeni tudi celoten kromosom, ki te spremenjene lastnosti potem izroči potomcem. Nadalje sevanje tudi ustavi razmnoževanje celic, oziroma njihovo delitev. Posebno važno vlogo imajo celice, ki jim je namenjeno razmnoževanje. Če so poškodovane, so posledice zelo hude. Zarodki iz teh celic so navadno mrtvi, imajo pa tudi spremenjene spolne organe ali pa so nesposobni na razmnoževanje.

Zanimivo je, da samci, ki so prejeli 300 rentgenov, ostanejo neplodni samo nekaj časa. Ista količina žarkov pa samicco naredi trajno neplodno. Če žarčenje prižadene zarodek v maternici, pride do splava ali pa se rodi spaček. (Nadaljevanje)

Filip Pajnič — Jaka: V Benečijo in nazaj

Borcev se je začelo lotovati malodušje. Vsi smo se zavedali, da smo v težkem položaju. Tiho, brez volje smo pojedli večerjo, juho in ovčje meso, komandanti pa so odločili, da se moramo prebiti na vrh Stola. »Jugoslovanska četa naprej!« je šlo povelje od borca do borca. Ze smo se vzpenjali proti vrhu, ko se je nenadoma sprožila velika skala in se odkotalila v dolino reke Učje. Tudi drevje je ni moglo ustaviti.

»Kdor je sprožil skalo, naj se sam javi... izgubljeni smo... skala bo priletela naravnost v Italijane, ki so spodaj v zasedi...« Kratak oddih, vendar komandant ni iskal krivca, ker se res lahko vsakomur pripeti, da se oprime skale, ki se potem sproži...

V strogi tišini smo se premikali naprej proti vrhu. Dobrih sto metrov pred vrhom pa je komandant ustavil kolono. Treba je ugotoviti, kje so Italijani. Kakor je bilo pričakovati, je prišlo povelje, da se javijo trije prostovoljci, ki naj bi se neopazno priplazili do vrha. S seboj naj bi vzeli vsak po dve ročni bombi, zavzeli vrh in ga držali toliko časa, da pridejo ostali.

Takoj se je oglasil Rok.

»Jaz grem. Ali greš z menoj, Jaka?« me je vprašal.

»Grem,« sem rekel kratko in odločno.

Tudi tretji borec se je priglasi, njegovega imena pa se žal ne spomnim več. Nemudoma smo se začeli tiho plaziti proti vrhu. Nebo je bilo zvezdnato, noč jasna. Na vrhu smo zagledali nekaj zaklon, narejen iz kamena in ruševja. Zdaj zdaj se bo usil po nas rafal. Pripravili smo bombe in čakali. Toda glej, nič se ni zgodilo, zaklon je bil prazen. Prišli smo na vrh ravno v času, ko so se Italijani zamenjavali — druga skupina še ni bila prišla na vrh. To smo izvedeli pozneje. Vrh Stola je bil tako zavzet brez boja. Dolgo ostati tu nismo mogli, morali smo čimprej dalje, čimprej zapustiti vrh Stola.

Na južni strani je Stol čisto gol, po celam hribu pa so posute nekatere kotanje, ki jih v temi nismo videli in smo padali vanje in se močno zmučili.

Naša brigada, če jo lahko tako imenujem, ki ji je poveljeval tovariš Kajtimir, je bila razdeljena na dva bataljona. Prvi bataljon je bil z »jugoslovansko« četo na čelu v predhodnici, drugi bataljon pa je bil pod poveljstvom komandanta Jaka, ki je bil doma nekje pri Brdih na Primorskem. Rekli smo mu »Primorski Jaka« — za razliko od komandanta Jaka Avšiča in mene, ki sem bil tudi Jaka (moje ilegalno ime).

V koloni je nehaloma od borca do borca šlo povelje:

»Stoj! Zveze ni!«

Kolona se je ustavila. Prišel je odgovor:

»Zadnji po zvezo!«

Ali zveze vzeo ni bilo. Drugi bataljon se je, kot smo kasneje izvedeli, odcepil od naše kolone in jo mahnil proti Brdom. Tam neke so jih Italijani napadli, jih precej ubili in odpeljali v ujetništvo, le malo jih je ušlo. Primorski Jaka je svoje borce tako utrudil, da niso bili sposobni sprejeti boja, ko so jih napadli. Staro vojaško pravilo je, da borec nikdar ne sme tako utruditi, da ne bi bili sposobni za boj.

Ko torej z drugim bataljonom nismo imeli več zveze, smo sami nadaljevali pohod, hiteli smo, da nas dan ne bi zatekel na planem. V zgodnjih jutranjih urah smo prišli do vasi Burjana. Pri hišah smo poskušali priklicati ljudi, ti pa so neradi odpirali, bili so videti preplašeni. Nismo jih silili, da bi se z nami pogovarjali ali nam dali kaj hrane, pa tudi danilo se je že in morali smo si najti zaklonišče, da mine dan. Hiteli smo dalje, se spustili proti reki Nadiži, jo prebredli in se zabili v desni breg reke pod vrhom Montemija. Sedaj nas je bilo le še nekaj več kot sto borec. Opazovali smo okolico, pa ni bilo videti nič sumljivega. Italijanom smo znešali sled, ko so nas drugo jutro zaman iskali na severnem pobočju Stola.

Na drugem bregu Nadiže je stala prijazna vasica, ki smo jo ves dan opazovali. Ker nismo videli nič sumljivega, smo proti večeru v mraku poslali tja patruljo z naročilom, naj po hišah skuhajo hrane za ves bataljon. Vaščani so bili prijazni, kmalu smo videli, kako se je iz dimnikov začelo kaditi in prav do nas je zadila polenta, ki jo znajo tamkaj pripraviti na poseben način.

Na noč smo spet prebredli Nadižo in se podali v vas. Vsaka hiša je sprejela pet ali šest borec in nas dobro nahranila. Se s seboj so nam dali hrane, ki smo si jo lahko drugi dan skuhal na hribu Montemija.

Če se dobro spominjam, smo se tega hriba držali kar teden dni. Vreme je bilo deževno, hrib pa ves poračen s smrekovim gozdom, ki ga je tu tako malo. Počutili smo se kar varno in udobno. Na tem hribu se je naš bataljon preuredil. Nekaj borec iz naše »jugoslovanske« čete je zbolelo. Tovariš Kebe je moral ostati. Da pa ne bi bil sam, je komandant določil še Zmaga, ki naj bi skrbel zanj. Tu se je razformirala tudi karavla, tako da je ostalo samo še 15 borec »jugoslovanske« čete, zraven pa smo dobili še nekaj primorskih borec, Mirka, Branka, Dragica in druge.

Nekoga večera pa je bil hrib Montemija spet obkrojen. Italijani so postavili spodaj ob Nadiži celo nekaj reflektorjev in še v zgodnjem mraku tako obsvetljivali hrib, da je bilo svetlo kot podnevi. Naslednji dan bo hajka, sme si reči. Treba bo Italijane prevariti in se nekako izmuzniti mimo reflektorjev na drugi hrib. Zdaj smo bili globlje, saj nas je bilo le okoli dvajset. Takoj ko se je zmrčilo, smo bili pripravljeni. Komandant nam je ukazal, da se brž, ko posveti reflektor, vržemo ob tla, nihče se ne sme premakniti ali govoriti. Tako smo se počasi prebijali proti Kobaridu, prebredli Nadižo, prečkali cesto, in že smo se spet vzpenjali po severnem pobočju Matajurja. Na tej severni strani Matajurja je bila takrat prav pod vrhom partizanska bolnišnica. Ustavili smo se tu čez dan, dobili zvezo s terenci iz vasi Trnovo pri Kobaridu, zvečer pa smo se spustili proti Trnovemu. Ustavili smo se tik ob Soči, blizu vasi. Vaščani pa so že pripravljali za nas večerjo in celo cigarete smo dobili. Nenadoma pa je začelo pokati v vasi, nas pa je zaskrbelo. Za nami je bila cesta Tolmin-Kobarid, pred nami Soča, zdaj spomladi precej deroča in globoka. Nismo se utegnili dogovoriti, kaj zdaj, ko prideče iz vasi neki terenski aktivist in nam pove, da so v vasi Italijani, da so izvedeli, da so vaščani zbirali za nas hrano in da so zaprli nekaj aktivistov. Treba je bilo hitro ukrepati.

Domačin terenc nam je povedal, kje je Soča najbolj plitva, mi pa smo se prišli po trije skupaj in se spustili vanjo. Tako smo laže bredli, enega samega bi spodneslo, tako je Soča dila in valila svoje narasle vode.

Kljub vsemu smo srečno prišli na drugo stran. Ko smo si otresali vodo, je bilo še celo nekaj smeha, kajti komandant, ki je imel škornje, se je moral postavljati na glavo, da mu je voda stekla iz njih, ker ni bilo časa, da bi si jih sezul, tako se nam je mudilo od tod.

Na levem bregu je bilo vse tiho in kar nekako umirjeni smo se vzpenjali proti vasi Vrsno pod Krnom, čeprav nam je bilo žal večerje, ki smo jo morali pustiti v Trnovem. Toda ni bilo časa žalovati za izgubljeno večerjo, vtila se je ploha in spet smo bili vsi mokri, zdaj pa še od pasu navzgor...

Ko smo prišli v vas, se je že zdanilo. Vaščani so bili vajeni partizanov in so bili tudi z nami prijazni. Tu nismo ostali, nadaljevali smo proti vasi Krn, kjer smo bili že pred osmo uro zjutraj. Zdaj smo se že posušili. Do tod ni držala avtomobilska cesta; držala je le do Vrsna.

V Krnu je že deloval terenski odbor OF in tudi neka bolnišnica je bila blizu vasi. Utaborili smo se zunaj vasi, blizu nekega hudoornika, ki teče iz majhnega jezera na Krnskih alpah. Po Krnskih pašnikih se je takrat paslo še dosti živine, mleka in sira smo imeli dovolj. Videli smo kaverne, ki so ostale tu še iz prve svetovne vojne. V eni taki kaverni je živel neki šestdesetletnik, nekakšen samotar, ki je tod okoli pobiral železje iz prve svetovne vojne in ga nosil prodajat v Kobarid. Čudili smo se, kako to, da so ga Italijani pustili na miru. Kugal si je v starih avstrijskih čeladah in sploh je bil čudaški.

(Nadaljevanje)

Zanimivosti

Papeževa „armada“

Winston Churchill v svojih spominih omenja, kako je ob neki priložnosti med drugo svetovno vojno svetoval Stalinu, naj nekoliko manj preganja vero, in poudari, da ima katoliška cerkev na evropski in ameriški šahovnici velik vpliv. Ko je Stalin to slišal, je izbruhnil v smeh, nato pa povprašal: »Koliko divizij pa papež sploh lahko pošlje na bojišče?«

Ko je papež Pij XII. to zvedel, je imel takoj pripravljen odgovor: »Gospod Stalin se bo z našimi legijami lahko srečal na onem svetu!«

Ni znano, koliko legij je Stalin naštel na drugem svetu, pa tudi nobena obveščevalna služba doslej še ni zvedela, koliko ima tam papež polkov, divizij, korpusov in armad, pač pa je natančno znano, kolikšna je njegova vojska v Vatikanu. Razen švicarske garde so sestavni del papeževe vojske še plemiška garda, palatinska garda in žandarmerija.

PLEMIŠKA GARD

To je že zelo star »rod vojske«, sestavlja pa ga — kot že ime pove — aristokracija. V tej gardi so lahko le Italijani. Gardisti se ne smejo ukvarjati s trgovino ali industrijo, morajo pa imeti navzlic temu zadostne dohodke, da bi lahko »v Rimu dostopno živeli«.

Njihov poveljnik je vselej kak rimski princ s činom generalnega podpolkovnika. Razen njega ima garda še dva brigadna generala, osemnajst podpolkovnikov

in devet kapetanov. Vsi drugi so poročniki ali podporočniki. Podoficirjev ali celo navadnih gardistov tu ni. Garda pa ima od 50 do 60 članov.

Gardisti so oblečeni zelo pisano. Imajo rdeče bluze z zlatimi epoletami in esarpami, bele hlače, lakaste čevlje in posrebrene čelade.

PALATINSKA GARD

Ta ima dva bataljona, v obeh pa 500 mož. Nihče izmed njih ne sme biti nižji kot 165 cm.

V srednjem veku so to gardo sestavljali rimski obrtniki, ki so se zbrali, kadarkoli jih je papež poklical na pomoč. Sedaj se gardisti lahko ukvarjajo z najrazličnejšimi poklici. Med njimi so kmetje in zdravniki, funkcionarji in profesorji, mesarji, brivci, šoferji itd. toda biti morajo rimski meščani. Za svoje usluge ne prejema nobene plače.

Palatinski gardi poveljuje polkovnik ki ima tudi svoj štab z dvanaestimi oficirji, razen tega pa še edinega fanfarista v Vatikanu in bobnarsko desetino. Njegovi soldatje nosijo bele hlače in črne bluže.

ZANDARMERIJA

Vatikan ima sto žandarjev, ki skrbijo za red in varnost, pa tudi za promet ne le v Vatikanu, temveč tudi v Castelgandolfu. Žandarmerija ima poveljnika in še sedem oficirjev.

Žandarji morajo biti vsaj 169 centimetrov visoki. Na glavah

imajo dvorogeljne klobuke, kot so jih nekdaj nosili italijanski kraljevi karabinjerji.

ŠVICARSKA GARD

To je vsekakor najzanimivejša vatikanska vojaška formacija. Papeži imajo že od 14. stoletja dalje v svoji službi najemnike, izmed katerih je največ Švicarjev. Niso pa jih imeli le za častno stražo, temveč so jih po potrebi pošiljali tudi v boj. Tako na primer je leta 1527 v bojih za rešitev Klementa VII. padlo 147 gardistov.

Sedanja garda ima od 100 do 136 vojakov. Všteti so tudi poveljnik (polkovnik), kurat, trije oficirji, trindvajset podoficirjev in dva bobnarja. Tej vojski poveljuje papež neposredno.

Ob svečanostih nosijo na rumenih in oranžnih uniformah z modrimi in črnimi črtami srednjeveške oklepe, na glavah čelade, v rokah pa helebarde.

Gardiste novačijo po vseh švicarskih kantoni, ki so naseljeni s katolički razen v Tessinu, kjer živi precej Italijanov. To pa zato, da bi gardi dali videz nevtralnosti. Gardist mora torej biti Švicar, katolik, samelj, star vsaj 24 let visok pa najmanj 174 cm.

Helebarde imajo švicarski gardisti le za parado. V Vatikanu imajo še manjše skladišče k najodobnejšim orožjem švedskega izvora za primer če bi prišlo do kakšnih neredov. Tega orožja pa seveda nikomur ne kažejo.

NOVO nagradno ŽREBANJE vseh hranilnih vlog pri KREDITNI BANKI CELJE

Vloge sprejemajo:

Osrednja enota Celje, podružnice:
Celjska Mestna hranilnica, Podruž-
nica za kmetijstvo
Celje, Velenje, Slovenj Gradec, Slo-
venska Bistrica in ekspoziture:
Žalec, Mozirje, Soštanj, Dravograd,
Ravne na Koroškem, Prevalje, Meži-
ca, Radlje ob Dravi, Slovenske Ko-
njice, Rogaška Slatina, Šmarje pri
Jelšah, Sevnica, Brežice, Laško, Sent-
jur pri Celju.

Zrebanje bo v Brežicah 31. XII. 69.

**kreditna
banka
celje**

Obrtno podjetje

»OBRITNIK« PREBOLD

izdeluje krožne betonske
mešalce v velikosti 500 li-
trov z električnim motorjem
380 W.

Mešalec je primeren poleg
mešanja betona, tudi za me-
šanje malte. Uspešno ga upo-
rabljajo izdelovalci betonskih
zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

PLINSKA KATALITIČNA PEČ

SUPER aida

**ZA POCENI
IN HITRO
SEGRETJE PROSTORA
JE NENADOMESTLJIVA
PLINSKA PEČ**

aida sup

- direktno vžiganje tekočega plina
- na principu katalize tekoči plin gori brez plamena in izgori skoraj 100 %
- že po nekaj minutah peč doseže maksimalno intenzivnost gretja
- peč ne potrebuje odvoda v dimnik
- velika praktičnost namestitve in prevoza iz enega prostora v drugega

NOVOST!

- peč ima vgrajeno slučko za kontrolo atmosfere kjer izgori plin z majhnim plamenom ves čas delovanja peči
- z gornjim je podana popolna varnost uporabe peči ob upoštevanju navodil za uporabo
- 2-letna garancija

MERE: 41 · 49 · 79 cm

TEŽA BREZ JFLENKE: 16,5 kg

POTROŠNJA BUTAN-PROPAN PLINA:

min.:	155 gr/h ... 1.900 kcal/h
sred.:	200 gr/h ... 2.500 kcal/h
max.:	250 gr/h ... 3.000 kcal/h

Panel, ki je vgrajen v peč je atestiran na Rudarsko-geološki fakulteti v Beogradu, atest št. 286/2 od 23. 12. 1968.

ELRA - ŠKOFJA LOKA - RATEČE

TOVARNA GOSPODINJSKIH APARATOV ELRA ŠKOFJA LOKA

Mile Pavlin SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Šimen je odšel, jaz pa sem začel lenariti in vsepovsod ugovarjati. Začeli so me grdo gledati. Zdaj je pravi trenutek, sem sklenil, in prosil, naj me dajo v kakšno brigado. Brž so me uslišali in čez nekaj dni sem že kot bataljonski komisar korakal proti Ljubljani. Po vojni so me premeščali po raznih jugoslovanskih mestih, navadno kar se da dlje od Slovenije. Ves čas sem čutil, da mi nekdo ne da dihati...

Čez nekaj let so me nenadoma poklicali in me začeli na dolgo in široko zasliševati o Šimnu. Kot sem kasneje zvedel, je bilo to več mesecev preden se je ustrelil, zato so od mene zahtevali, naj o zaslišanju molčim kot grob. Zdaj sem imel priložnost, da sem na zasliševalca stresel koš pikrih pripomb na račun lahkovernosti in neznanja naših vodilnih. Seve vsega tega ni zapisal, rekel pa tudi ni nič in je bil najbrž istega mnenja kot jaz, samo bal se je. Rekel sem tudi, da do zdaj nisem o Šimnu nikomur pripovedoval, ker me je bilo sram namesto naših voditeljev, zdaj bom pa še toliko manj.

Do zdaj res nisem prav nikomur o Šimnu ničesar pripovedoval, toda zdaj je vseeno. Šimen je mrtev, kaznoval se je sam. Zato pa nekaj desetletij ali stotinam njegovih žrtev, ki trohne po gozdovih, ni prav nič bolje. Tudi njihovim svojcem ni, ker veljajo za sorodnike izdajalcev. Kdo bo zdaj po tolikih letih, ugovarjal, če je bil kdo zares izdajalec ali pa

samo žrtev prevejanca, kakršen je bil Šimen? Nekateri izmed njih so bili morda res podležji, pa jih je Šimen pobil, da bi si ustvaril sloves doslednega revolucionarja, ali pa mu jih je postal v roke gestapo, da bi se jih bil znebil. Saj je bilo zanje značilno, da so se odkrižali človeka, ki jim ni več koristil, češ, mrtva usta ne govorijo.

Oficir je spet jezno izpil poln kozarec vina, nato pa umolknil. Jezik se mu je že prej začel zapletati, zdaj se mu je še bolj. Spoznal sem, da je s službo močno nezadovoljen, da krivi za svojo usodo Šimna. Spet ena izmed njegovih posrednih žrtev, sem pomislil. Če bi njega namesto Šimna poslali za načelnika okrožnega pooblaščenstva, bi se najbrž v svoji stroki lepo razvijal in nekaj dosegel v službi. Tako pa so namesto njega poslali zločinca in izdajalca samo zato, ker tja ni hotel nihče drug, on pa se ni upal upirati. Še vesel je bil, da je izginil voditeljem izpred oči in se skril v to obrobno deželico onkraj Mure. Potemtakem ni čudno, če je ta oficir zagrenjen, ko je odšel drugam in moral začeti vse znova, pa še tam ga je zasledovala karakteristika, da je upornež, trmoglavci in kdove kaj še vse.

Toda zakaj so bili naši voditelji tako nespametni, da so nasledili dejansko tako neumnemu človeku, kakršen je bil Šimen?

Spomnil sem se gesla, da se na napakah učimo. Toda napaka s Šimnom nas je veliko stala, mnogi ljudje so jo plačali z življenjem, drugi z dobrim imenom, tretji so postali zagrenjeni, nekateri so se od nas odvrgli. Zato sem tisti trenutek sklenil, da bom o Šimnovem življenju in nehanju napisal knjigo, da bom začel raziskovati njegovo gibanje mimo ljudi, skozi mesta in službe.

Odtlej sem vsakogar, za katerega sem vsaj slutil, da bi utegnil vedeti o Šimnu malenkost, na dolgo in široko spraševal o njem. Poslušal sem dolge in kratke zgodbe, pripovedi, ki so ga slikale zdaj kot hudiča, pa tudi kot angela. Posamezniki so se hvalili, da so že od vsega začetka zanj vedeli, da je zagrozen sovražnik našega gibanja. Našli so se tudi takšni, ki so Šimna pomilovali in ga zagovarjali, razglabljali o njegovem manjvrednostnem občutku, ki da je bil vsega kriv. Poslušal sem mnoge, ki so iskali gibalno za njegovo nemogoče početje v prizadevnosti, da bi se uveljavil pri delu, če se drugje zaradi svoje telesne napake ni mogel. Pri tem da je res morda zagrešil nekaj nepotrebnih in preveč očitnih krutosti... Ne, gestapovec in zahodni agent pa ni bil, to so si izmislili, da bi opravičili, kako ni mogoče, da bi bil tak človek v njihovi službi...

Zdaj, ko sem približno vedel, kaj je počel Šimen po Pohorju in kako so ga od tam spravili proč, sem sklenil poizvedovati, če so po njegovem odhodu kaj zanimivega odkrili. Kaj je na primer opazil njegov naslednik nenavadnega, ali je prišel na sled vsaj eni izmed njegovih hudobij, ali so mu kje delali težave pri delu, če je bilo kaj narobe, ko mu Šimen osebno ni mogel predati poslov.

Najprej sem sklenil poiskati človeka, ki je prišel na Pohorje, da bi zamenjal Šimna. Tisti sloki oficir, nekdanji inšpektor, se ni več spominjal, koga so poslali na Pohorje. Zato sem se moral obrniti na druge ljudi. Končno sem našel sled in se po njej prikopal do pravega

Njegova pripoved je bila skopa in kratka: »Nekega dne so me poklicali k voditelju naše službe za vso Slovenijo. Ta mi je rekel, da bom

**DEDEK MRAZ
ŽE KUPUJE PRI
NAS**

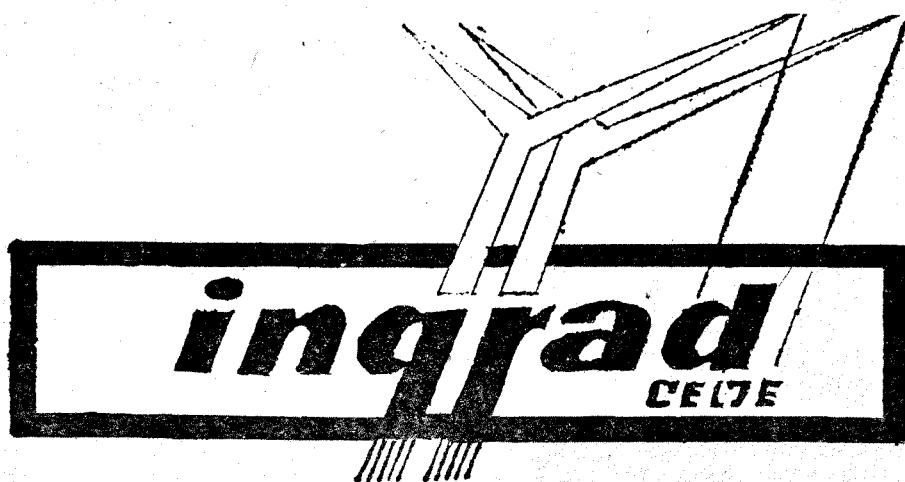
28 specializiranih oddelkov
pričakuje vaš obisk

**VELEBLAGOVNICA
TIMONIN
CELJE**

AVTOMOBILISTI!

za Vaš avto-
odlični
proizvodi:

**Ve-aled,
Avtopral,
Ve-pinol**

**GRADBENO INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

Gradbeno industrijsko podjetje »INGRAD« Celje gradi vse vrste visokih in nizkih gradenj. Je član poslovnega združenja za industrijsko gradnjo stanovanj in naselij GIPOSS Ljubljana in se vse bolj uveljavlja s hitro in ceneno gradnjo stanovanj po montažnem sistemu na področju Celja in Ljubljane. Vsa dela opravljamo strokovno, kvalitetno in hitro z uporabo lastne mehanizacije, sodobne tehnike in znanosti. Investitorji, obračajte se na nas, naše usluge vas bodo zadovoljile!

94

pač moral na Pohorje in da za zdaj nimajo nikogar, ki bi bil bolj pripraven za tako nalogo. Se to naj povem, da sem pred vojno več let živel s starši v Mariboru. Tja smo prišli s Primorskega. Leta enainštiridesetega so nas Nemci pregnali v Srbijo. Od tam smo se konec leta vrnili v Ljubljano. Spomladi sem šel k partizanom. Kot nekdanji Mariborčan sem šel istega leta z Drugo grupo odredov na Stajersko, srečno prišel tja, partizani približno eno leto in se takoj po kapitulaciji Italije vrnil na Dolenjsko... »

Dvomeče me je gledal, kot bi okleval, ali naj mi pripoveduje dalje ali ne. Začel sem ga prepričevati, naj mi vendar pomaga, ker njegove podatke potrebujem za knjigo, to je za zgodovino. Vdal se je in nadaljeval:

»Zadovoljen sem bil, ko sem šel iz Bele krajine. Tam mi je postalo že dolgčas, pa tudi po domačih krajih se mi je stožilo, saj sem preživel v Mariboru najlepša otroška leta in sem se tam počutil doma, bolj kot kjerkoli drugje.

Pred odhodom me je voditelj seznanil s stanjem na Pohorju in me opozoril na sum-glede Šimna. Ukazal mi je, naj po možnosti temeljito raziščem Šimnovo delo.

Dve uri so trajale moje priprave za pot. Mimo Žužemberka in Trebnjega so me peljali v Litijo in tam čez Savo na Moravsko. Kmalu sem bil v Zgornji Savinjski dolini, pota sem poznal, ljudi tudi.

Na pokrajinskem vodstvu so mi pokazali seznam zaupnikov ter zapisnik o predaji, ki so ga napisali na Šimnovo zahtevo. Glede zaupnikov sem takoj ugotovil, da je vse skupaj ena sama revščina. Nekaj jih je bilo hribovskih kmetov, ki so le redkokdaj šli v dolino, naj-

95

dlje si jih videl, ko so šli k maši ali na sejem. Pa dve ali tri snažilke po nemških uradih v Mariboru. Čudil sem se, kaj je ta človek počel na Pohorju toliko časa in zakaj ga je bilo povsod zadosti, ali je mogel s temi ljudmi razkriti kakšnega sovražnikovega agenta. Tudi na pokrajinskem vodstvu so se hudovali čezenj, mu očitali, da jih je potegnil za nos in da je najbrž ves čas jedel in pil v kaki gošči, pa od časa do časa poslal zlagano poročilo. Toda kako je zvedel tiste čudovite podatke, ki so naši prek njih odkrili res nekaj težkih rib?

Dobil sem tudi pomočnika, ki naj bi me seznanil s terenci in kurirji. Teden dni zatem, ko sem zapustil Črnomelj, sem že gledal v dolini pod seboj Maribor.

Najprej sem temeljito izprašal tista dva tipa, ki ju je imel Šimen za svoja oproda. Nista hotela govoriti, ničesar se nista spominjala, delala sta se bebca. Le to sta zatrjevala, kako sta samo stražila, iskala drva, kurila, kuhala in hodila po hrano in vodo. Po svojih potih pa je Šimen hodil sam. Brž sem z njima opravil. S primernim priporočilom sem poslal vsakega v drugo brigado za borca, seve pa sem zahteval od brigadne varnostne službe, naj temeljito nadzoruje njuno obnašanje. Čez tri mesece nista bila več pri partizanih, oba sta izginila v precej nejasnih okoliščinah. Kasneje sem za enega zvedel, da se je vdal Nemcem in da so ga ti poslali kar hitro nekam v severno Nemčijo. Po vojni pa je odšel v Ameriko. Drugega so baje ujeli in takoj ustrelili, vsaj pisalo je nekje na nekem lepaku, da so ga, toda kljub temu so nekateri trdili, da so ga videli, kako se sprehaja po mestu, nato pa je za njim izginila vsaka sled.

Lotil sem se Šimnovih zaupnikov. Najprej

96

smo jih nekaj časa temeljito nadzirali, obenem pa sem jih skušal vključiti v delo. Ugotovil sem, da so resnično vdani in poštene ljudje, toda kot take so jih poznali tudi Nemci in so se jim zato morali skrivati. Snažilke pa niso imele možnosti, da bi kaj posebnega prinesle iz uradov, ker so tamkaj temeljito upoštevali varnostne ukrepe. Ves papir so sproti komisijsko sežigali, blagajne pa zaklepali in pečatili. Kmalu sem spoznal, da je škoda tratiti čas s temi ljudmi in da bom moral zaorati popolno ledino.

Iskal sem tudi Šimnovega tolmača. Po več mesecih vztrajnega dela sem ugotovil, da nisem prišel nikamor naprej. Takih tolmačev, ki bi prišli v poštev, da so imeli zveze s Šimnom, je bilo najmanj deset. Nekateri so kasneje res začeli sodelovati z nami, toda vsi ti so tajili, da bi kdaj videli Šimna. Morda je kdo izmed njih skušal speljati na led tudi mene, morda pa je bilo tudi res. Saj tiste zadnje mesece vojne je vsak, kdor je imel kaj masla na glavi, klical na pomoč vse slovenske strice in tete, obljuboval vse, kar hočemo, in pomagal jetnikom, če le ni bilo preveč nevarno.

Poleg tistih grobov Šimnovih žrtev, ki jih je bil že odkril inšpektor, sem našel nekaj novih. Odkopali smo jih nekaj in ugotovili, kdo so mrličji v njih. Čeprav so bili pokopani že po več mesecev, smo videli strašne reči. Tako pri nas ne bi smeli ravnati z ljudmi, pa čeprav bi bili še takšni hudodelci. Po večini so bili to kmečki fantje, ki se zanje ni dalo dokazati, ali so bili za Nemce ali proti njim, pa tudi tega ni bilo mogoče dokazati, da jih je res pobil Šimen s svojo tolpo. Samo videli so ga tam okoli in žrtve so bile podobne ljudem, ki jih je gonil skozi vasi in mimo hiš.

Pravni položaj udeležencev NOV

Pravno varstvo udeležencev narodnoosvobodilne vojne in vojaških vojnih invalidov urejajo — poleg načelnih določil zvezne in republiške ustave — predvsem zvezni zakoni in predpisi, dopolnjujejo pa ga republiški zakoni in na njih temelječi republiški predpisi. Zvezna zakonodaja uravnava nekatere probleme udeležencev NOV in vojaških invalidov enako za celo območje Jugoslavije, razlike v položaju te kategorije državljanov pa zaradi ekonomskih posebnosti republik skušajo odpravljati republiški zakoni in na njih temelječi predpisi.

Po zvezni ustavi je federacija pristojna sprejemati popolne zakone, na podlagi katerih lahko republike urejajo posamezna vprašanja, le v tistih primerih, če ni zveznega zakona o tej materiji ali če za posamezne zadeve niso pooblaščen z zveznim zakonom.

Na področju, za katere sprejema federacija temeljne zakone, lahko republike urejajo s svojimi zakoni tista razmerja, ki niso urejena z zveznim zakonom, lahko pa urejajo vsa razmerja na tem področju, če zveznega zakona ni.

Splošni zakon, ki ga prav tako v svoji pristojnosti sprejme federacija, določa le splošna načela za urejanje posameznih razmerij, republike pa sprejemajo svoje zakone za urejanje teh področij, ki so v skladu z načeli splošnega federalnega zakona. Ustava SFRJ določa, da lahko federacija sprejme splošni zakon tudi za tista področja, za katera je pooblaščen, da sprejema tudi temeljne zakone.

Po splošnem načelu, ki ga postavlja zvezna ustava glede sprejemanja zakonov in odvisnosti republiških zakonov od zveznih, je zvezni zakon, ki ureja določena vprašanja, vedno močnejši od republiškega za isto področje. Zvezni zakon torej odpravi veljavnost republiškega zakona, če ureja isto področje kot republiški zakon. Federacija v popolnem in temeljnem zakonu lahko pooblasti republiko, da s svojimi zakoni posamezna vprašanja lahko drugače uredi.

Po zvezni ustavi sodi na področju zakonodaje v pristojnost federacije urejanje varstva borcev in vojnih invalidov s popolnim zakonom. Do decentralizacije različnih opravil pa tudi zakonodaje na republike se je federacija strogo ravnala po tem ustavnem določilu. Decentralizacija zakonodaje in s tem tudi pravica uravnavanja posameznih borčevskih in invalidskih zadev s strani republike temelji na ustavnem določilu, da lahko zvezni popolni in temeljni zakon pooblasti socialistične republike, da s svojimi zakoni nekatera vprašanja drugače uredijo.

Ta določila popolnih in temeljnih zakonov federacije, ki urejajo invalidske in borčevske zadeve, so izkoristile socialistične republike: nekatera vprašanja varstva vojaških vojnih invalidov in borcev narodnoosvobodilne vojne so uredile na svoj način, ki je v skladu s specifičnimi ekonomskimi razmerami v vsaki posamezni republici.

Glede ustavnosti sedanje zvezne pa tudi republiške zakonodaje na področju varstva vojaških vojnih invalidov in borcev narodnoosvobodilne vojne ni moč ugotoviti kakšnih neskladnosti ali celo nepravilnosti oziroma neustavnosti. Prenos nekaterih pristojnosti s federacije na republiko je v skladu z zvezno ustavo, kot so v skladu z zveznimi zakoni na tem področju tudi republiški predpisi v SR Sloveniji.

Republiška ustava govori o pravicah in drugih oblikah varstva vojaških vojnih invalidov le načelno, vendar tako jasno, da ni nobenega dvoma, da je taka kategorija državljanov popolnoma enakopravna z drugimi občani, da pa ima vendar zaradi svojega specifičnega položaja posebne pravice. Vsa določila republiške ustave, ki govorijo o pravicah ob-

čanov glede dela, zdravja, izobraževanja itd. veljajo tudi za to kategorijo državljanov, republiko pa je naložena posebna skrb, da invalide usposobi, da te pravice lahko tudi enakopravno uživajo.

ZVEZNA ZAKONODAJA

Zvezna zakonodaja, ki ureja varstvo vojaških vojnih invalidov ter udeležencev narodnoosvobodilne vojne, se pravzaprav deli na dve kategoriji:

Prva kategorija obsega zvezne predpise, ki urejajo zadeve kateregakoli področja, nanašajočih se na vse državljane, in torej obsega tudi zadeve posameznih kategorij, med katere sodijo tudi vojaški vojni invalidi in borci NOV. Urejanje zadev vojaških vojnih invalidov in borcev NOV je v teh zveznih zakonih obseženo v posameznih poglavjih (npr. temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju ima posebno poglavje o udeležencih narodnoosvobodilne vojne). Udeleženci narodnoosvobodilne vojne se v vseh zveznih predpisih ne smatrajo za posebno kategorijo, ki naj bi imela zaradi udeležbe v NOV posebne pravice, ampak za skupino državljanov, ki jo je treba zaradi vplivov in učinkov ter posledic nenormalnega stanja med vojno prek določenih predpisov izenačiti z drugimi državljani. Ti predpisi so: temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju, temeljni zakon o invalidskem zavarovanju, temeljni zakon o zdravstvenem zavarovanju in temeljni zakon o delovnih razmerjih.

Druga kategorija predpisov, ki jih je sprejela federacija, so predpisi, ki se nanašajo samo na udeležence narodnoosvobodilne vojne ter vojaške invalide. Ti predpisi urejajo posamezna razmerja, bodisi pravna, bodisi materialna. Ponavadi ti predpisi določajo tudi status posameznih borcev, iz katerega sledijo nekatere posebne pravice. Takšni zakoni so: zvezni zakon o borčevskem dodatku, zakon o vojaških vojnih invalidih in zakon o nosilcih »Partizanskega spominskega znaka 1941«.

TEMELJNI ZAKON O POKOJNINSKEM ZAVAROVANJU (UR. L. SFRJ, ŠT. 51/64, 17/68, 55/68, 11/69)

Temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju ima glede pridobitve, odmere in uživanja pokojnine zavarovancev določenih kategorij posebno poglavje, v katerem je tudi skupina predpisov o borcih narodnoosvobodilne vojne. Borci narodnoosvobodilne so razdeljeni v dve temeljni skupini:

1. udeleženci Nov pred devetim oktobrom 1943 oziroma pred 13. 10. 1943 in

2. udeleženci NOV po devetih septembrom 1943 oziroma po trinajstem oktobru 1943.

Pomembnost delitve je v tem, da navedeni datumi dajejo status borca, ta status pa daje tem udeležencem NOV nekatere pravice. Po teh datumih udeleženci osvobodilne vojne pravzaprav nimajo nobenih izrednih materialnih ugodnosti, če štejemo za ugodnosti tiste pravice, ki jih status borca daje. Bolje je te pravice imenovati izenačevanje borcev narodnoosvobodilne vojne v različnih razmerjih z drugimi državljani, ki niso udeleženci narodnoosvobodilne vojne.

Udeleženci narodnoosvobodilne vojne imajo čas, ki so ga preživeli v vojni, štet v pokojninsko dobo v dvojnem trajanju, če je bilo njihovo delovanje takšne narave, da zasluži naziv organiziranega dela. Dvojno se udeležencem šteje doba ne glede na začetek časovnega organiziranega dela. Jasno je, da se vsi ti udeleženci niso pridružili NOV ali začeli z organiziranim delom pred 9. 9. oziroma 13. 10. 1943.

Posebna doba pa ni le tista, ki se šteje med vojno dvojno, ampak je po temeljnem zakonu o pokojninskem zavarovanju tudi tista, ki jo prebijejo vojaški vojni invalidi na poklicni rehabilitaciji, če je invalid med rehabi-

litacijo zavarovanec, oziroma tista, ki se doda vojaškemu vojnemu invalidu od I. do IV. skupine za opravljanje dela v posebnih okoliščinah, ki jih povzroča njegova invalidnost. Eno leto delovne dobe se pri teh invalidih šteje za 15 mesecev pokojninske dobe.

Udeleženci narodnoosvobodilne vojne pred 9. 9. 1943 oziroma pred 13. 10. 1943 (slednji datum velja le za Primorsko in Istro) imajo pravico do starostne pokojnine, če imajo moški 33, ženske 30 let pokojninske dobe ne glede na starost, ali pa če so moški stari nad 50 let in imajo vsaj 20 let pokojninske dobe. Posebna republiška komisija (Komisija Izvršnega sveta Skupščine SRS po 195. členu TZPZ) lahko upokoji udeleženca NOV pred 9. 9. 1943, oziroma 13. 10. 1943, če ima vsaj 15 let pokojninske dobe in če tak ukrep nujno zahtevajo zdravstvene razmere udeleženca NOV (upokojitev po 3. odstavku 70. člena TZPZ).

Pravica do starostne pokojnine z zgoraj opisanimi pogoji pa ne velja za vse udeležence NOV. Udeleženci NOV po 9. 9. 1943 oziroma po 13. 10. 1943 nimajo pri upokojevanju nobenih ugodnosti in se torej lahko upokojijo le s pogoji, ki veljajo za vse druge državljane. Temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju se je s tem izognil velikemu številu udeležencev narodnoosvobodilne vojne, kar postaja na terenu sicer večji problem, pri čemer pa je treba upoštevati, da je doba po teh datumih že doba mobilizacij v NOV in se vstop v NOV že šteje za dolžnost vsakega za boj sposobnega Slovenca.

Višina pokojnine je prav tako odvisna od nekaterih pogojev, ki jih morajo izpolnjevati udeleženci NOV. Nosilci »Partizanskega spominskega znaka 1941« imajo po predpisih temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju pravico do pokojnine, ki je enaka povprečnemu mesečnemu osebnemu dohodku v zadnjem letu ali poprečju v zadnjih petih letih, če je za nosilca »Spomenica« to ugodnejše. Če nosilec »Partizanskega spominskega znaka 1941« ob upokojitvi ne doseže pokojnine v višini veljavne osnove za borčevski dodatek v preteklem letu, se mu odmeri minimalna pokojnina v višini osnove borčevskega dodatka v preteklem letu. Borec s spominskim znakom 1941 torej v sedanjem položaju ne more imeti nižje pokojnine kot 960,00 din.

Udeleženci NOV pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943 imajo po sedaj veljavnih predpisih pravico do minimalne pokojnine, ki je 85 odstotkov od osnove za borčevski dodatek v predhodnem letu (816,00 din).

Udeleženec NOV po navedenih datumih torej nima statusa borca in nima pri upokojitvi nobenih ugodnosti, ki naj bi ga razlikovale od drugih državljanov. Višina njegove pokojnine se določi na podlagi njegovega osebnega dohodka prav tako kot drugim državljanom. Šele z nekaterimi pogoji, in sicer, če nima dovolj vstevnih let za pokojnino, se mu lahko pokojnina poveča za določen odstotek, ki je odvisen od datuma vstopa v NOV (v letu 1943 — 30 odstotkov, v letu 1944 — 20 odstotkov in v letu 1945 — 10 odstotkov), vendar le toliko, da znaša 85 odstotkov od 5-letnega poprečja osebnih dohodkov, ki pomenijo polno pokojnino. Ugodnosti borcev narodnoosvobodilne vojne v ničemer ne prekoračujejo ugodnosti, ki jih imajo nekateri drugi delavci zaradi težjih okoliščin pri sedanjem ali prejšnjem delu. Izrednega upokojevanja se večina borcev NOV izogiba in je sedanje število upokojenih borcev NOV po 3. odstavku 70. člena TZPZ v mnogočem tudi odsev pritiska, pod katerim so živeli v delovnih organizacijah ali v družbenem življenju. Če upoštevamo, da prihaja večina borcev NOV v tisto življenjsko dobo, ki se približuje upokojitvi, moramo spo-

znati, da predpisi temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju o izrednih upokojitvah za borce NOV kmalu ne bodo več potrebni.

TEMELJNI ZAKON O INVALIDSKEM ZAVAROVANJU (UR. L. SFRJ, ŠT. 10/65)

Po tem zakonu lahko pridobi invalidsko pokojnino tudi udeleženec narodnoosvobodilne vojne, če mu njegova vojaška vojna invalidnost povzroča takšne težave, da je spoznan za delovnega invalida. Izpolnjevati mora pogoje, da je po predpisih zakona o invalidskem zavarovanju invalid I., II. ali III. kategorije.

Vojaški vojni invalidi, ki so postali tudi delovni invalidi I., II. ali III. kategorije in so vsaj polovico dobe od leta 1945 do nastanka delovne invalidnosti preživeli v delovnem razmerju, se lahko invalidsko upokojijo. Višina pokojnine pri teh invalidih znaša 85 odstotkov od povprečnega mesečnega osebnega dohodka v zadnjih 5 letih.

Druge pravice udeleženci narodnoosvobodilne vojne po temeljnem zakonu o invalidskem zavarovanju nimajo. Tudi te pravice, ki so zgoraj opisane, v bistvu niso pravice, ampak izenačevanje vojaških vojnih invalidov v primeru dodatne delovne invalidnosti z drugimi delovnimi invalidi.

SPLOŠNI ZAKON O ZDRAVSTVENEM ZAVAROVANJU IN O OBVEZNIH OBLIKAH ZDRAVSTVENEGA VARSTVA PREBIVALSTVA (UR. L. SFRJ, ŠT. 20/69)

Po splošnem zakonu o zdravstvenem zavarovanju udeleženci narodnoosvobodilne vojne nimajo posebnega položaja. Zakon določa, da se urejajo posebne pravice vojaških vojnih invalidov in nosilcev »Partizanskega spominskega znaka 1941« in nekaterih odlikovanj, so nekoliko večje kot, pa pravice po splošnem zakonu o zdravstvenem zavarovanju in obveznih oblikah zdravstvenega varstva prebivalstva. Te pravice bomo opisali pri posameznih zakonih, ki obravnavajo posamezno navedeno kategorijo borcev NOV.

Zvezni zakon o vojaških vojnih invalidih je predpis, ki obravnava najbolj čisto posebno kategorijo državljanov, in sicer glede na specifične posledice njihovega aktivnega sodelovanja v osvobodilni vojni. Vojaški vojni invalidi so le tisti državljani, ki so pri opravljanju vojaških dolžnosti ali kakšnih drugih dolžnosti za vojaške cilje ali za cilje državne varnosti v vojni dobili poškodbe ali bili ranjeni, oziroma so zboleli in je zaradi tega njihov organizem okvarjen najmanj za 20 odstotkov. Vojaške vojne invalide loči torej od drugih državljanov telesna okvara, ki je posledica aktivnega sodelovanja v bojih ali posledica državljanovega delovanja, kot ga navaja 1. člen zveznega zakona o vojaških vojnih invalidih. Dejstvo, da so v vojni dobili poškodbe ali rane, je tisto, ki jim zagotavlja posebne pravice zakona posebnega zakona o vojaških vojnih invalidih. To je treba razlikovati zaradi tega, ker so tudi med državljani invalidni občani, ki pa pravice po zakonu o vojaških vojnih invalidih nimajo, ker svojih poškodb niso dobili v aktivnem boju zoper okupatorja.

Vojaški vojni invalidi, ki jih delimo na osebne in družinske, imajo pravico do osebne oziroma družinske invalidnine, do ortopedskega dodatka, do dodatka za nego in tujo pomoč (I. in II. skupina), do zdravstvenega varstva, do ortopedskih in sanitarnih pripomočkov, do poklicne rehabilitacije, invalidskega dodatka, otroškega dodatka, do regresa za nakup motornega vozila in celo pravico do dodelitve motornega vozila v uporabo. Vojaški vojni invalidi imajo tudi pravico do popusta

pri voznjah z javnimi prometnimi sredstvi oziroma do brezplačnih voženj, kadar so to potrebne pri njihovem zdravljenju.

Zvezni zakon o vojaških vojnih invalidih je ob decentralizaciji prenesel urejanje nekaterih pravic na socialistične republike.

Sedaj veljavni zvezni zakon o vojaških vojnih invalidih ureja status vojaškega vojnega invalida ter načelno določa, kakšne invalidske prejemke dobiva vsak invalid, okvirno določa obseg zdravstvenega varstva, obliko rehabilitacije, pravice vojaških vojnih invalidov pri zaposlovanju in varstvo v delovnem razmerju, načelno opisuje posebne ugodnosti pri pridobitvi pravic iz invalidskega in pokojninskega zavarovanja, določa obseg različnih olajšav, začetek in trajanje ter prenehanje invalidskih pravic ter postopek za uveljavljanje invalidskih pravic. Zvezni zakon o vojaških vojnih invalidih določa za vso Jugoslavijo veljavne osebne dohodke invalidov le še glede invalidnine — osebne in družinske, ortopedskega dodatka, dodatka za nego in tujo pomoč ter posebnega invalidskega dodatka (dodatek za otroke padlih borcev). Urejanje vseh drugih pravic je zvezni zakon prenesel na socialistične republike. Socialistična republika Slovenija je v letu 1968 sprejela republiški zakon o vojaških vojnih invalidih, s katerim uravnava vse ostale zgoraj opisane na republiko prenešene pravice.

ZAKON O DODATKU ZA BORCE (UR. L. SFRJ, ŠT. 52/64, 20/69)

Vprašanje minimalnih osebnih dohodkov udeležencev narodnoosvobodilne vojne oziroma tistih udeležencev, ki so vstopili v NOV pred 9. 9. 1943, smo pred sprejemom zveznega zakona o dodatku za borce urejali že z zakonom o pokojninskem zavarovanju iz leta 1957. Določbe posebnega člena v tem zakonu, ki govori o pogojih za pridobitev pravice do dodatka za borce, so bile temelj za sprejeti zvezni zakon. Sedanja ureditev dodatka za zaposlene borce v zveznem obsegu še vedno temelji na tem zakonu, izmed vseh republik pa je le Slovenija sprejela dodatni predpis, ki pa se nanaša le na višino osnove za izračunavanja borčevskega dodatka.

Pravico do borčevskega dodatka imajo po zveznem zakonu vsi zaposleni udeleženci narodnoosvobodilne vojne, če so vstopili v NOV pred 9. 9. 1943 oziroma pred 13. 10. 1943 in če imajo najmanj 15 let delovne dobe, v katero se šteje tudi doba med narodnoosvobodilno vojno v dvojnem trajanju ter 10 let zavarovalne dobe, v katero se šteje doba v NOV v enojnem trajanju. To preprosto pomeni, da ima vsak udeleženec NOV od leta 1941, ki je po vojni ali pred vojno delal vsaj 7 let, pravico do tega dodatka, seveda, če je še zaposlen.

Zvezni zakon je od leta 1964, ko je bil sprejet, doživel nekaj sprememb. Poglavitne spremembe so predvsem v tem, da po sedanjih predpisih ne razlikujemo več borcev, ki imajo različen odstotek borčevskega dodatka glede na razliko med osebnimi dohodki in osnovo za izračunavanje dodatka. Razlikovanje je povzročalo veliko negotovost med borci, zaradi česar se je zakonodajalec odločil izenačiti vse borce ne glede na vstop v NOV pred 9. 9. 1943. Druga sprememba, ki je prav tako pomembna, je vključitev borcev s Primorske in Istre med upravičence do borčevskega dodatka, če so vstopili v NOV. do 13. oktobra 1943.

Po zakonu iz leta 1964 je prenehala pravica do borčevskega dodatka vsem borcev, ki so izpolnili pogoje za upokojitev (čeprav minimalne), četudi so ostali v delovnem razmerju. To določilo je bilo v letu 1969 odpravljeno tako, da dobivajo borci NOV, ki kljub izpolnjenim pogojem za upokojitev ostanejo v delovnem razmer-

Pravni položaj udeležencev NOV

ju, še naprej borčevski dodatek. Glede izpopolnitve predpisov o borčevskem dodatku v zveznem obsegu najbrže ne bo treba razmišljati. Temeljna zahteva glede sprememb je predvsem popolna decentralizacija in prenos pristojnosti na republiko.

ZAKON O NOSILCIH »PARTIZANSKEGA SPOMINSKEGA ZNAKA 1941« UL. L. SFRJ, ŠT. 15/65, 56/65, 23/67)

Zakon o nosilcih »Partizanskega spominskega znaka 1941« je bil sprejet leta 1956, nato dopolnjen leta 1965 in 1967. Zakon daje nosilcem tega znaka posebne pravice, ki jih sicer borci narodnoosvobodilne vojne nimajo. Najpomembnejše pravice so popolno zdravstveno varstvo, vožnje s popusti na javnih prometnih sredstvih, nadomestilo za letni dopust, pogrebna in posmrtnina. Nekateri izmed teh pravic (prevozi na javnih prometnih sredstvih, popolno zdravstveno varstvo), imajo tudi vojaški vojni invalidi. Nosilec »Spomenice 1941« in vojaški vojni invalid imata pravico do nezmanjšanih mesečnih osebnih dohodkov v času bolezni oziroma v času zdravljenja v zdravstvenih domovih.

Pravice nosilcev »Partizanskega spominskega znaka 1941« se s spremembami zakona niso zmanjševale, nadomestilo na letni dopust pa se je v nekaj letih res povečalo, ni se pa prilagojevalo ekonomskim gibanjem.

REPUBLIŠKI PREDPISI ZAKON O VOJAŠKIH VOJNIH INVALIDIH (UR. L. SRS, ŠT. 27/68)

Republiški zakon o vojaških vojnih invalidih je bil sprejet v letu 1968, po decentralizaciji pristojnosti invalidskega varstva s federacije na republiko. Kot smo že povedali, republiški zakon ne vnaša bistvenih novosti v invalidsko zakonodajo, ampak prenešene pristojnosti prilagaja republiškim razmeram. Poglavitni invalidski prejemki, kot so invalidnina, dodatek za nego in tujo pomoč, ortopedski dodatek in posebni invalidski dodatek, so ostali v pristojnosti federacije, ker po splošnem mnenju ni mogoče zagovarjati različnih invalidnin in drugih invalidskih prejemkov po posameznih republikah.

Vse druge oblike invalidskega varstva, ki so prešle v republiško pristojnost, je republiški zakon skušal prilagoditi razmeram v republikah, vendar je največji poudarek v tem zakonu le na eni izmed oblik invalidskega varstva — na invalidskem dodatku. Pravice vojaških vojnih invalidov se z republiškim zakonom niso povečale (razen malenkostnih sprememb pri različnih cenah), pri smotnejši ureditvi oskrbnine za čas poklicne rehabilitacije in malenkostne spremembe pri uporabljanju motornih vozil oziroma pri podeljevanju pavšalov, z njimi je utrjena le pristojnost in odgovornost republike in njenih organov za urejanje in financiranje teh zadev.

Invalidski dodatek sodi med najpomembnejše oblike invalidskega varstva, vendar le za tiste osebe in družinske invalide, ki so za delo nesposobni, ki nimajo nobenega premoženja ali imajo le malenkostne dohodke ter se skorajda ali povsem preživljajo le z invalidskimi prejemki. Osnovna ureditev invalidskega dodatka, kot ga je predpisoval zvezni zakon, se z republiškim zakonom ni spremenila, drugače so uravnani le cenzi, ki omogočajo nekoliko višji invalidski dodatek in ki v bistvu določajo obseg upravičencev. Cenzi so precej ohlapni kot v zveznem predpisu, izkušnje pa kažejo, da bo treba cenze v prihodnje še bolj omiliti, s tem pa izboljšati položaj upravičencev invalidskega dodatka oziroma še nekoliko povečati njihovo število.

ZAKON O DODATKU ZAPOSLENIM UDELEŽENCEM NARODNOOSVODILNE VOJNE (UR. L. SRS, ŠT. 10/65, 24/68)

Z republiškim zakonom se po goji za pridobitev borčevskega dodatka, ki jih določa zvezni zakon, niso spremenili. Republiški zakon temelji popolnoma na zveznem predpisu, le da je višina osnove za izračunavanje borčevskega dodatka za borce v SR Sloveniji precej večja. Osnova za borčevski dodatek se po zveznem in po republiškem predpisu vsako leto spreminja. V SR Sloveniji je temelj za določanje osnove za izračunavanje borčevskega dodatka poprečni mesečni dohodek zaposlenih v preteklem letu, ki se ga poveča za toliko odstotkov, za kolikor resolucija ali drug ustrezen akt Skupščine SR Slovenije predvideva povišanje osebnih dohodkov zaposlenih. To določilo tudi razlikuje republiški zakon od zveznega, po katerem osnova za zvezni borčevski dodatek določijo zvezni izvršni svet, pri čemer ne navaja, kaj je temelj za določanje borčevskega dodatka v tekočem letu.

Osnova za borčevski dodatek v SR Sloveniji je v letu 1969 za 210,00 din višja od osnove za zvezni borčevski dodatek (zvezna 860,00, republiška 1.070,00 din).

ZAKON O ZDRAVSTVENEM VARSTVU KMETOV — BORCEV NARODNOOSVODILNE VOJNE IN NJIHOVIH Družinskih članov (UR. L. SRS, ŠT. 1065, 40/66 1/67)

Kmetje-borci v zvezni zakonodaji niso definirani in njihovega statusa, po katerem bi imeli posamezne pravice, ne obravnava noben zvezni predpis. Status kmeta — borca ima po republiškem zakonu tisti kmetki proizvajalec, ki ima čas aktivnega in organiziranega dela v narodnoosvobodilnem boju priznan v dvojnem trajanju najmanj od 1. januarja 1945 do 15. 5. 1945. Pri zdravstvenem varstvu imajo kmetje — borci torej privilegiran položaj pred ostalimi udeleženci NOV, saj borci po 9. 9. 1943, če niso zaposleni, nimajo zaradi svojstva borca NOV nobenih ugodnosti. Kmetje — borci plačujejo za zdravstveno varstvo le prispevek, ki so ga dolžni plačevati za osnovno zdravstveno zavarovanje kmetijskih proizvajalcev. Vse druge stroške zdravstvenega varstva kmetov — borcev do polnega zdravstvenega zavarovanja (kot ga imajo zaposleni delavci) plača republiški proračun.

Zaradi nenehnega slabšanja zdravstvenega položaja kmetov — udeležencev narodnoosvobodilne vojne je bil zakon nadvse potreben, sedanji položaj kmetov — borcev pa kaže, da bo treba določbe zakona v najkrajšem času izpopolniti.

NUJNOST SPREMEMBE ZVEZNE IN REPUBLIŠKE ZAKONODAJE

Nekatera vprašanja zvezne in republiške zakonodaje je poudarilo že več posvetovanj Republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Eno izmed temeljnih vprašanj je, če sedanja oblika zakonskega urejanja zadev borcev in vojaških vojnih invalidov ustreza, oziroma, če je treba vse zadeve udeležencev narodnoosvobodilne vojne združiti v en sam, vse obsegajoč predpis. Po tem mnenju bi bilo treba iz vseh predpisov izločiti vsa tista določila, ki se nanašajo na udeležence narodnoosvobodilne vojne ali na vojaške vojne invalide. Če bi bili dosledni, bi bilo treba iz predpisov izločiti tudi vsa tista določila, ki govorijo o borcih za severno mejo oziroma o kakršnemkoli sestavnem delu statusa borca. Tako bi bilo treba sprejeti poseben zvezni pa tudi republiški zakon, ki bi obravnaval vse zadeve borcev in vojaških vojnih invalidov.

Po mnenju republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV, republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo in republiškega zavoda za socialno zavarovanje sedanji način obravnavanja kakršnihkoli vprašanj borcev NOV v sedanji zakonodaji ustreza in ga ne bi bilo treba spreminjati. Borci narodnoosvobodilne vojne na, kot državljani SFRJ in državljani posameznih republik ostanejo v sistemu dotedanjega urejanja pravic in dolžnosti. Udeležba v narodnoosvobodilni vojni mora v posameznih predpisih obdržati sedanjo veljavo, in sicer takšno, da ne bo v nobenem primeru manjša, kot jo imajo posamezna specifična ali težja dela ali okoliščine, v katerih so državljani živeli na različnih delih. Nikomur ne pade na um, da bi zanikal ugodne, se obravnavanje npr. kesonista ali rudarja, ki imata zaradi trškega dela ugodnosti pri upokojitvi. Mar boj za življenje in smrt ni bilo trdo delo? Ne gre ocenjevati le naporov borcev, ki so bili stršanski, ocenjevati je treba tudi učinek tega dela: narod je obstal, zaradi boja ga ni bilo moč iztrgati. Iz sedanjih predpisov je razvidno, da ureditve borčevskega statusa ne zagovarjajo obstoja privilegijev; podeljene pravice le izenačujejo borca narodnoosvobodilne vojne glede na njegov materialni, zdravstveni, družbeni ali drugačen položaj z drugimi državljani.

Poseben zakon o borcih narodnoosvobodilne vojne bi tudi politično ne bil upravičen in bi prav gotovo negativno vplival na javno mnenje. Predpisi o vojaških vojnih invalidih niso vprašanje, ker gre za posebno kategorijo državljanov, ki so izgubili svoje zdravje ali celo ude v specifičnih okoliščinah boja zoper okupatorja in agresorja.

Zvezni zakon, ki naj bi v dokončni obliki urejal zadeve borcev in vojaških vojnih invalidov na vsem območju Jugoslavije, ne bi bil umesten. Takšnega zakona ni moč zagovarjati iz več vzrokov, temeljni vzrok pa je vsekakor specifični ekonomski položaj, v katerem živijo borci v posameznih republikah. Urejanje zadev borcev centralno in za vse območje Jugoslavije bi povzročilo popolno neenakopravnost udeležencev narodnoosvobodilne vojne po posameznih republikah glede na njihove invalidske ali borčevske prejemke.

Pri uveljavljanju mnenja za enotni zakon za borce narodnoosvobodilne vojne je moč dopustiti le varianto, po kateri naj bi zvezna zakonodaja določila temeljna načela, ki naj bi bila podlaga za republiški predpis. Spravega stališča je zelo dvomljivo, če je skupni predpis za vse zadeve borcev narodnoosvobodilne vojne sploh mogoč. Obsegati bi namreč moral tudi pravice, ki jih ima vsak državljan in za borca niso specifične (upokojevanje, posebna delovna doba, zdravstveno varstvo itd.). V primeru sprejetega zveznega zakona, ki bi obravnaval vse zadeve borcev narodnoosvobodilne vojne, bi bilo treba z republiškim zakonom opredeliti pristojnosti posameznih organov za posamezne borčevske zadeve, ki pa jih organi po sedanji zakonodaji že tako in tako opravljajo (zavodi za socialno zavarovanje, organi socialnega varstva in varstva borcev in invalidov itd.). Pravni položaj borcev se tudi s sprejemom posebnega zakona ne bi prav nič spremenil.

Drugo vprašanje je, če je položaj borcev v današnji zakonodaji dovolj natančno določen oziroma, če je njihov položaj tak, da ustreza pomenu veljave udeležbe v narodnoosvobodilni vojni. Borci NOV morajo imeti zakonsko zagotovilo za življenjski obstoj ne glede na to, če gre za še zaposlenega ali upokojenega borca NOV. To pomeni, da skupnosti zavarovancev oziroma socialnega zavarovanja ne moreto eksistence borcev prilagajati svojim možnostim,

ampak mora to eksistenco družba zagotoviti z zakonom.

Eno izmed vprašanj, ki zahteva spremembo sedanjih določil borčevske in invalidske zakonodaje, je prav gotovo grupiranje borcev narodnoosvobodilne vojne. Zakonodajo bi bilo treba izoblikovati tako, da bi imeli samo tri skupine: nosilce »Spomenice 1941«, udeležence NOV pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943 in udeležence po teh dveh datumih. To vprašanje tudi pravno ni tako preprosto urediti, ker imamo poleg statusa borca tudi status kmeta — borca in navsezadnje status borcev po zgoraj navedenih datumih. Skupine borcev NOV, ki jih sedaj loči zvezna in republiška zakonodaja, niso le posledica pogovora, ki jih morajo izpolnjevati za pridobitev statusa, ampak tudi posledica posameznih pogojev, ki jih morajo borci izpolnjevati za pridobitev posamezne pravice, četudi imajo status borca NOV. Klasičen primer za to je npr. borčevski dodatek, ki ga ne dobi niti zaposleni nosilec »Spomenice 1941«, če poleg pogoja pred 9. 9. 1943 ne izpolnjuje dveh pogojev: 15 let pokojninske dobe in od tega 10 let zavarovalne dobe.

Vprašanje financiranja realizacije borčevskih in invalidskih pravic sedaj ureja zvezni in republiški predpisi. Izkušnje se pokazale, da vprašanje financiranja različnih oblik borčevskega in invalidskega varstva ni tako zapleteno kot se je sprva zdelo. Decentralizacija invalidske zakonodaje je povzročila tudi decentralizacijo sredstev za to varstvo. Po istem načelu, kot je federacija decentralizirala ta sredstva, bi bilo treba decentralizirati tudi sredstva za tiste oblike invalidskega in borčevskega varstva, ki jih nameravamo sprejeti v republiško pristojnost. Predvsem gre za decentralizacijo borčevskega dodatka, ker je nadaljnja decentralizacija invalidskih pravic močno dvomljiva. Financiranje invalidskega varstva je bilo v pristojnosti federacije do konca leta 1967, nato je bilo z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih (Ur. l. SFRJ, št. 23/67) s 1. januarjem 1968 delno prenešeno na republike. Od tega dneva dalje federacija zagotavlja finančna sredstva le še za osebno in družinsko invalidnino, dodatek za potrebo in tujo pomoč, ortopedski dodatek, posebni invalidski dodatek in stalni invalidski dodatek, vse druge invalidske pravice pa financira republika. Za ta namen je federacija trajno odstopila republikam del dohodkov od zveznega prispevka iz osebne dohodka iz delovnega razmerja, in sicer določen odstotek od skupnega zneska teh dohodkov.

V letu 1968 je znašal ta odstotek 7,6 (planirano din 32.000.000, realizirano din 32.673.000), v letu 1969 pa 12 odstotkov (planirano din 34.800.000.—)

Pri predlaganem prenosu financiranja dosedanjega zveznega dodatka za borce na republike bi bilo treba proučiti, katera sredstva in koliko odstotkov teh sredstev naj bi federacija odstopila republikam za prevzem dosedanjih zveznih obveznosti.

Zaradi izboljšanja položaja invalidov narodnoosvobodilne vojne, katerim ta invalidnost preprečuje nadaljnjo zaposlitev, bi bilo potrebno uzakoniti ugodnost, da se invalid narodnoosvobodilne vojne upokoji, kot da bi imel polno delovno dobo, če zaradi te invalidnosti ne more več delati. Zdravstveni položaj vojaških vojnih invalidov se namreč neprestano slabša, posledice invalidnosti pa so s starostjo čedalje večje. Vojaški vojni invalid polne delovne dobe ne more doseči samo zato, ker je njegova invalidnost v zadnjih letih tako napredovala, da mu celo preprečuje poklicno udeležbo.

Glede zdravstvenega zavarovanja borcev narodnoosvobodilne vojne je treba pripomniti, da ga iz statusa borca nima nihče, razen nosilca »Spomenice 1941« in vojaški

vojni invalid. Verjetno je treba premisliti, če ne bi bilo umestno dati zdravstveno varstvo vsem udeležencem narodnoosvobodilne vojne, ki ga nimajo iz kakšnega drugega naslova. Ker imajo takšno zdravstveno varstvo v SR Sloveniji že kmetje — borci (če so sodelovali z NOV od 1. 1. 1945 do konca vojne), uvedba takšnega zdravstvenega zavarovanja ni problematična, saj število teh borcev vsaj v naši republici ni veliko.

Zvezni in republiški predpis o vojaških vojnih invalidih dokaj podrobno ureja njihov status. Kakšne novejšie oblike varstva najbrže ne bi bilo treba uvajati, prav gotovo pa bi bilo treba proučiti obseg dosedanjih njihovih pravic. Predvsem gre za invalidnino, o katerih usklajevanju govorimo že dalj časa. Vojaške vojne invalidnine je treba uskladiti z osebnimi dohodki, ker je znano, da pri povečevanju močno zaostajajo za njimi. Višino invalidnin je treba uskladiti z osebnimi dohodki, ki seveda upoštevajoč odstotek invalidnosti. Sedanje invalidnine posebno pri najtežjih invalidih ne predstavljajo nadomestila za izgubljeno delovno sposobnost. (Predvideno je, da bodo invalidnine usklajene v razmerju z osebnimi dohodki, kot je bilo v letu 1959. Del usklajevanja smo že opravili. Kaže, da bomo v letu 1970 imeli za 23 odstotkov večje invalidnine, do kraja pa bo usklajenitev opravljena v letu 1971).

Borčevski dodatek je treba čimprej prenesti v pristojnost republike. Republike bodo v tem primeru realnejše ocenile, kakšen dodatek naj bi dobivali borci glede na ekonomski položaj.

Pri nosilcih »Partizanskega spominskega znaka 1941« je treba dopolniti zakon na ta način, da bodo imeli vse oblike zdravstvenega varstva, torej tudi klimatsko toplotno zdravljenje v naravnih zaviliščih. Te pravice sedaj nimajo, ker so pri tej obliki zdravljenja izenačeni z ostalimi občani. V SR Sloveniji je še nekaj več kot 1.400 nosilcev »Spomenice«, kar glede klimatskega in toplotnega zdravljenja prav gotovo ne pomeni velikega problema, zanje pa je ta oblika zdravljenja močno pomembna, gre namreč za najbolj zdravstveno prizadet del borcev NOV. Tudi nadomestilo za letni odhiti je treba povečati. Pri sedanjih ekonomskih razmerah sedanja višina nadomestila za letni odhiti ne zadošča.

Glede republiške zakonodaje velja pripomniti, da jo je treba nenehno izpopolnjevati, predvsem pa je treba paziti na pravočasno povečevanje invalidskih prejemkov. To ne pomeni le povečanja teh prejemkov, ampak tudi pravilno in pravočasno upravljanje cenov, ki določajo obseg uživalcev in njihovih pravic. To velja za republiški zakon o vojaških vojnih invalidih, za zakon o borčevskem dodatku ter za zakon o zdravstvenem zavarovanju kmetov — borcev. Spoštovati je treba načelo, da z zniževanjem števila upravičencev po posameznih zakonih ne smemo zmanjševati sredstev za njihovo varstvo, ampak je treba varstvo izpopolnjevati ter ga tudi materialno krečiti.

Ta sestavek nima namena dati celovitega prikaza, kako so urejene pravice borcev v naši zakonodaji oziroma v posameznih zakonih. Dosegel pa bo svoj namen, če bo posameznemu borcu ali invalidu pokazal, v kateri zakonski predpis naj pogleda, da se bo seznanil s svojimi pravicami in da bo lahko ugotovil, če mu upravni organi vse v zakonu napisane pravice tudi dajejo. Borci narodnoosvobodilne vojne in vojaški vojni invalidi morajo biti bolje seznanjeni s predpisi, ki določajo njihove pravice in njihov položaj. Zato bi morda ne bilo napak, če bi TV-15 posamezne zakone, o katerih sem tukaj govoril, v naslednjih številkah bolj natančno razčlenil.

Ljubljana, 21. 11. 1969

JUST MIKLAVC

Politični razgledi

»Bilo je jutro. Jedli smo, ko so na vas začele padati topovske kroglice. To ni bilo prvič. Pognali smo se v zaklonišča. Trajalo je kakšne pol ure, nato pa smo zaslišali helikopterje. Bilo jih je osem, tistih velikih za prevoz vojakov. Iz njih so stopili ameriški vojaki in prišli v vas. Ukazali so nam, naj vsi pridemo iz hiš in zaklonišč, vsi, moški, ženske, stari in mladi, tudi matere z dojenčki. Odpeljali so nas nekaj sto metrov iz vasi, potem pa ukazali, naj počepnemo. Nismo se bali, vse je potekalo v miru, saj niti nismo dobro razumeli, kaj hočejo. Vsi Američani so imeli puške. Nenadoma smo zagledali skupino vojakov, ki je pripravljala orožje, kakršnega še nikdar nisem videl, postavljeno na trinožnik. To je bil začetek panike. Ženske so začele jokati, otroci pa kričati. Menih je pokazal vojaku svoje dokumente, vojak pa je odkimal, rekel je samo: »sorry« (žal mi je). In streljanje se je začelo. Bil sem med prvimi, ki jih je zadelo: dobil sem kroglo v nogo. Padel sem, drugi pa so popadali name. Nisem se upal ganiti in prav gotovo me je to rešilo.«

Tako je pred nedavnim pripovedoval novinarju Do Chuc, oseminštridesetletni kmet iz My Laija, enega izmed zaselkov v južnovietnamski pokrajini Quang Ngai, kjer so vojaki kompanije C 1. bataljona 20. polka 11. brigade divizije Americal 16. marca 1968 pobili petsto sedemdesetletnih vaščanov, predvsem starcev, žena in otrok — tudi dojenčkov. Streljali so jih z avtomatskimi puškami in brzostrelkami, metali na kupe trupel ročne bombe, metali bombe v hiše, vlekli ljudi za lase iz zaklonišč in jih ubijali. Zadeva je prišla na dan konec novembra in stari demokratični senator Stephen Young je po tistem, ko je videl uradno projekcijo diapozitivov, izjavil: »Dejanje, katerega zverinstvo je vredno zločinov, zagrešenih v Hitlerjevih časih.« Senatorji in kongresmeni so bili ogorčeni, nekaterim je postalo slabo.

Slabo je tudi vsej Ameriki, ko je zvedela, da je v Vietnamu postala enaka Franciji v Indokini, na Madagaskarju in v Alžiru, da je postala enaka Nemcem v Oradourju, Kragujevcu, Lidicah ali na vzhodni fronti.

Pokol se je v Ameriki spremenil v afero. Prvi obtoženec je 26-letni poročnik William L. Calley, ki je vodil pokol. Na zatožni klopi je tudi poveljnik kompanije C, kapetan Ernest

Pokol v Vietnamu

L. Medina, star 43 let (trinaest let vojak), ter še 24 vojakov in nižjih oficirjev. Sodišče bo ugotovilo, kdo je izdal ukaz za pokol, zakaj je ukazal pobiti vse vaščane »s prašiči in kurami vred«. Naj bo tako ali drugače, eden izmed vojakov je rekel: »Calley je vse videl in lahko bi nas zaustavil.«

Kako je Amerika (in potem tudi svet) zvedela za ta pokol?

Na kalifornijski univerzi v Claremontu študira književnost 23-letni Ronald L. Ridenhour, vietnamski veteran, ki pa 16. marca lani ni bil v vasi My Lai, med ameriški vojaki imenovani »Pinkville« (Rožnato mesto: skupaj z bližnjimi zaselki My Song, Tu Cung in Truong An.). Zvedel je za pokol iz pripovedi vojakov, zbral dokaze in pričevanja, posvetil temu veliko svojega časa, ko se je demobiliziral, naposled je napisal dva tisoč besed dolgo pismo ter ga poslal predsedniku Nixonu ter še trideseterici politikov in uradnikov. Odločilno pa je bilo Ridenhourjevo srečanje z narednikom Michaelom Bernhardtom, ki 16. marca lani ni hotel streljati in ki je bil zdaj pripravljen pričati. Njegovo pričevanje 18. novembra letos je bilo odločilno, da je zadeva prišla v javnost. Prišle so tudi fotografije vojaškega fotoreporterja Ronald L. Haeblerja, ki je bil 16. marca 1968 s kompanijo C v »Pinkvillu«. (Nekaj dni prej so fotografije izšle že v cleveandskem listu »Plain Dealer«).

V ameriških listih je bilo potem mogoče brati tudi o drugih podobnih primerih: od posilitev in ubojev do »nagradnega tekmovanja«, ki ga je neki poveljnik brigade razpisal za 10.000 ubitega Vietnamca. Nagradjeni vojak je potem teden dni užival razkošje polkovnikovega prebivališča, kazali pa so ga tudi novinarjem.

»Newsweek«, ki je med prvimi listi na svetu pisal o pokolu, poskuša dati tudi razlago za takšno ravnanje, čeprav ga ne opravičuje. Ameriški vojaki v Vietnamu živijo v svojem svetu taborišč, edini civilisti, s katerimi imajo opravka, so berači, črnoborzi, prostitutke, soferji taksijev in vohuni, ki delajo za partizane. Nihče jih ne mara, vsak vaščan je njihov sovražnik, ženske opravljajo izvidniške posle, otroci obveščajo starše, ko se bližajo ameriški vojaki. In če enota ameriške vojske izgubi v spopadih veliko vojakov, tedaj preživeli podivjajo.

Vendar ta razlaga ne velja za pokol v »Pinkvillu«: tja so vojaki prileteli s helikopterji ter mirno in brez bojev zbrali ljudi in jih postrelili na poprejšnji ukaz. Torej so »le izpolnjevali povelja«: takšne izgovore poznamo že s procesov proti nacističnim zločincem.

Toda kako je mogoče, da je Amerika zvedela za pokol šele poldrugo leto po dogodku? Glede na to, da so se poročila FNO zdela »napihnjena«, in na to, da ameriški vojaški in politični krogi hočejo prikriti resnico, se je uveljavila praksa, da Saigon in Washington zmerom zanikata nasprotnikove trditve ali pa jih »ne komentirata«. Tako je bilo že s poročili o bombnih napadih na Severni Vietnam. Ameriška javnost se je zavedla njih razsežnosti šele tedaj, ko je iz DR Vietnam prišel slaven ameriški novinar in pisal o tem. Tudi objavljen tuja pričevanja so šla mimo Washingtona. Tokrat so se morali o pokolu razpisati takšni časopisi, kot so »Newsweek«, »New York Times« in »Time«, da so se uradni krogi zmenili za zadevo, o kateri so gotovo morali slišati že dosti prej.

Washingtonske oblasti se niso zmenile za obtožbe v letu 1968, čakale so na pismo nekdanjega vojaka Ridenhourja. Toda FNO Južnega Vietnam je ta pokol nekajkrat omenila v dokumentih, ki so krožili po svetu. List »Južni Vietnam v boju« je 15. maja lani posvetil pokolu 5. stran. Povzel je poročilo, ki ga je komite FNO za pokrajino Quang Ngai poslal agenciji Giai Phong. To poročilo je bilo objavljeno v »Vietnamskem biltenu«, ki izhaja v Franciji. O pokolu je bil govor v poročilu za grenobelsko konferenco pravnikov o Vietnamu. Pričevanje narednika Michaela Bernhardta se skoraj dobesedno ujema s trditvami v omenjenih vietnamskih poročilih.

KOMENTATOR

Maksu Medvedu - Bojanu v spomin

Tistega usodnega dne sem se vrnila domov s seje okrajnega komiteja SKOJ za Kömen, da se pripravim za popoldansko sejo OK SKOJ za Sežano. Tudi preobleči bi se morala, da pred Nemci in fašisti ne bi vzbujala suma. Na območju Sežane je bilo namreč mnogo postojank.

Doma nisem bila niti pol ure, ko potrkajo na vrata aktivistka Sava iz pokrajinskega komiteja SKOJ, aktivistka Marija-Fenička iz našega OK SKOJ ter Maks Medved-Bojan, naš sekretar. Povedali so, da se je treba nemudoma povezati z OK SKOJ za Trst. V Trstu so baje zaprli več aktivistov in zveza s tržaškimi komitejem je pretrgana. Prišla je še članica OK SKOJ za Sežano tovarišica Milena. Tovariš Bojan ji je izročil pošto za aktivistko Zmago, ki naj bi nemudoma poiskala zvezo s Trstom.

Ko je tovarišica Milena odšla, smo posedli okrog mize. Hitro smo jedli, kajti bili smo lačni. Tu in tam smo se pogovarjali o našem delu in načrtih. Pred nekaj dnevi smo namreč pričeli tekmovanje »Svoboda«; pripraviti je bilo treba številne mladinske sestanke in opraviti še mnogo drugega dela.

Mati nam je prinesla še toplih pogač. Ko se je vračala iz sobe v kuhinjo, je pred vratmi stal fašist s hitrostrelko.

Obstali smo kot okameneli. Fašist nas je zagledal in planil v sobo. Bojanu, ki je nosil vojaški suknjič ter opasač s pištolo, je nastavlil hitrostrelko na prsi. Bojan do svojega orožja ni mogel, pa je bliskovito udaril in v tistem hipu sta se skojevec in fašist že valjala po tleh. Bojan je bil spretnější in hitrejši. Zbežal je na dvorišče. Toda še preden je fašist

utegnil pograbiti hitrostrelko in ustreliti za Bojanom, je na dvorišču zaregljala strojnica in pokosila 21-letnega skojevca. Njegove zadnje besede so bile: »Smrt fašizmu!«

Bili smo obkoljeni; na dvorišču je bilo polno fašistov. V tem strašnem trenutku sem se spomnila, da moram rešiti vsaj tovarišici, ki sta bili v hiši. Hitro sem ju potisnila v hišni bunker in omaro trdno pritisknila k odprtini v zidu. Ravno toliko časa sem se imela, da sem z mize pobrala papirje in jih vrgla v peč. Fašisti so planili v hišo. Za lase so me zvelikli k mrtvemu Bojanu. Preiskali so hišo od strehe do kleti, pa nič našli. Potem so me začeli zasliševati. Na vsa vprašanja sem odgovarjala »Ničesar ne vem«. Niso mi verjeli, ko sem trdila, da sta dekletki zbežali. Klofutali so me in vsako vprašanje podkrepili z udarcem s puškinim kopitom. Zatem so preiskali še sosednje hiše.

Stala sem poleg mrtvega Bojana, prepričana, da tudi meni tečejo zadnji trenutki življenja. Pa me niso ustrelili. Z Bojanom vred so me vrgli na voz in odpeljali v postojanko. Vso pot sem upala, da nas napadejo partizani, toda žal ni bilo v bližini nobene enote.

V postojanki so me spet pretepali, klofutali in me pljuvali. Zaman, ničesar nisem izdala. Sicer so fašisti pri Bojanu našli seznam vseh članov in članic našega komiteja, toda kaj več kot je bilo napisano v beležnici, fašisti niso zvedeli. Po nekaj dneh mučenja so me izpustili.

Mrtvega Bojana je ponoči mladina iz Koprive skrivaj odnesla izpred postojanke na pokopališče, ga pokopala in zaslula grob s cvetjem.

Republiško tekmovanje invalidov v Ljubljani

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije je priredila republiško športno tekmovanje dne 9. novembra v Ljubljani. Nastopilo je 160 tekmovalcev, ki so se pomerili v kegljanju, streljanju, šahu in namiznem tenisu. Sodelovali so športniki invalidi iz Slovenjegrada, Maribora, Nove Gorice, Kopra, Tržica, Kranja, mladinci iz šole za defektno mladino iz Kamnika in Ponikeve na Dolenskem, gluho-nemi in Zveza slepih Slovenije iz Ljubljane.

Kegljanje je bilo na šest steznem avtomatičnem kegljišču »Maksa Percar«. Najbolj množično so bili zastopani kegljači, ki jih je nastopilo 107. Posamezniki so tekmovali po stopnji invalidnosti v sedmih skupinah. V prvi skupini je bil zmagovalec Angel Spacal iz Ljubljane, podrl je 327 kegljev; v drugi je zmagal Ivo Pevec iz Kranja s 341, v tretji Stane Kosovel iz Maribora 397, v četrti Anton Tkalec iz Maribora 397, v peti Henrik Jereb iz Kranja 404, v šesti Franc Bombač iz Kranja 371 in v sedmi skupini Stane Jakša iz Ljubljane s 418 podrtimi keglji.

V borbenih partijah je nastopilo sedem ekip: iz Kopra, Maribora, Ljubljane, Kranja, Slovenjegrada, Tržice in ekipa gluho-nemih iz Ljubljane. Ekipa iz Kopra je to pot zmagala z lepo tehnično igro. Posebno v drugem delu igre je moštvo gradilo premišljene pozicije v čiščenju in podrl 358 kegljev. Najboljši igralec koprskeske desetine je bil Emtrčan. Njim sledi ekipa iz Ljubljane s 351 keglji. Najboljši igralec je bil Stane Jakša. Tretje mesto je dosegel Maribor s 343 keglji. Tekmovalci so imeli smolo saj so bili več let zmagovalci. Sledijo Kranj 330, Slovenj Gradec 322, Gluhonemi 317 in Tržič 306.

Tudi strelci so nastopili po kategorijah invalidnosti; po štirje strelci. Od 800 možnih zadetkov so strelci iz Ljubljane zaslužen osovili prvo mesto s 674 krogi. Najboljši strelci iz Ljubljane so bili Franc Vršaj, od 200 možnih krogov je zadel 172 krogov. Za njimi so se vrstili strelci iz Maribora s 645 krogov. Njihov strellec Mile Čurčić je tudi zadel 172 krogov, sledi Nova Gorica 579, Kranj 545 in tako dalje.

V šahu se je pomerilo osem ekip po štirje šahisti iz Maribora, Kranja, Zveza slepih, Ljubljane, Slovenj Gradec, Sola za defektno mladino iz Ponikeve in Kamnika. Zveza slepih je bila zmagovalca tega turnirja, sledijo Ljubljana, Slovenj Gradec, Kranj in tako dalje. V namiznem tenisu so nastopile tri pomlajene ekipe po pet igralcev in to: mladinci šol za defektno mladino iz Kamnika in Ponikeve, ter iz Maribora. Ekipa iz Maribora je z lepo tekmo zaslužila zmago, drugo mesto si delita Ljubljana in Kranj. Vse ekipe zmagovalcev, kakor tudi posamezniki po kategorijah invalidnosti so prejeli praktična darila. Kegljaška ekipa iz Kopra pa je prejela prehodni pokal.

Predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Miro Vesel je naglasil pomen rekreacije invalidov. Med športniki invalidi je bilo opaziti mnogo novih obrazov, ki se vključujejo v razne športne panoge in tako bodo kmalu začeli nadomeščati stare športne veterane.

Vinko Boveon

Dobro je če veste...

VEČINA HIŠ V IVANJSKIH VAŠEH JE POKRITA S KAMNITIMI PLOSCAMI, ki jih pridobivajo v bogatem rudniku v okolici vasi Mače. Težke kamnite plošče so najboljše obramba pred viharji in burjami, ki divjajo v teh krajih. Poleg vsega drugega so neprimerno cenejše ko strešniki vseh drugih vrst. Pravzaprav gre za neko vrsto okrasnega kamna modre in črne barve, za katerega se v zadnjem času zanimajo tudi neka gradbena podjetja.

V ZSSR ŽIVI KAKIH 22.000 STOLETNIKOV, vseh prebivalcev v tej deželi pa je 240.000.000. Ta podatka sta navedena v knjigi, ki jo je napisal dr. Ramazan Alikišev in ki se imenuje »Ultrastoletniki v Dagestanu«. V Dagestanu, v eni najmanjših in najredkeje naseljenih sovjetskih republik, na Kavkazu, je 644 stoletnikov. Prvakinja najstarejših žensk je Ašura Omarova, starejši ko ona pa je po vsem svetu znani Širali Mislumov, ki je prekočeval 164. leto. Ašura Omarova je praznovala že 159. rojstni dan ter je še zelo aktivna, sama opravlja vsa gospodarska dela. V čem je skrivnost dolgega življenja? Vsi ti stari ljudje živijo v visokih planinah, vendar pa je tudi neki Moskovčan prekočeval 132. leto. Vsi stoletniki so v življenju mnogo delali, delali so in delajo neprenehoma tudi v visoki starosti. Vsi uživajo preprosto hrano: sadje, zelenjavo in mlečne izdelke, skoraj nobeden ne kadil in ne pije alkoholnih pijač. Pri vsem tem pazijo, da se ne prenapenjajo, da se prehuje ne utrudijo, da se umivajo in kopajo, da so vedno dobre volje — tudi to so pogoji za dolgo življenje. Naposled še: šport in telovadba, če opravlja človek delo, pri katerem sedi. To so — je rečeno v omenjeni knjigi — izsledki, ki so jih ugotovili na kongresu za gerontologijo (nauk o starostnih pojavih in procesih) v Moskvi.

CESARE LOMBROSO (1836—1910), italijanski znanstvenik, zdravnik, psiholog in kriminalist je utemeljil nauk o »rojenem zločincu«, trdil je in dokazoval s številnimi podatki, da se zločinec že rodi kot zločinec. Genetika — t. j. nauk o zakonih dednosti — je v poslednjih letih potrdila, da se nagibljejo k zločinstvu tisti ljudje, ki imajo v svojih celicah nenormalno (večje) število kromosomov (barvnih teles v celičnem jedru, nosilcev dednih lastnosti). Ta najnovejša znanstvena dognanja vsiljujejo človeku vprašanje, ali so takšni ljudje pravno odgovorni za svoja dejanja. Pred kratkim je neko pariško sodišče, prvo v Evropi, upoštevalo pri nekem zločincu kot olajševalno okolnost kromosomsko nepravilnost oziroma izjemnost. Potemtakem je potrjena Lombrosova teorija, da se zločinec rodi kot zločinec, in sicer prav zategadelj, ker ima v celicah nekaj odvečnih kromosomov. Za zdaj je še nereseno vprašanje, ali je potrebno ravnati s takimi zločinci prizanesljivo ali blago, ker pač niso krivi, da so se takšni rodili, ali pa jih je treba, da bi se družba zavarovala, kratko in malo za vselej odstraniti.

KAMSIN je vroč, suh južni puščavski veter, ki piha v Egiptu ter pogostoma nosi oblake prahu in peska. Kamsin piha od aprila do začetka poplavl reke Nila. Tedaj močno posuši zemljo. Ta veter je dobil ime po arabski besedi, petdeset, ker pač piha po navadi petdeset dni, od početka aprila do konca maja. Ta veter, poznajo tudi v Adenskem zalivu kot vroč veter, ki piha v jugozahodni smeri s kopnega ter povzroča temperaturo, ki doseže v senci 40 in več stopinj Celzija.

CVET MED PIVI

Laško PIVO

Franček Saje:

Boj klerofašistične „Straže“ proti osvobodilnemu gibanju

2. Slovenska narodna vojska mora biti garancija, da se bo uresničil maksimalni slovenski program, ki ga zastopa in ga je obelodanila slovenska mladina (le stražarji — op. F. S.).

Ali odgovarjajo oddelki, ki se imenujejo Mihajlovičeve čete, našim zahtevam, naj odgovori današnja debata starešinstva.

Te predloge je Casar sporočil »poslovodnemu predsedniku stranke g. Natlačenu«, kot je Casar poročal na sestanku starešinstva 23. avgusta. Natlačen mu je odgovoril, da tudi SLS želi, da bi bili ti oddelki takšni, kot so predlagali stražarji. Hkrati je v imenu klerikalne stranke Casarja »ponovno prosil, naj stražarji sodelujejo pri snovanju bele garde in v njej uveljavljajo svoja stališča.

Ker je propadel stražarski predlog italijanskim oblastem, da bi bili oni glavni organizatorji bele garde, so začeli odhajati v belogardiistične enote, ki jih je organiziral Mihajlovičev štab za Slovenijo pod poveljstvom majorja Novaka kot legalizirane četniške odrede.

Stražar Janez Jelen je v Novakovi Legiji smrti pod Gorjanci uveljavljal stražarska stališča kar s peklenjskim strojem, ki ga je 2. oktobra 1942 s prijatelji v Hrušici postavil pod posteljo Mihajlovičevega oficirja Radovana Slanca iz Litije. Namesto Slanca je legel v posteljo mihajlovičevski narednik Mamilović in postal žrtev atentata. Mihajlovičevci pa so ubili stražarja Jelena.

Prav tako so stražarji ostro kritizirali Slovensko zavezo. O njenih

ustanoviteljih je Casar 26. marca 1942 zapisal v dnevnik, da so to »pravi generali brez armade. Ljudi, še manj mladine, od teh nihče nimam.

Stražarsko starešinstvo je 4. oktobra 1942 razpravljalo o programu Slovenske zaveze in ga obsodilo. Svoje ugotovitve so stražarji 9. oktobra pisмено sporočili vodstvu SLS. V pismu so najprej opozorili na svoje težnje: 1. »Priznanje vsega pripadajočega mu narodnega ozemlja«, 2. »lastna narodna suverenost«, in 3. »neposredni ozemeljsko-politični stik s Čehi in Slovaki«. Zatem so ugotavljali:

»Program v »Slovenski zavezi« združenih strank je jasno poudaril samo prvo od teh treh slovenskih teženj v tem zgodovinskem trenutku. Pravice do lastne slovenske narodno-politične suverenosti je ta program že v prvi odstopil skupni jugoslovanski državi... Tretje zahteve pa omenjeni program sploh ne vsebuje ter se sploh ne meni za vprašanje politične in gospodarske preureditve srednjeevropskega prostora...«

Stražarji so menili, da mora slovenski program »ugotoviti tiste širše politične in gospodarske okvare, v katere se želi v lastnih stvareh suverena slovenska država prostovoljno vključiti. Nato so modrovali:

»Ugotavljamo, da je med tem stališčem in pa med programom SZ bistvena razlika. Tam je gornje načelo postavljeno na glavo. To ni le nelogično, temveč tudi nepredvidno. Kaj, če bi n.p.r. zavezniki namesto »povečane in razširjene kraljevine Jugoslavije« postavili srednjeevropsko zvezo severnih in južnih slovanskih držav, v kateri bi mogla Slovenija biti ena izmed neposrednih zveznih državnih enot. Isto velja tudi za primer, da bi namesto prejšnje unitaristične Jugoslavije nastala zveza jugoslovanskih držav... In končno ni mogoče popolnoma izključiti primera, da bi Balkan po sedanji vojni prišel v območja sovjetskega vhoda. Ali naj slovenski narod tudi v tem primeru že apriori veže svojo usodo s Balkanom? Jasno je, da nas v takem primeru ne sme in ne more vezati nobena dosedanja deklaracija...«

Po Natlačenu smrti so voditelji Straže pogosto obiskovali razne veljake klerikalne stranke in jim sporočali svoje predloge, opozorila in proteste. Dr. Ciril Zebot je v razgovoru z ing. Sodjo 8. oktobra 1943 izjavil, »da so bili dnevno pri Avsenaku, pri Milošu (Staretu — op. F. S.) in pri Smeruju, da bi preprečili razne napake.«

Ko je major Novak v začetku februarja 1943 začel zbirati belogardiste za četniško »ilegalno«, pri čemer ga je podpirala tudi klerikalna stranka, so stražarji odločno nastopili s pismom, ki so ga 18. februarja 1943 poslali »Slovenski legiji in SLS v Ljubljani«.

V pismu so zatrjevali, da je »jugoslovanska vojska takoj prve dni po napadu na Jugoslavijo zapustila slovensko ozemlje«, kasneje pa je KP »začela pod krilatico »Osvobodilne fronte« organizirati svojo revolucionarno milico...« Trdili so, da je »končno dolenski in notranjski kmet zagrabil po samoohranbi...« Iz tega so izvajali:

»4. Dejstvo je, da se smatrajo imenovane samoohranbene enote kot spontane ljudske tvorbe z neposrednim namenom slovenske vojaške obrambe proti dejanski komunistični revoluciji in kot osnova bodoče slovenske narodne vojske.

5. Predstavniki bivše jugoslovanske vojske torej nimajo niti pravne niti moralne niti dejanske osnove za to, da bi sedaj samovoljno razpolagali s to slovensko samoohranbeno organizacijo...«

Na koncu pisma so stražarji zatrjevali klerikalni stranki, da bi »največje zločinstvo nad žrtvami,

ki so jih prispevale Vaške straže v borbi proti notranjemu narodnemu sovražniku, pomenilo ustanavljanje kakih posebnih ilegalnih oddelkov.«

Ker vodstvo klerikalne stranke ni upoštevalo teh stražarskih stališč, je Straža začela gonjo proti Slovenski legiji in svojim ljudem prepovedovala članstvo v njej.

Vodstvo Straže je v obširnem pismu 9. oktobra 1942 predložilo vodstvu SLS »svoje gledanje na slovensko vprašanje z vidikov evropske preureditve po sedanji vojni«. V njem je ponavljalo svoja že omenjena gledišča in jih utemljevalo.

Končno je tudi klerikalna stranka izdelala »programsko stališče SLS« in ga v začetku junija 1943 poslala svojim zaupnikom v inozemstvo. V njem je SLS izjavljala, da Slovenci »so in bodo najhujši nasprotniki vseh srednjeevropskih načrtov«, s čimer je zavrnila stražarski slovenski program.

Na program SLS so stražarji skupaj z Mirkom Javornikom, urednikom »Slovenskega doma«, 13. junija 1943 odgovorili s »slovensko izjavo« pod formo »Mladi intelektualci SLS«. V njej so trdili, da so »zastopniki vseh slojev in stanov slovenskega naroda iz vseh slovenskih dežel vsestransko razmotrili možnosti... narodnega življenja v novi Evropi.«

»Po volji, pobudi in s podporo

Sovjetske Rusije, ki na našem ozemlju zasleduje zgolj svoje ideološke in imperialistične namene... je bil na našem ozemlju organiziran poskus komunistične socialne revolucije. Ta poizkus je bil naperjen izključno proti slovenskemu ljudstvu in njegovim koristim... Okupatorju ta revolucionarni nastop ni povzročil niti najmanjših težav ali strategične ali stvarne škode... Cilji te revolucije so bili protislovenski, protijugoslovanski ter protizavezniški. Njeni voditelji so v dokazanem sodelovanju z okupatorjem za vsako ceno skušali preprečiti ustanovitev enotne slovenske narodne fronte za boj proti okupatorjem v pravem trenutku in na povelje s pravega mesta...«

»Mladi intelektualci SLS« potem izjavljajo, da pričakujejo rešitev »samo od Združenih držav ter Velike Britanije«. Zahtevajo Veliko Slovenijo, ki naj se kot zvezna država vključi v srednjeevropsko zvezo.«

Stražarji so svojo izjavo poslali v inozemstvo in »članom delovnega odbora« bivše SLS v Ljubljani. Tem so v spremnem pismu očitali, da pogledi v programskem stališču SLS ne izražajo težnj SLS, čeprav so bili njeni voditelji nanje že opozorjeni. »V primeru, da bo tudi to opozorilo ostalo brez uspeha, bomo smatrali, da je nastopil trenutek, ko morajo biti v

Kaplan Anton Šinkar, četniški in belogardiistični »kurat«, na kočevskem procesu 11. oktobra 1943 obsojen na smrt.

interesu SLS... končno razpršene vse dosedanje utvare...«

Odnosi med Stražo in vodstvom SLS so se še kar naprej zaostrovali. V »Dokumentacijah« so stražarji 4. julija 1943 objavili članek »Konec kapitulantske miselnosti«, v katerem so klerikalnim veljakom očitali saboterstvo in kapitulantstvo.

(Nadaljevanje)

SAP — LJUBLJANA
Oddelek za turizem
LJUBLJANA — Titova 38
PRIREJA IZLETE:

— 30. dec. 4-dnevni izlet na silvestrovanje v kneževino Lichtenstein: Celovec — Kitzbühl — Schaan — Brener — Dobbiaco — Spittal — Ljubljana.

— 31. dec. 4-dnevni izlet na Koroško s silvestrovanjem v Kirschenteuer-u (prijetni avtobusni izleti v okolico)

— 31. dec. 3-dnevni izlet na silvestrovanje med Slovenci na Koroškem v dolini Roža.

— 2. jan. 70. 1-dnevni izlet v Slovenjgradec — ogled galerij — Dobrna — kopanje — večerja s savinjskimi specialitetami.

— 2. jan. 70. 2 dnevni izlet na Tržaško. Gorica — Palmanova — Oglej — Gradež — Monfalcone — Trst.

— Ljubitelji košarke obveščamo, da imamo v predprodaji vstopnice za svetovno prvenstvo v košarki meseca maja 1970.

— Šolska vodstva in kolektive obveščamo, da nudimo najsoodnejše avtobuse po posebnih cenah za izlete po domovini in v inozemstvo.

Zahtevajte programe in informacije v poslovalnici v Ljubljani, Titova c. 38, tel. 314-922 in 315-342.

DARWIL

TRST piazza s. antonio nuovo 4/I-II

Biseri Darwilove proizvodnje 1969

LORD 71 in LADY 71

Societa

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejše pri urah DARWIL — ugrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR' cronometer je pojem elegancie in točnosti.

DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK
DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970.
GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

DARWIL

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22-KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijol
Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA.
Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji.
Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije.

Okrogle in oglate

ZNACILNO ZA NEMCE... Nemški pisatelj Heinrich Böll je pisal v nekem članku o značilnostih nemškega naroda in je, med drugim, ugotovil: »Ljudstvo se vedno upira v napačen trenutku in iz napačnih pobud.«

VSJAJ ZASČITA, KAKRŠNO IMA ŽIVINA... Neki ameriški senator je utemeljeval v Kongresu predlog o nadzorstvu nad mamili in je ob tej priložnosti opozoril na besede umorjenega predsednika Kennedyja: »Čas je, da damo Američanom, odraslim in otrokom, vsaj takšno zaščito pred zastrupljanjem, kakršne so od 1913. leta dalje deležni pri nas prašički, ovce in druga živina.«

POSILANSTVO RAZNJA... Znameniti francoski romanopisec, novelist in kritik Anatole France (1844–1924) je napisal: »Francoska kuhinja je prva na svetu. Ta slava bo zbledela nad vsem, ko bo človeštvo, modrejše kot današnje, cenilo bolj razen kot meč.«

ZAMASIMO JIM USTA Z — VODKO... J. Donner, predsednik glavne finskega mesta Helsinkij, je dejal na nekem zborovanju turističnih delavcev: »Za mnoge Švede smo Finci mračni ljudje, ki neprenehoma vih-tirajo nože in se nalivajo z vodo. Če bi hoteli mnenje spremeniti, bi morali porabiti ogromna sredstva. Najpreprostejše in najcenejše bi bilo prizadevati si, da priljubimo Švedom finsko — vodo.«

PRIJATELJSKA USLUGA... Aleksander Korać, komponist, je srečal starejšega tovariša Simića, drugače svojega dobrega prijatelja, in se mu zahvalil: »Zahvaljujem se ti, prijatelj, ko bi ne bilo tebe, ne bi bil prišel na opatijski festival s tremi skladbami.« Simić se je začudil: »Saj vendar nisem bil v žiriji!« »Prav zaradi tega!« se je zasmejal Korać.

DOMISLJAVOST: Safet Isović je nedavno dejal v nekem pogovoru: »Ni res, da kompozicija ustvarja peveca, marveč popolnoma obratno: pevec ustvarja komponista. Seveda mislim pri tem na odlične pevece.«

V BEOGRADU PRIPOVEDUJEJO NA RACUN PROGRAMA TV BEOGRAD NEKOLIKANJ ROBOTO SALO: Neki človek stopi v trgovino in vpraša: »Imate brisalnice za televizorje?« »Brisalnice? Nikdar nismo slišali, da je mogoče dobiti kaj takšnega. In čemu vam bodo?« »Veste, v vsej naši hiši imam edino jaz televizor in vsi gledajo program pri meni ter plavajo nenehno na ekran...«

STUDIJSKO POTOVANJE ZA UMETNO OPLAJANJE KRAV. Vinogradniki iz Kragujevca in njegove okolice so se nedavno napotili na omenjeno študijsko potovanje po Evropi. Vse kaže, da so se živinodravni specializirali bolj za proučevanje avtobusnega ko kravjega droba... Pri vrnitvi so namreč iztakli cariniki odkrili v tem drobu precejšnje količine neprijavljenega blaga, ki je bilo, verjetno, namenjeno za umetno oplajanje — avtobusov...

MARIJA CRNOBORI, ZNANA IGRALKA, ISTRSKA ROJAKINJA, SI JE TAKOLE PRIVOŠČILA SODOBNE IGRALCE: »Ko sem bila mlada, so zahtevali samo, da naj igram. Zdaj pa mladi igralci plešejo in prepevajo, se boksajo, se zmerjajo, se slačijo... Oh, doklej bo še tako, ko bi to mogla vedeti! Ali bom dočkala čas, ko bodo igralci spet samo igrali?«

PREDNOST GOBEZDALOM! V novi upravni odbor reškega pristanišča ni bil imenovan neki izredno dober in prizadeven delavec, čeprav je bil vsestransko priporočen in predlagan. Utemeljitev: premalo govori... In, da bi ga vrag, preveč dela!

NESMOTRINA IN NEPREMISLJENA IZJAVA. Izak Amar, upravnik Savremene pozorišča (sodobnega gledališča) je nedavno izjavil, da znaša najmanjša plača članov Drame 80.000 starih dinarjev. Ker ima precejšen del igralcev Drame samo 70.000 starih dinarjev na mesec, zahtevajo igralci izplačilo razlike, pa čeprav bi moral upravnik seči v svoj žep... Ko bi se bil Amar pravočasno ugriznil v jezik, bi ga bilo zbolelo, a konec koncev bi bilo vse skupaj precej manj boleče.

LEPOTA MINE, NEUMNOST JE VEČNA. je napisal Johann Nestroy, dunajski igralec in pisec komedij.

Zgodovina vohunstva

Mata Hari in „gospodična doktor“

(II)

Nemška vohunska organizacija je nastala sredi 19. stoletja, okoliščine za to pa so bile sprva samo politične. Ustanovitelj Wilhelm Stieber je sicer študiral bogoslovje v Berlinu, toda njegove ambicije so bile precej bolj posvetne. Brž ko se je znebil očetovega jarma — oče je namreč hotel, naj bi sin postal protestantski pastor — je odšel k načelniku berlinske policije, ki je iskal tajne agente, katere je hotel poslati v vrste delavskega gibanja. Stieber je najprej preštudiral dela Marxa in Engelsa, nato pa postal provokatorski agent. Pridobil si je zaupanje delavcev in dosegel, da je lahko vodil prvi ljudski pohod po berlinskih ulicah. Upor, ki je bil izdan, še preden se je začel, so oblasti krvavo zadušile, nekaj sto delavcev, ki jih je Stieber ovadil, pa so aretirali in obsodili na hude kazni. Toda neki delavec je pobegnil v Anglijo, tako da je Stieber moral odvreči krinko in javno stopil v policijsko službo.

Bližal se je avstrijsko-pruski spopad (v letu 1866). Bismarck je menil, da bi lahko Stieberu zaupal tvegano nalogo: oditi bi bilo treba v Avstrijo in opravljati vohunsko dela. »Železni kancler« je izbral pravega človeka. Stieber se je spremenil v prodajalca razglednic in se klatil po vsej Avstriji, pri čemer je odkrival utrdbe, proučeval obrambne naprave, prešteval vojašnice, risal ceste in železnice. Ko so leta 1866 Prusi vkorakali v Avstrijo, so ugotovili, da so Stieberove informacije nenavadno natančne in dragocene.

Stieberov učenec von Kaltenbach se je lotil podobne naloge v Franciji, in sicer pred francosko-prusko vojno (1870–71). Ob izbruhu vojne s cesarstvom Napoleona III. je imel Stieber, ki je bil tedaj že načelnik nemške tajne službe, po vsem svetu kakšnih 12.000 svojih agentov. Niti nacistična vohunska služba v letih pred II. svetovno vojno ni imela organizacije, ki bi se lahko merila z omrežjem nekdanjega študenta bogoslovja Wilhelma Stiebra.

Medtem je v Franciji izbruhnila Dreyfusova afera in javnost se je prvič lahko naslajala nad ljudmi in skrivnostmi mednarodnega vohunstva. Zanimanje javnosti za

vohunske zadeve je bilo po Dreyfusovi aferi tolikšno, da so se domiselni časnikarji in pisatelji zavzeli lotiti podobnih zadev in tako ustvarili osebnost in mit moderne vohuna.

Na začetku našega stoletja je vohunstvo postalo vrsta vojske, tako kot na primer pehota, mornarica, topništvo, letalstvo. Vohunska organizacija ni bila več neposredno odvisna od vladarjev ali policije, marveč je dobila svoje poveljstvo. Poleg poklicnih vohunov in tehnikov vohunstva, ki so bili državni funkcionarji, je še naprej delovala čreda sodelavcev in bolj ali manj priložnostnih spremljevalcev, večinoma ljudi brez pomislekov, ki jim je šlo edino za denar.

Tako so nastali — oziroma postali običajnejši in pogostejši — ljudje v dvema obrazoma, ki so pripravljali prodajati informacije različnim in pogostoma tudi nasprotujočim si gospodarjem, ne poštenim vohuni, ki goljufajo s posredovanjem lažnih ali izmišljenih informacij, ponarejevalci, ki prodajajo tajnim službam lažne ali ponarejene dokumente. Slednji so lahko odvisni tudi od druge vohunske službe, tako da je želja po denarju pravzaprav le navidezna, saj je vloga takšnega človeka le v tem, da zmede nasprotnika. Tako je bilo na primer leta 1936: s posredovanjem neke skrivnostne češkoslovaške vohunske organizacije je sovjetska tajna služba dobila v roke dokumente v izdajstvu maršala Tuhačevskega, ki ga je dal Stalin potem obsoditi in usmrtiti ob enem s smetano oficirskega zbora. V resnici pa so bili obremenjeni dokumenti lažni, češkoslovaška vohunska organizacija pa ni bila nič drugega kot skupina agentov sovjetske tajne službe.

Toda najpomembnejši dogodki za razvoj vohunstva sodijo v prelomna leta med stoletjema: moderne države so tedaj prvič sprejele zakonske predpise, namerjene zoper vohune. Prva je bila Francija v letu 1886, sledili sta ji Anglija in Italija v letu 1889, potem Rusija leta 1892, Nemčija leta 1893, Avstrija leta 1896. Po teh zakonih so bile predvidene dokaj hude kazni za vohunsko dejavnost v mirnem času, toda v vojnem času

Mata Hari v letu 1912. Čez pet let so jo ustrelili.

je najpogostnejša kazen za vohuna kar smrt. »Ustreljen naj bo ob zori!« so bile besede, s katerimi so vojaški sodniki končali procese proti vohunom med prvo svetovno vojno.

Ob zori ustreljena je bila tudi slavna vohunka Margaretha Zelle McLeod, znana kot Mata Hari. Dandanes je znano, da so bila vohunska dejanja Mate Hari kaj pomembna in da je *Deuxième bureau* (tako se še danes imenuje francoska tajna služba) predal lepo nizozemsko plesalko vojaškemu sodišču samo zato, ker je bil javnosti potreben »grešni kozel«, ki naj bi bil kriv vojaških porazov v letu 1917.

Spretnost in učinkovitost vohunka je bila neka Benda, ki se je izdajala za hčer Mate Hari in je morda to tudi bila. Benda je med drugo svetovno vojno delovala na tihomorskem območju in posredovala Američanom dragocene podatke, ki jih je dobivala od svojih japonskih ljubimcev. Po koncu vojne so jo hoteli Američani še uporabiti: najprej so jo poslali na Korejo, potem pa v LR Kitajsko, kjer so jo odkrili in ustrelili.

V legendo o velikih vohunih prve svetovne vojne z vsvo pravico sodi »Fräulein Doktor«, katere resnično ime je še dandanes neznan. Morebiti se je pisala Anna Maria Lesser, mogoče Elisabeth Schragmüller. »Fräulein Doktor« pravzaprav ni bila vohunka v dobesednem pomenu, čeprav je organizirala nemško vohunsko organizacijo, katere namen je bil predvsem posredovati informacije o premikih angleške mornarice. Sistem je bil dokaj preprost: dva nizozemska agenta »gospodična doktor« sta se potikala po angleških pristaniščih, si zašlevala premike ladij ter pošiljala šifrirana poročila centrali v Amsterdamu. Agenti sta se izdajala za trgovca s cigarami. Tako je na primer brzjavka: »Pošljite 3.000 havank in 8.000 koronik!« pomenila, da je v pristanišču, od koder je bila poslana, zasidranih tri oklepnice in osem križark. Toda igra ni dolgo trajala. »Gospodični doktor« je spodrsnilo tako rekoč na bananinem olupku: *Intelligence Service* (britanska tajna služba) je postal pozoren na brzjavke samo zato, ker angleški mornarji ne kadijo cigar...

»Fräulein Doktor« si je rešila glavo le zato, ker ni nikdar stopila na nasprotnikovo ozemlje. Začela je uživati mamila in leta 1929 je prišla v neko švicarsko kliniko, kjer je čez nekaj let umrla. Bila je umobolna. Hitler je ukazal, da se nemški konzul ne sme udeležiti pogreba slavne vohunke.

Britanski *Intelligence Service*

je bil med I. svetovno vojno najučinkovitejša obveščevalna in protiobveščevalna organizacija na svetu. Povedati je namreč treba tudi tole: medtem ko je v vseh evropskih deželah kar mrgolelo nemških vohunov, je *Intelligence Service* v štirih dneh po vstopu Velike Britanije v vojno tako počistil Anglijo, da je pregal 94 odstotkov vseh nemških vohunov. Vendar to ne pomeni, da druge sile ne bi imele agentov, ki ne bi sodili v svetovno zgodovino vohunstva.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Naročnikom „Ukane“!

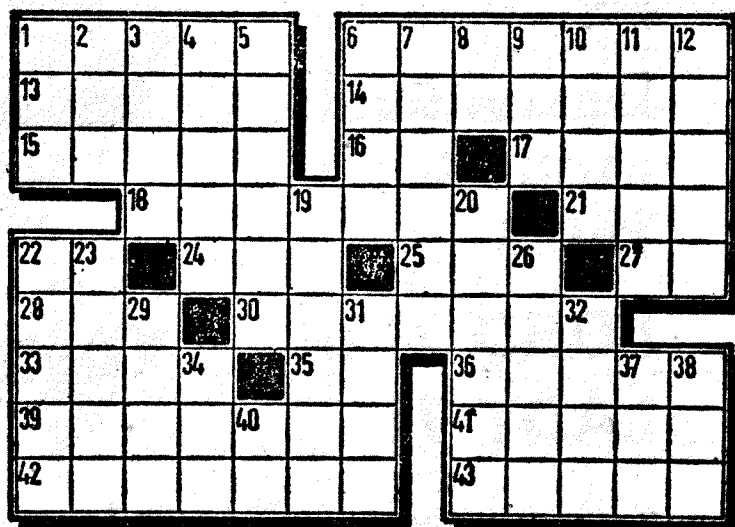
Naročnike na knjigo Toneta Svetine UKANA — III. del obveščamo, da se je izid knjige nekoliko zakasnil. Knjiga bo izšla predvidoma okrog 20. t. m. in jo bodo naročniki prejeli takoj po izidu.

Cenjenim bralcem tudi sporočamo, da bo v februarju na razpolago trilogija UKANA, vezana v celo platno in v polusnje s kartonskim ovitkom.

49

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze Borcev NOV Slovenije — Zavod »Borci« Ljubljana. Beethovnova 10 — Tisk in knjižni »GP DELO« Ljubljana — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N par. Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10 prilijte k predali 598-X1 ali na čekovni račun pri Narodni banki 501.829 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21.901, tajništvo in novinarji 22.313, uprava 22.607 — Rokopisov ne vračamo

Križanka II

Vodoravno:

1. kraj pri Ljubljani, kjer je v hiši Mihe Novaka, julija 1939 tov. Tito vodu vsedržno partijsko konferenco, 6. vas pri Cerknici, ki so jo julija 1942 požgali Italijani. Pozneje je bila postojanka ter so jo partizani likvidirali novembra 1944. 13. pozitivna elektroda 14. splošen izraz za člana politične stranke, ki je naprednjak 15. hrvatski gledališki in filmski igralec (Antun) 16. začetek azbuke 17. javni nasad 18 rusko moško ime 21. grški otok v Cikladah 22. enaka soglasnika 24. letovišče v Opatiji 25. goveja maščoba 27. 20. in 15. črka abecede. 28. grobo domače sukno 30. belogardijska postojanka nad Žužemberkom, ki so jo partizani uničili decembra 1. 1942. 33. garje 35. kratka za »urednik« 36. mesteca vzhodno od Rima (...del Liri) 39. večje jezero v

Meksiki, pokrajina Chihuahua 41. nesramnež, brezobzirnež 42. kalendar, letopis, zbornik 43. v stari Grčiji pokrajina ob severni obali Peloponeza.

Navpično:

1. indonezijski šahovski mojster 2. žensko ime 3. stara dolžinska mera 4. čuvarji javnih zgradb v starem Rimu 5. nasekano meso 6. časopis, ki izhaja v Kranju dvakrat na teden 7. ostri del noža 8. vzklík bolečine 9. trenutek 10. častitljiv starec 11. rudniško mesto v Bosni 12. silen vihar 19. izbica na ladi 20. srbsko moško ime 22. rakev 23. tuje moško ime 26. drugo ime za kis 29. očarljivost, mi-kavnost, privlačnost 31. oseba iz Prešernove pesnitve »Krst pri Savici« 32. predel, vmesna pokrajina 34. udav 37. lijak 38. pristanišče v Izraelu 40. oznaka za neznanca,

